VIII.

Opiumszivás.

Megforditott világ. — Az opiumszivók. — Egy khinai kivándorló hajó. — Temető a hajón. — Az opium-szobában. — Opium-házak Sanghaiban. — Khinai „liliomszálak". — Khinai toilette. — A zene. — A khinai dal. — A khinai taps. — Egy kis fiziologia. — Az opium hatása. — Az opium-mámor. — Az opium-elzüllés.

A „Központ Birodalmának" czopfos lakóiról sok olyan tulajdonságot ismernek nálunk, a melyek homlokegyenest ellenkeznek a mieinkkel.

Igy pl. általánosan ismert tény, hogy Khinában a baloldal a megtisztelő hely, hogy fehérben gyászolnak, dinnyemaggal és gyümölcscsel kezdik az ebédet és hallal meg levessel végzik, hogy köszönés alkalmával a kalaplevevés helyett ellenkezőleg a kalapot felteszik és hogy kéznyujtás helyett ökölmutogatással köszönnek.

Ez mind igaz és mindez legkevésbbé sem árt a khinai reputációnak. De téves azt hinni, hogy a khinai nők *abszolute* soha sem mennek társaságba, hogy a khinaiak előtt a nyilvános mulatság, szórakozás és élvezet ismeretlen valami. De legtévesebb azt hinni, hogy valamennyi khinai opiumevő és füstölő, és hogy Khina csak ugy hemzseg az opium-élvezés következtében elcsenevészett, beesett szemü támolygó alakoktól. Különösen az utóbbi véleményünk épp oly elterjedt ő felőlük, mint a hogy az angol munkást sem tudjuk másképen elképzelni, mint örökösen boxolva és káromkodva. Az amerikait is csak ugy ismerjük, mint egy örökösen bagózó, zsebbe dugott kezü urat, a hollandinak pedig szerintünk oda van nőve a pipa az agyarához és csak akkor veszi el onnan, ha köpni akar.

Hogy Khinában az opiumszivás erős mértékben van elterjedve, hogy az óriási birodalom nem képes a szükségletnek megfelelően elég

opiumot termeszteni és e miatt az Indiák produkcziójára van utalva: az tény, de e körülményből kifolyólag azt következtetni, hogy *valamennyi* khinai opium-füstölő, az épen ugy hangzanék, mintha valaki azt állitaná, hogy Európában minden ember iszákos és szenvedélyes pipás.

Egy nehány ezer opiumszivó van Khinának minden részében, délen ugy mint északon, a tengerparton ugy mint az ország belsejében. Az „Ezerkétszáz istenek nagyapjának" szentelt templomban, Kiukiangban pl. a két papot, meg a „Doktor urat" soha sem láttam másképen, mint hanyatt fekve az alacsony fapadon és nagyokat pöfékelve a kurta kis opiumpipából, vagy pedig élettelenül összekuporodva valamelyik oltár előtt, álmadozva legalább is 24 ezer istenről. A Lu-Csung, K'hoi fellegvárak őrtisztje pedig bizonyára boldogabbnak érezte magát a nehány pipa segitségével épitett légvárakban.

A legelső opiumszivókat egy khinai kivándorló hajón láttam, mely Khina partjairól ezrével szállitja a munkásokat San-Franciscoba és Callaoba. Az óriás hajón, a „Pacific Steam-Ship Company"-nak egyik legnagyobb hajóján mintegy 1000 khinai volt, persze elzárva a hajó előrészeiben és ezenkivül minden oldalról körülvéve fecskendőkkel, a melyekkel egy percz alatt valóságos felhőszakadást lehet zuditani az esetleg zavargó khinaiakra — 120 fokos forró vizzel.

E jóakaratu intézményen kivül a hajón még más tekintetben is van gondoskodva az Ég fiairól. Ugyanis a hajónak egy másik részében van a — temető. A külföldön és a sik tengeren elhalt khinai tudniillik csakis abszolute elhárithatatlan nehézségek következtében tétetik idegen földbe és csaknem lehetetlenségeket követnek el a rokonok, hogy a hullát a bálványozott anyaföldre küldhessék vissza. Az emberséges amerikai pedig jó szóért, meg egy néhány dollárért szivesen nyujt kezet a példátlan chauvinizmushoz.

A „Pacific Steam-Ship Comp." még egy más tekintetben is gondoskodik az utasok kényelme felől. Az opiumszivók számára egy egész külön termet, helyesebben kalitkát, rendeznek be, a melyben megszakitás nélkül álmodozhatnak az illetők San-Franciscotól Hong-Kongig mennyországról, gongról és fehérarczu liliomszálról. A praktikus amerikainak e szokatlan engedékenysége különben nem egyéb, mint kényszerüség. Addig t. i. mig e kedvezmény nem létezett a hajókon, a 30—40 napig tartó utazás alatt számos szenvedélyes opiumszivó pusztult el az uton a megszokott méreg erőszakos elvonása következtében. Miután azonban a hullát az utazási kötvények értelmében a vizbe dobni nem szabad és e miatt — persze bebalzsamozva — néhány ezer mért-

földön keresztül kellett magukkal czipelniök, tehát elhatározták, hogy „Isten neki és — opium!“

A hajónak egy tüzmentes helyén, a korridorban volt egy parányi kis szobácska, a melyben kilencz khinai feküdt a legkülönbözőbb pozitúrában. E számból látható, hogy minő arányban áll az opiumszivók száma a nem szivókéhoz. Ezer khinaira esett kilencz füstölő és bátran el lehet mondani, hogy ugyanez az arány áll otthon Khlnában is.

A parányi szobácska szük és alacsony ajtaján sürün gomolygott ki a rendkivül kellemetlen szagu édeses, kozmás illat. A piszkos, mocskos gyékényen három-négy alak hevert szétvetett tagokkal, nyitott szájjal és szemekkel, álmodozva, Confucius tudja, hogy miről.

A kopott fapadokon heverők, belépésünk által legkevésbbé sem zavartatva, teljes odaadással folytatták munkájukat. Minden padon ketten feküsznek féloldalt, fejük alatt a koczkaalaku fapárnával, arczczal a középen fekvő kis lámpa felé fordulva. A lámpa körül feküsznek a müszerek: a *pipa*, mely áll egy félméter hosszu, két hüvelyk vastag szárból és egy ökölnagyságyságu pipából, melynek azonban nincs ürege, hanem csak egy vékony csatorna huzódik rajta végig; továbbá az opium-csésze sürü, barna anyaggal; a csipesz, a pipaszurkáló, meg az obligát thea és dinnyemag. A pipa megtöltése nagyon komplikált és sok gyakorlottságot kiván. A csipeszszel kivesznek a csészéből egy borsónagyságu darabkát, ezt rákenik a hegyes szurkálóra és odatartva a mécses lángjához, vékony ujjaikkal addig gyurják és formálják, mig a hig anyag megkeményedik és ekkor rákenik a pipacső nyilására, a nagyobb részt azonban bedugják a pipa csövébe. Ezt addig ismétlik, mig a cső szinültig meg van töltve. Ekkor odatartják a pipát a mécses lángjához, tesznek három-négy mély beszivást és az élvezetnek vége van.

A pipa megtöltése legalább is nyolcz-tiz perczet vesz igénybe, mig maga a szivás élvezete legfeljebb tizenöt másodpercig tart. Megkezdik ujból és ismétlik addig, mig végre az agy elkábul, a tagok ellankadnak és a test élettelenül összeomlik. A felcsigázott, felingerelt fantázia itthagyja a földet, levegőt, ételt, italt, a görnyesztő munkát, a bambusz-csapást, mindent, mindent és száll és repül mesés országokba, viruló halmokra; lát halvány arczu, tipegő angyalokat, hall tündéries zenét, érzi husz kedvesnek az égető csókját, véghetetlen kéjt és gyönyört, mindent-mindent, a mit az istenadta opium elővarázsolni képes . . .

A legelőkelőbb és legszámosabb opiumházak Shanghaiban vannak az amerikai, francia és angol settlementekben, miután a tulajdonképeni khinai városrészben, ép ugy mint egész Khinában, a nyilvános opiumházak tartása szigoruan tilos Kárpótlásul azonban Shangainak nem keve-

sebb mint *900 ópiumháza* van. A Fucsau-, Szecsuen-, Fokeen- és Nanking-Roadon egyik a másikat éri. Ugyanezen utczákban vannak Shanghainak többi mulatóhelyei is, mint pl. a „Csop-Csop-ok (vendéglők), Szucsaui „Sing-Song“ lányok (énekesnők), theaházak és jobbfajtáju „Kau-yuk-pu“-k (nyilvános konyhák az alsóbb rendüek számára.)

Az utczák tömve, csaknem zsufolva vannak a kiabáló, hadonázó és sietö emberekkel. Száz meg száz „jirinickschaw“ egy beláthatlan

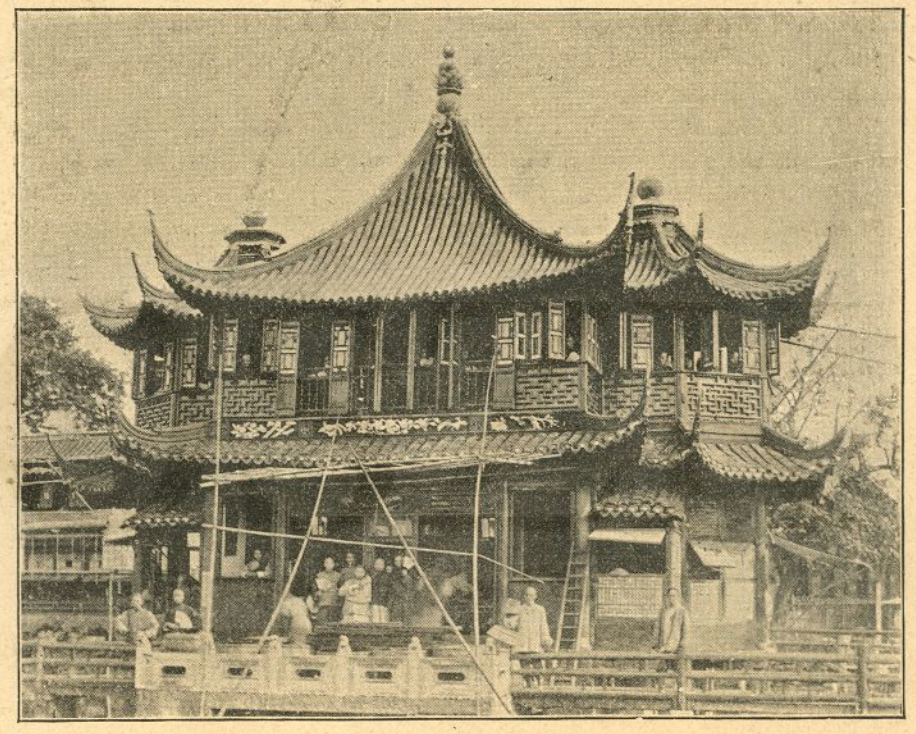

Theaház Shanghaiban.

hosszu sorban, mindegyik előtt egy ziháló, rohanó kulival. A khinai tudniilik soha sem jár lassan. A legpotrohosabb, tehát a khinai felfogás szerint — a legtekintélyesebb alak is rendkivül gyorsan jár.

Az opiumházak előtt van a legnagyobb tolongás. E házak ugyanis az opiumon kivül más élvezetet is nyujtanak és ugy vannak berendezve, hogy az alsóbb osztály el van különitve az uri osztálytól. Rendesen 2—3 emeletesek, széles nyilt folyosókkal, óriási ablakokkal és tele aggatva temérdek festett lampionokkal. Lenn a földszinten, közvetlen a bemenetnél van a konyha, a hol 8—10 szakács mintegy 30—50 ser-

Szucsaui énekesnők.

penyőben és csuporban keveri a rettenetes büzt árasztó ételeket és csemegéket. Az opiumszivók rendkivül keveset, sőt többnyire semmit sem esznek és az ételek nem is az ő számukra, hanem a kisérő nőknek vannak készitve. Ugyancsak a földszinten van az alsóbb rend osztálya, a hol munkások, kiskereskedők és házalók heverik ki a nap fáradalmait. Az emeleten vannak az előkelők, a hol fényesebb a berendezés, kényelmesebb az álmodozás és a hol fiatal énekesnők teszik boldogabbá az élvezetet. Az egyes emeletek egy nagy, négyszögü folyosót képeznek, beosztva apró, nyilt fülkékre, rendesen két vendég számára. A berendezés csaknem mindenütt ugyanaz. A fülke közepén áll egy alacsony fekhely, lenn kopott, mocskos fapadok, fenn selyemmel himzett drága pamlagok. A pad vagy pamlag közepén van egy kis mécses és körül a dohányzó készülék,

A földszinten és az emeleteken terjengő illat között óriási különbség van. A földszinten, a hol olcsó minőségü, gyakran maradék-opiumot füstölnek, az illat tökéletesen emlékeztet a mi éjjeli kávéházainkban

otthonos illatra, ha az ember a kora reggeli órákban lép be oda a szellőztetés és takaritás előtt és még teljes épségben találja a kihült szivarfüstnek, a tizszer eladott és ugyanannyiszor visszakunyorált virágcsokornak, meg az olcsó pacsulinak a rettenetes büzét. Az emeleteken terjengő illat kellemes, füszeres. Az ember nem tudja, hogy mihez hasonlitsa, egy gyógyszertár illatához vagy egy czukrászdáéhoz.

A terem közepén egy emelvényen vannak az énekesnők, fiatal lányok Szucsauból, a hol Khinának a leggyönyörübb „liliomszálai" teremnek. A haute voléeban a bon-tonhoz tartozik, hogy a második, harmadik meg a tizenötödik feleség okvetlen szucsaui hölgy legyen. És csakugyan annyira fölülmulják szépségre a többi nőket, hogy ezer közül is rögtön fölismerhetők.

Az opiumházak énekesnői különösen szépek és kiválóan — erényesek. Minden tekintetben megfelelnek a szépséghez kötött követelményeknek: arczuk olyan, mint a „mandulavirág", az ajkuk „baraczkvirág", a szemük „napsugárban fürdő harmatcsepp", a lépésük lengő, mint a „lotos kelyhe". (Az egyik széktől a másikig menve, a néhány lépést csak az „a-mah" karjára támaszkodva képesek megtenni.) A „baraczkvirág" különben piros festékkel sötétpirosra van festve, de csak az alsó ajak és ennek is csak a közepe; a hollófekete, sürü fényes haj fantasztikus figurába van alakitva és pillangót, madarat ábrázol. Az öltözet aranynyal rendkivül gazdagon himzett bő selyem köntös; parányi, piczi lábukon szintén aranynyal himzett apró czipőcskék. Megjegyzendő, hogy az arczfestés és ez a viselet a legfőbb rangu nőknek is a viselete.

A kezükben egy háromhuru, hosszu gitár van, a „kamunko". Valamennyi hur ugyanegy hangnemből, e hangszerrel kisérik az éneküket, a melyeknek azonban egymáshoz semmi közük. T. i. az éneknek a zenéhez. A kisérő férfi-zenekar hangszerei: a „kán-yakko" (mandolin), a „kosiul" (30 huru gitár), 2 fuvola, egy gong meg egy keményfa-asztalka a hozzájáró fakalapácscsal, Egyszerre csak egy énekel. Miss O-Jimo, a primadonna, fiatal, husz éves leány. Hófehér arczán a bőr olyan sima és gyöngéd, mint az alabástrom; szemei koromfeketék és nedves fényben ragyogók. A khinai leányoknak egyáltalában gyönyörü szemük van és a legtöbbnek valami sajátságos ártatlan, naiv kifejezés ül az arczán.

A fülkékben heverő füstölők a legnagyobb nyagalommal folytatják ezalatt a gyönyörthozó munkájukat. Az egész csoportozat csaknem gépileg teszi meg a három mozdulatot, a pipa előkészitését, a néhány mély beszivást és a thea szürcsölést. Közbe-közbe forró vizbe mártott

és kifacsart kendőket osztogatnak szét köztük. E kendők csakugyan nagy mértékben hüsitenek, kivált ha az ember a meleg viz elpárolgását a legyezővel fokozza. A száz, százötven alak között az opiumkábultság valamennyi stádiuma látható, az első pipák mohó, csaknem kapkodó sietésétől végig az élettelen önkivületig. Órákon keresztül tart e gyönyörhajhászat. Némelyek itt feküsznek másnap reggelig és itt feküdnének örökké, ha nem hivná őket a munka és kötelesség.

Hogy miben áll a tulajdonképeni gyönyör és mi az az ellenállhatatlan óriási varázs és inger, a mely a szegény áldozatokat oly vaskapocscsal köti magához, a melyekből nincs menekülés, nincs szabadulás és a mely a gyötrelemmé vált életnek utolsó napjáig fogva tartja a tehetetlen áldozatot, a mely ép ugy kicsikarja a mandarinnak az utolsó selyem párnáját, mint a teherhordó kulinak az utolsó cashjét, ezt ép oly nehéz definiálni, mint azt, hogy mi a szenvedélyes dohányosnak a pipa meg szivar és hogy mi az iszákosnak a huszadik pohár.

Hogy nem minden khinai opiumszivó és viszont, hogy nem minden opiumfüstölő tehetetlen rabja szenvedélyének, az ép oly természetes, mint a hogy nálunk az az ember, a ki egy-két pohár bort iszik, még nem iszákos. Minden ember, legyen tudós vagy favágó, lángész vagy tökfilkó, hacsak nem idióta, rá van utalva valami kivülről jövő lelki vagy szellemi ingerre. Ezért nyul az európai pipához meg a fekete kávéhoz s ezért a khinai az opiumhoz

Minden szellemi munkával foglalkozó európai tudja önmagáról, hogy akárhányszor és minden külső ok nélkül hirtelen megakad munkájában, holott még egy rövid félórával előbb tudta és érezte, hogy az egész kidolgozandó tárgy teljes épségben, készen áll az ugynevezett „szellemi raktárban.“ És mégis a gondolatfüzés hirtelen megáll, hiányzik az eszmék logikus összefüggesztése. Egy kedvelt arcznak látása, vagy néhány akkord egy távoli zenéből, legtöbbször azonban egy czigarett vagy szivar helyreállitja a megszakitott „gondolatáramot“.

Nálunk azonban a dohányzás megkezdése rendesen csak üres időtöltés és unaloműzésből keletkezik: nagyon gyakran, pláné csak az utánzási ösztönben áll. Ellenben, ha a khinai először nyul a végzetes pipához, legtöbbször testi vagy lelki fájdalmak következtében teszi. Heves fej vagy fogfájás, gond és bánat kényszeritik reá. Ezek az első, mondhatni therapeutikus kisérletek nem vezetnek okvetlenül a szenvedélyig. Sőt ellenkezőleg, az első pipa ép ugy megkivánja a maga áldozatát, mint a VI. gymnázistánál az első czigarett. És a megszokás nem is oly könnyü. Részint mert nehéz a pipa megtöltése, nehéz az opiumgömböcske kellő pörkölése, vagy talán nem elég mély a füst beszivása, de leginkább

talán azért, mert a kinálkozó alkalom, t. i. nyugalmas fekvés, a szíváshoz megkivánt kényelem nem oly gyakori.

A kezdet nehézségein áthaladva, jut az opium tökéletesen érvényre, a kellemes illatu, füszeres édes füst kellemesen csiklándozza az inyet meg az orrt. Az agyban egy jóttevő zsibbasztó melegséget érez az ember; a karokban és lábakban sajátságosan furcsa érzés van, olyan forma, mint mikor az ember hosszabb lovaglás után egy kényelmes pamlagon nyujtóztatja az összerázott tagokat. A dohányos európainál 2—3 pipa elég az érzelmek előidézéseire (nálam legalább elég volt). Az igazi opiumszivónál azonban nem. Minden inger csak addig az, a mig uj. Hogy tovább ingereljen, fokozni kell. A valódi opiumszivónak tehát, a kinek az organizmusa az éveken át folytatott élvezés következtében indifferenssé vált a bóditó szer iránt, 10—15 pipát kell kiszivnia, a mig ez állapotba jut, sőt némelyek csak a 35—40 ik. pipánál érik el az opiumgyönyör legmagasabb fokát, az extázist.

Egy még fiatal orvos Shanghaiban, a ki jelenleg már tökéletesen rabja szenvedélyének, a mely szenvedély következtében csaknem végkép elzüllött, bő fölvilágositást nyujtott az opiumszivás lényegéről az általa előidézett érzelmekről.

Ez a gyönyör valóban gyönyör a szó legszorosabb értelmében. A tagok zsibbadt, kellemes érzése minden pipánál fokonkint emelkedik. Az öntudatra fátyol borul. A könnyed lelkiállapot, a rózsás kedélyhangulat egyesül a legabszolutabb megelégedéssel. Maga a fekvés, a tagok groteszk helyzete és a környezet, mindez oly kellemes, oly kielégitő, hogy az egész öntudat egyelőre csupán egy tétova kivánság, hogy bárcsak maradna minden ugy, a mint van. Ez elmosódott, határozatlan kivánságból származnak fokonkint a vágyak, óhajok, elérhetetlen ábrándok és légvárak. A hallucináló agyban tétován száguldnak a mult gyönyörei, örömei. Ifjukori ábrándok, egykori remények megvalósulnak, sőt mindezek idealizálva repülnek végig a felhevült agyban.

A családi körben töltött legboldogabb órák, egyesülve egy kimondhatatlan, véghetetlen honvágygyal jönnek az emlékezetbe. Gyermekkori játszótársak, rózsás arczu, szőke fürtü kis lánykák vigan, csengőn nevetnek az álmodozó fülébe. Kertek, halmok és virányok balzsamos illatu, fantasztikus virágokkal; pazar fényü termek, édesen fájó zenével, tulvilági fénynyel, megtöltve sziréni alakokkal, szép női arczokkal, a melyeket az ember itt-ott látott bálokban, szinpadon, az utczán — meztelen fürdő alakok, mindannyi egy elbüvölő, tündéries csoportozatban össze-vissza zavarva, tánczolva, ölelkezve, czirógatva és csó-

kolva jelennek meg a legcsábitóbb, a legingerlőbb helyzetben! Minden meztelen, minden fényes, tündéries és ragyogó!

És a szánalomra méltó teremtések, a kiknek agyában ez álmok, vágyak és ábrándok egy vad, felkavart káoszban üzik, kergetik egymást, — ott feküsznek a pamlagon, mint egy élettelen tömeg, nyitott szájjal, üveges szemekkel; az arcz beesett, pergamentszerü vékony, sár-

Az opium-házban.

gás bőrrel és az egész alak lesoványodva elrettentő fokig. A nyomorultságnak valóságos prototypjai. A látványt még komorabbá, visszataszitóbbá teszi a kihült füst és opiummaradék nyomasztó illata és a kis mécses halványan pislogó fénye.

Az éveken át folytatott opiumszivással felhagyni lehetetlen. Hasztalan minden küzdés, minden ellenállás. A hidegen számitó khinai, a kinek csaknem lelki szükségletté válik a meg nem szünő örökös munka, a ki hidegebben számit, mint a földgömb bármely más nemzete, a ki ezer meg ezer mértföldre vándorol ki hazájából, hogy éhezéssel és el-

képzelhetetlen nélkülözésekkel megkuporgatott kis tőkével térjen vissza családjához, a ki rendkivül makacs és nehézséget nem ismerő törekvéssel halad a kitüzött czél felé — az opium-szenvedélyel szemben tehetetlen, akarat nélküli báb.

Ebből a szenvedélyből nincs menekülés, nincs szabadulás. Az ember sülyed és sülyed, mint az iszapban. Egyszerre megyen tönkre erkölcsileg, testileg és anyagilag. A vagyonilag tönkrement áldozat, a mely előbb a jobb és drágább fajta opiumra költötte el vagyonát, később kénytelen a hitványabb és az idegrendszert még nagyobb mértékben szétziláló minőségüvel megelégedni. Az inger utáni vágy és szükséglet mindinkább fokozódik; a bevégzett munka utáni élvezése már nem elég az „opium-éhség" csillapitására. A családi és társadalmi viszonyaiban megingatott áldozatot a csillapithatatlan vágyon kivül bántja a vagyoni gond, a társadalmi bukás, a lelkifurdalás, a megbánás és különösen az álom és a valóság közötti rettenetes különbség. És igy ismét csak a pipához, az egyedüli bufelejtőhöz nyul, most még gyakrabban, mint előbb, a mi által természetesen csak sietteti a soha ki nem maradó gyászos véget. Az idegrendszer végkép meg lesz zavarva, örökös álom- és étvágyhiány áll be; a tagok reszketnek, a test lesoványodik a csontokug, a szemek merev, buta kifejezést nyernek, a fej beesik a vállak közé. Az ész, a lélek és szellem a megtestesült apathia; nincs többé akarat, nincs felfogás, nincs remény; csak egy véghetetlen vágy és csillapithatlan kivánság a bódító füst után.

Igy vánszorog és támolyog az igazán szánalmat gerjesztő teremtés még néhény éven keresztül. Ennél az élet vége nem halál, hanem megváltás.

ÁZSIAI ÁLLAPOTOK.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NEMZETI MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

I.

Kiu-Kiang.

Egy „kis város“ a Sárga folyam partján. — Az utczák. — Meztelenségek. — Hulla az utban. — Holttestekkel trágyázott földek. — A papirpénz, mint áldozat. — Ősök és apák. — A nő „méltósága“ Khinában. — A vizen lakó csócselék. — Gyerekek a puttonyban és a disznóólban. — Fiuk és leányok. — Éléskamra a csónakon.

Kiu-Kiang nagyon kedves kis város a Yangce-Kiang partján. A ki egyszer látta, az soha többé el nem felejti, de vissza se kivánkozik többé. Az egész városkának, mely alig bir nagyobb területtel, mint egy középszerü alföldi mezőváros, nincs is tán több, mint *félmillió* lakosa.

Hogy ez a temérdek ember hol fér el, annak Konfucius a megmondhatója. Az idegenre azt a benyomást teszik, mintha nem férnének el a saját házaikban. E miatt legnagyobb részük künn tartózkodik az utczákon.

A rendkivül keskeny, ocsmány, büzös utczák a zsufolásig tömve vannak. Tiz meg tizezer ember, nők, férfiak, gyermekek, betegek, vakok, bélpoklosok, elitélt bünösök, háziállatok (valamennyi emlitett között határozottan a legrokonszenvesebb lények) egy meg nem szakitott sürü tömegben özönlenek az utcákon, a melyeknek egynémelyikében *két* ember se haladhat egymás mellett a hely szüke miatt.

A fülsértő zaj, zsibongás és kiabálás egy pillanatra meg nem szünik. Valamennyi siet, fut, lökdös és hadonáz. A kereskedések és a helyiség egész széltében nyitott raktárak meg vannak tömve a handabandázó, czivakodó kufárokkal. A benlevők kivétel nélkül csaknem egészen meztelenek. Az egész öltözetük — ép ugy mint a kuliknál — csupán egy

kurta kék nadrágból áll. A kuliknál nem is annyira a meztelenség eltakarására, mint inkább izzadtság törlő rongyul szolgál.

Az utczákon hemzsegő tömeg hébe-korba egy kissé felfrissül, a nélkül, hogy a közlekedés csak egy pillanatra is megszünnék. Egy magasrangu mandarinnak és a hozzátartozó nagyszámu kiséretnek kell helyet adni. A palankinok előtt futó szolgák, suhogó bambuszbottal a kezükben, irgalmatlanul vagdosnak a sürü tömeg közé. A kinek a feje helyett véletlenül a hátára suhan le a botütés, az még szerencséről beszélhet.

A zárt palankinban ülő mandarin pedig ép oly kevéssé veszi tekintetbe az utczán keresztül fekvő ember-hullát, mint a mily kevéssé törődnek a többi tizezerek az utczákon heverő döglött kutyákkal. A hulla ott fekszik két-három napon keresztül mint „élő" akadály a legnépesebb utczában. Talán egy kidült kuli, a ki összerogyott a hátára rakott sulyos teher alatt vagy egy elitélt bünös, a ki a családja és rokonai támogatására lett rábizva. Családja nem volt, rokonai se, tehát eléhezett, összerogyott, meghalt. Most ott fekszik az utcán a beláthatlan embertömeg közepette. Nem látja senki, nem ismeri senki, nem érzi senki.

Eleinte, a mig utban feküdt, csak átugráltak rajta; később aztán félrerugták az utból. Harmad-negyed napon, a mikor a nyirkos talaj meg az iszonyu forróság megtették a magukét és a hulla körül terjengő büz még egy khinai orrnak is sok, akkor egyik vagy másik megszánakozik rajta és elhordja szegényt a saját rizsföldjére — *trágyának!*

Kérem, ez nem tréfa, se pedig tulhajtás. Ez megtörténik százszor és százszor évenkint. Mi, aránylag rövid idei tartózkodásunk alatt Khinában, két izben láttunk ilyen hullákat a legnépesebb utczákon, a rothadás által már csaknem elemésztve. Az, hogy a rizsföldekre viszik a hullákat, az meg éppen nagyon természetes, miután a tulajdon családtagokat, az életben csaknem imádott apát, a kinek a szellemét halála után tényleg istenitik, ép ugy kihordják a földekre, mint a semminek se tekintett és számba se vett leány-gyermek hulláját.

Temetők, — a mi fogalmunk szerintiek, — Khinában nincsenek. Az elhunytakat kihordják a mezőre vagy a szántóföldre. Ott lehelyezik a puszta földre és emelnek föléje téglából vagy agyagból egy kis kupolát. Otthon aztán tüzijátékkal, gonggal és sippal rendeznek gyászünnepélyt, a sirt pedig, a hullával egyetemben rábizzák a jóságos természetre. A legelső eső elmossa a kupolát és a legelső arra tévedő kutya az ő hegyes csontfogaival segitségére jő az idő vasfogainak. Hogy egy-két év mulva azon a helyen, a hol egykor az apa vagy fiu

Pagoda

sirja állott, most egy araszszal magasabb a rizs, arról a szegény hátramaradottak nem tehetnek. Legföljebb hálából egy tüzijátékkal többet rendeznek a boldogult család-alapitó emlékezetének; valamivel erősebbeket ütnek a gongra és a rendesnél valamivel több — papirpénzt égetnek el a családi oltáron.

Megjegyzendő azonban, hogy a *„papirpénz“* alatt nem olyan papirpénz értendő, mint pl. a mi ropogós ötöseink és tizeseink. Ilyen pénzt Khinában (az ott élő idegeneket persze kivéve) nem ismernek. Papirpénz alatt értendő a rézpénznek egy gyámoltalan *utánzata*, a melyből aztán a jámbor áldozó társadalmi rangja, vagyoni állapota vagy pedig a „gyomra mélyében érzett hálájához“ mérten (a khinaiaknak t. i. a „gyomra“ a mi „szivünk!“) áldoz a 33,333 istenek templomában a legkidülledtebb szemü, legnagyobb agyaru és a legfélelmesebben vicsorgó istennek annyit, a mennyit egy ily impozáns ábrázatu istennek tökéletes kielégitésére elégnek tart.

A khinainak minden létező és nem létező földi és tulvilági dolgok között legszentebb az *ősök és apák* emlékezete. Legfőbb törekvése, minden igyekezete abban összpontosul, hogy minél több fiat hagyjon hátra, a kik holta után szellemének és emlékezetének minél több áldozatokat hozzanak, ha mindjárt oly költségeseket is, mint a fent leirtak.

A hullától irtóznak, rettegnek, de az elhunytnak a szelleme (emlékezete) a család legfőbb, csaknem istenitett szentsége. Az ősök emlékezetének azonban csakis a fiu-gyermekeknek szabad áldozni, vagy azért imádkozni, a nőknek semmi közük hozzá. Innen ered az az áthidalhatatlan ür vagy az a lerombolhatatlan válaszfal, mely a két nem között létezik. A leánygyermek, mint az imádkozástól és az áldozathozataltól kizárt teremtés, sokkal alantabb fokon álló, czél és ok nélkül vegetáló nyomorult lénynek tekintetik.

Hogy mily kevés számot tesz a családban a nő, de különösen a leánygyermek, az köztudomásu dolog. De halvány képzelete sem lehet az embernek felőle addig, a mig saját szemeivel nem látta azt a bánásmódot, a melyben a szülők által részesittetnek. — Nekünk bőven volt alkalmunk látni.

Kiu-Kiangban ép ugy, mint *Tsing-Kiang-fuban, Wu-huban, Nankingban, Fu-csau-fuban* — röviden valamennyi folyó — vagy csatorna-parti városban a helyszüke miatt a lakosság nagyrésze a folyókon vagy a várost keresztülmetsző csatornákon él. Ezer meg ezer dzsunke és sampang (kisebb hajó és csónak) lepi el a folyó két partját 2—3 mérföldnyi területen.

A sanpangok oly sürü tömegekben feküsznek egymás mellett, hogy kényelmesen lehet egyikről a másikra átszállani.

Mintegy 80—100 *ezerre* lehet becsülni egyes városokban a sampangokon élők számát. A férgek és nyüvek undoritóan nyüzsgő-bolygó tömege egy régi avas szalonnadarabon, — ez jut az ember eszébe, ha látja e piszkos, büzös és mocskos lényeket ilyen összepréselt tömegben, örökösen marakodva és csaholva rendkivül csunyán és rikácsolóan hangzó nyelvükön. Ha igaz, hogy „Khina az emberiség kloákája," hát akkor ezek itt a „mosléknak a salakját" képezik.

Egynehány csónak kivételével, melyeket hébe-korba idegenek is igénybe vesznek a hajóra menés alkalmával, — a többi valamennyi a piszok és büz mintaképeül szolgálhatna. Némelyik sampangon 8—10, sőt még több családtag él. Ez az ő világuk, tudásuknak és ismeretüknek összes láthatára. Ezen a csónakon jönnek a világra; itt élik át a gyermekkort; itt lesznek férfiakká és aggokká. A sampangon házasodnak, szaporodnak, itt halnak meg. Van köztük sok ezer meg ezer,

a ki soha életében egy lépést sem tett a szárazföldön, hanem egész életét e parányi kis helyen töltötte el, örökös nehéz munkában izzadva, dideregve, átázva, éhezve, örömtelenül.

Néha egész generációkat találtunk egyes sampangokon. A hetven éves dédanyát és az öt-hat éves dédunokát az egyik evezőnél; a fiatal anyát meg egy apró kis fiucskát a másiknál. A kormánynál ül egy második vén banya; a vitorlát két gyermek-lányka szolgálja.

A 33.333 istenek ükapja.

Nálunk egy üres korsót sem biznak ilyen koru gyermekekre; ezek itt pedig macskaügyességgel másznak fel a csuszós árboczra és bámulatos erővel kezelik a bambuszból és rongyokból összetákolt vitorlát, melyen különben több a lyuk, mint a vitorla.

Minden asszonynak a hátán vagy a mellén egy rongyokból összefüzött tarisznya vagy puttony lóg. Benne egy szopós gyerek. Minden evezőcsapásnál az asszony mélyen előrehajlik és aztán hirtelen hátraveti magát. A hátán meg a mellén csüngő csecsemő minden evezőrángatásnál együtt bukdácsol vele elölről hátra, isten tudja hány száz-

szor napjában. Lehet talán, hogy azért olyan pufókok, mert ilyen *ingyen vajjal* táplálják a rajkókat.

A puttonyokban hordott gyermekekkel még nincs bevégezve a gyüjtemény. Lenn a csónak rekeszében egyszerre hallani: gyermeknyöszörgést, malacz-sivitást és kutya-ugatást. Ezek a „bennlakók" vagy helyesebben a „földszintlakók".

Miután egy ily parányi khinaiban nem tételezhető föl annyi harczias vállalkozó szellem, hogy ő támadta volna meg lakótársait, valószinübb tehát, hogy a malacz meg a kutya akarta őt megczibálni egy kicsit. A szerető és gondos anya véget vet a vitának rögtön. Az evezést egy perczre sem szüntetve meg, lábával félre taszitja a rekeszt elzáró fedelet, egyik kezével benyul a mélységbe, kivesz onnan valamit és bedugja a hátán lógó puttonyba. Hogy a malaczot, a gyereket vagy a kis kutyát csipte-e nyakon, az neki mindegy. Puttonyba vele!

A kis gyermekek, a kik vagy a melyek a puttonynak már nagyok, evezőre meg vitorlára pedig még gyengék, ezek szabadon járnak-kelnek a fedélzeten. A nemüket ruházatukról vagy az arczból megkülönböztetni csaknem lehetetlen. Egy részöket eltakarja egy rongydarab, mely valaha kék vászon lehetett. A test nagyobb részét azonban elfödi a születésétől kezdve rajta levő mocsok, szenny és piszok. Arczuk mindazonáltal elég kedves; már a mint kedvesnek mondunk egy fiatal gidát, csikót vagy macskakölyköt. Csak az orruk olyan pisze, hogy szinte kár a két „rr"-ért.

Egy különbség mégis van köztük, a melyről rögtön rá lehet ismerni, ki a fiu, ki a leány. A fiunak a feje gondosan le van beretválva. Csak a tarkóján van egy kis hajtincs meghagyva, a honnan később a bokát verő czopf fog majd kinőni. Egyelőre a néhány szál haj gondosan be van fonva és a kis kölyöknek ivalakban áll el a fejétől a parányi kis „fiók-czopf." Majd idővel lesz neki is olyan mint az apjának, a nagy déd és ükapjának volt. Már most is tudja a czopfnak óriási jelentőségét. Tudja, hogy ugy *fej nélkül* még meg lehet élni valahogy az „ég fiának birodalmában", de *czopf nélkül* sehogy. (Különben mintha nálunk is igy volna.)

A leánykáknak szintén le van beretválva a fejük, de ezeknek mind a négy fejdomborodáson egy-egy tallérnyi tincs van meghagyva, Valamennyibe egy posztódarab vagy szalag van befonva. A hány tincs, annyi szinü szalag.

Utközben az egyik banya — ki tudja a sampang lakosainak hányadik generácziójából — főzi az ebédet. Mert mindig főznek és mindig esznek. És el is van látva az éléskamra bőven. Száz meg száz ember

által agyontaposott dinnyehéj, elfonnyadt zöldségnek a sáros gyökerei, fiatal bambuszszárak, egynehány büzös, rothadt hal és rák vannak egy garmadába fölhalmozva. Egy másik sarokban vannak a háztartáshoz szükséges fölszerelések fölhalmozva. Értéktelen, nevetséges limlomok, a melyeket gondosan gyüjtenek a csatornán vagy a melyeket a szárazföldön dolgozó férfiak szereznek hazajövetelkor. A khinainak nem vész el semmije; semmi sem megy kárba; mindennek van értéke. A csónak mellett eluszó papirt vagy rongydarabot épen oly gondosan kihalásszák, mint egy almanagyságu széndarabot vagy egy ujjnyi vastag venyigét. Összegyüjtenek és félretesznek mindent, legyen az a képzelhető legértéktelenebb valami. De nincs is az a faluvégi szemétdomb, mely undoritóbb látvány lenne, mint egy ilyen éléskamra.

Egy alkalommal egy ilyen sampangot használva a hajóra térésünk alkalmával, az evezőt kezelő asszony a mellette evező fiucskának valamit mutatott, a mi ott uszott a csatorna közepén. Ez rögtön beugrik a vizbe, neki uszik annak a „valaminek", és a mint eléri azt, fogai közé veszi, mint egy apportirozó kutya a vizimadarat, uszik vele vissza a sampangra, és átad a kormánynál ülő himlőhelyes fog és orrnélküli vén banyának egy rothadt — patkányt! Persze, rögtön vándorolt ez is a „spájzba" . . .

OSZK
Országos Széchenyi Könyvtár

II.

Khinai igazságszolgáltatás.

Khinai tájkép. — Rizsföldek, theaföldek, madarak. — Gyanus fáczánypecsenye. — A kivégzések háza. — Az elrettentő freskók. — A börtönök és kinzó kamarák. — A lefejezendők gyüjteménye. — A khinai büntető törvényszék. — A biró. — A vádlottak. — Az itélet. -- Vérnyomok a földön. — A végrehajtás. — Iszonyuságok.

Barangolás közben átvergődtünk valahogy a városnak egyik végére. Végre-valahára megszünt a lökdösődés, taszigálás, tiprás és orditás. Itt már nagyon megritkult a tömeg, előttünk állott ismét a khinai tájképeknek egyik prototypja. Ugy hasonlitanak ezek egymáshoz, hogy a ki az egyiket látja, az valamennyit ismeri.

Beláthatlan terjedelmü, rendkivül dus és gazdag rizsföldek keresztül-kasul átszeldesve a keskeny csatornák által, melyeknek a vize ép ugy szolgál az öntözésre, ivásra és főzésre, mint a termés hazaszállitására.

A sürü vetés között itt-ott még épségben látható egy sirhalom, mely talán még megáll a legközelebbi esőig. Minden 500 – 600 lépésnyire egynehány gyerek hajtja a taposó malmot, melylyel az öntöző vizet szivattyuzzák.

A rizsföldek között rothadt növények, óriási levelek által csaknem egészen elfedett zöldszinü tavak. A tó szélén hatalmas testü bivalyok és rut kinézésü, földig lecsüngő kövér hasu sertések fetrengenek az iszapban. A háttérben vannak a lankás halmok, tökéletesen elboritva a sürü theabokrok által. A kiemelkedőbb csucsokon állanak a sokemeletü

karcsu pagodák czikornyás fedelükkel, bemázolva zöldre, sárgára és pirosra.

Feltünő sok a vizimadár, különösen a hófehér daru. A rizsföldeken tanyázó fáczányok nagy csapatait már megszoktuk. Khinában való tartózkodásunk alatt bőven volt alkalmunk fáczányhust élvezni, mivel szakácsunk egyes napokon háromszor-négyszer is kedveskedett vele. Nem annyira előzékenységből, mint inkább azért, mert rendkivül olcsón jutott hozzá. Darabját 5—6 czenttel (14—15 kr.) fizette. Persze jó étvágygyal élveztük a valóban kitünő izü fehér hust, annál is inkább, mivel a csömörletesen kövér disznóhuson kivül más hust nem is kaptunk.

Khinának némely vidékein valóságos tömegekben találják a fáczányokat. Nehány hónappal a „Zrinyi“ előtt egy angol hadihajó járt a Yangtce-Kiangon. Ennek három tisztje, a kik egy mellékcsatornán fölevezték egy félreesőbb vidékre, *három nap alatt 400 fáczányt lőtt.* (Haas lovag, shanghai főkonzulunk szóbeli közleménye.)

Miután már hónapokig duskálkodtunk a fáczány pecsenyében, akkor tudtuk meg véletlenül, hogy mi közük van a fáczányoknak a rizsföldekhez. A falánk és telhetetlen madarak t. i. rendesen az omladozó sirok körül tartózkodnak, a hol bő tápszert nyernek a rothadt hullákban és a hullákat elboritó férgekben. Jó étvágyat! De hiába is kinálták nekünk a ladyk ezután a fáczánysültet.

Az utolsó utczát beszegő apró házikókkal szemben áll egy magas, terjedelmes épület. Még mielőtt megtudtuk, hogy az micsoda, egy gyenge kis borzongás futott végig a hátunkon. Soha sem láttam komorabb és melancholikusabb épületet.

Előtte egy nagy, magas kapu, a melynek azonban csak a két oszlopfája fölött emelkedik egy ivezet megrakva czikornyákkal és kacskaringós szögletfaragványokkal. Az oszlopfákon ékes irással volt megjelölve, hogy ez az épület a „Sötét Igazság és Mély dicsőség Vaskapuja.“ A mondat értelme olyan mély, mintha valamelyik európai tudományos akadémia fundálta volna ki. Természetes tehát, hogy nem is igen értettük meg.

Az épület a városháza volt, az udvara pedig a *vesztőhely*. Vezetőnk, az osztrák-magyar birodalom shanghai főkonzula, egy rendkivül barátságos, előzékeny és Khinát tökéletesen ismerő gentleman volt. Az ő befolyásos protekcziója folytán belépést nyertünk az épületbe, a hol épen egy *kihallgatást* tartottak. Miután pedig a Yangtce-Kiang mentén ez ideig sem „megfelebbezés“, sem királyi törvényszék, sem pedig kuria nem létezik, a kihallgatás után rögtön következett a *végrehajtás* is.

A nagy négyszögü udvart három oldalról a főépület veszi körül. Ennek a falai köröskörül be vannak mázolva durva festményekkel, melyek kizárólag a khinai igazságszolgáltatás illusztrációi. A büntetések legtöbbje azonban a *tulvilági* büntetéseket ábrázolja.

Itt van pl. a „felségsértés büntetése.“ Egy szurokkal telt nagy üst fölött lebeg egy czopfos atyafi, a kit a hóhér minden öt perczben megmártogat egy kicsit a rotyogó folyadékban, a míg fölteszi róla, hogy

Törvényszék.

már megszokta és akkor benne hagyja végletesen „hét napokig való benső megfőzettetésre.“

E mellett van a „tolvajok és rablók megigazgatása.“ Előbb kitolják a deliquens szemét csonka fadarabbal, azután egy spárgát huznak keresztül a nyelvén, a melynél fogva a nyelvét kihuzzák a szájából s egy izzó vassal leégetik a gyökerében.

Kisebb freskók gyanánt szolgálnak: a fej leütése egy bárddal; egy „vas-szüz“ kispékelve ujjnyi hosszu szegekkel; továbbá egy óriási vasmozsár, a mozsárban egy ember, az ember fölött a mozsárütő. Egy ütés és — a mint a mellette levő „freskó“ mutatja — az emberből egy izzé-porrá zuzott véres hustömeg lészen.

Szép rajzok ezek nagyon!

Legszebb az apagyilkos „megigazgatása". Egy minden izében szerteszéttépett emberi test; a hüvelykek, a kézfej, al- és felkar, a végtagok, a fej, a szemek, a nyelv szanaszéjjel feküsznek a véres homokon. Persze, ehhez is „hozzászoktatják" az embert. Megkezdik a hüvelyken, folytatják izenkint és végzik a fejjel.

Az udvartól jobbra és balra vannak a börtönök és kinzó kamrák.

Benézve egy kis rekeszen, mintegy 35—40 férfiut pillantottunk meg egy szük udvarban. A börtön nincs is befödve. Oldalai is csupán néhány deszkából állanak. Mindegyiknek a lábán egy könnyü láncz van, mely a járásban nem akadályozza őket. Kis asztalok körül guggolva kártyáztak és koczkáztak. A mint egyikük megpillantotta arczunkat a kis rekeszen, odafutottak hozzánk és elkezdtek siró hangon kunyorálni, koldulni. Mindnyájan *lefejezésre* itélt bünösök voltak, a kiknek nagyobb része már hónapok óta van a börtönben elitélve.

Csodálkozásunkat fejeztük ki, hogy halálra itélteket hogyan tarthatnak ilyen helyen, a honnan a lehető legkönnyebben megszökhetik valamennyi. Megmagyarázták aztán, hogy attól nem kell tartani. A lefejezésre itélteket összegyüjtik *őszig* és *tavaszig*, a mikor aztán megtartatnak a lefejezésen „en gros".

Addig ezeket itt tartják; kapnak enni, inni, dohányozni, a rokonok is hozhatnak apróságokat. Az elitéltek pedig vigan vannak; mulatoznak, kártyáznak, dalolnak és eszükbe sem jut, hogy talán már holnap el lehetnek egymástól választva. (T. i. a fej a törzsétől.)

Ezalatt a tágas udvar egészen megtelt közönséggel. A kapuval szemben levő emelkedettebb oldalán volt a törvénykezési hely: egy hosszu, keskeny asztal, megrakva könyvekkel. A közepén egy magas karos-szék, a hova a biró, vagy a futay fog majd leülni. Az asztal két végétől a közönség felé, két hosszu sorban voltak fölállitva a kisebb rangu mandarinok, a bíróság tagjai. Mindkét sor előtt egynéhány zsivánpofáju ficzkó, kezükben különféle müszereket tartva: hosszu bambuszbotokat, köteleket, bőrszijjat, hegyes karót stb.

Minden előzetes jel nélkül hirtelen megnyilt az ajtó és belépett a biró. — Nekünk, nehány ott álló európainak, a kiknek abszolute semmi közünk nem volt a khinai igazságszolgáltatáshoz és attól sem kellett tartanunk, hogy valaha érintkezésbe jövünk vele és a kiknek megnyugtatóul egy hatalmas ágyukkal felszerelt hadihajó védelme állott készen — ez ember megpillantásakor csaknem megfagyott a vérünk. E biró arczán megtestesülve láttuk a kegy és irgalom nélküli szivtelenséget; a könyörtelen, semminemü emberi érzelmet nem ismerő hajlit-

hatlan vasszigort; a legirtózatosabb kin, a velőt megrázó fájdalom látása által meg nem inditható közönyt, Apró, okos szemeivel oly hidegen, szuróan nézett, mint egy czápa. Simára beretvált arcza a dölyf és gőg gipszöntvénye lehetett volna. Ajkai erősen összehuzva, mintha nem is száj, csak egy veres vonal lenne az arczon.

Belépésekor egy csomó szolga kisérte. Egyik hozta a theát meg

A pletykaság következménye.

a dinnyemagot; a másik a pakfongpipát; a harmadik a forró vizet meg a törülközőt. Az elég mozgó, fészkelődő tömeg elcsendesült, meg sem moczczant többé. Egy lélegzet nem volt hallható. A birónak egy intésére megnyilt a jobboldali sor és kilépett két vádlott: egy férfi és egy nő.

Egy fiatal házaspár volt és ruházatukról itélve a jobb osztályhoz tartoztak. A csinos nő, — mintegy 20—22 éves asszonyka, — olyan állapotban, melyben nálunk még a nőstény állatot is kimélik. Megtudtuk, hogy a férfi *verekedés* miatt, a nő pedig *pletykaságért* került a törvény elé.

Mindjárt belépésük alkalmával arczra borultak a biró előtt és meg is maradtak ebben a helyzetükben. A biró feltette tenyérnyi nagyságu szemüvegét és nem is nézve a vádlottakra, halk hangon rövid kérdéseket intézett hozzájuk, a melyekre ezek félénk, siró hangon válaszoltak.

A biró minden kérdés előtt rövidlátók módjára bujkált a vastag könyvekben. A szolgák fölváltva nyujtottak neki oda egyetmást: hol a theás csészét, hol a pipát, hol a törülközőt. A kihallgatás alig tartott egy negyedóráig. Ezután következett az *itélet* kimondása, a melyet rögtön a végrehajtás követett.

A vádlottak az egész idő alatt arczukkal érintették a homokot, a melyen még láthatók voltak az előbbi „megigazgatások" által kiontott vér nyomai.

Az itélet kimondása után kiállott a sorból egynéhány hóhérlegény; ketten megragadták a férfit, felrántották a földről, leszaggatták a ruháit és karjánál fogva kifeszitve tartották.

E pillanatban lezugott a szerencsétlennek széles, erős vállaira az első bambuszcsapás. A megkinzott felorditott, mint egy megveszett vadállat. A szegény térdeplő asszony (a feleség) elrejtve arczát, csak egy elnyomott, elfojtott sikolyt hallatott, mely megrázta csontjainkban a velőt... A botütések gyorsan hullottak. A 10—12-ik ütésnél patakban folyt le a vér, a hát barázdákba volt vagdosva.

A biró ott ült székében nyugodtan, higgadtan, szemeivel elmerengve valahol a távolban. A közönség pisszenni sem mert: csak a czopfos fejüket rángatták idegesen ide-oda, hogy jobban láthassanak.

A botütések megszünés nélkül suhogtak. A szerencsétlen áldozat hátán már nem volt egy ujjnyi nagyságu bőr épségben. Olyan volt, mint egy szerte-szétvagdalt husdarab s a bambuszokról minden suhogtatásnál messzerepült a rátapadt husfoszlány meg a meleg, piros vér.

Társaimnak nagyobb része már eltünt az első botütések után, sápadt arczczal, kék ajkakkal, támolyogva. Ketten-hárman még maradtunk. Én ugy éreztem magam, mintha oda lettem volna gyökerezve. El akartam menni, de nem tudtam.

Az ájultan, vagy talán holtan összerogyott embert elhordották és elővették az asszonyt.

A szegény teremtést, aki alig tudott állani parányi lábain, ketten a karjánál fogva tartották, egy harmadik pedig egy tenyérnyi széles, kemény bőrszijjal végigsuhintott az *arczán*. Az ütés egyszerre találta a száját, orrt és az állat. A szerencsétlen nyomorultnak ideje sem volt fölsikoltani, már lecsapott a második ütés is.

A kedves fiatal arcz irtózatosan el lett éktelenitve. Az ajkak földuzzadva, elkékülve; az orr beütve: a vér patakban folyt. A szegény, gyönge teremtés össszeomlott, lerogyott már az első ütésnél. A biró azonban nyugodtan, kimérten tovább szürcsölgette theáját. Ennek a szótárában az „irgalom“ fogalma nem létezik . . .

Kegyetlenül, csattogva, borzasztóan csaptak le az ütések. És valamennyi az arczra, a szájra irányozva . . .

Nem tudtam tovább kiállani.

Éreztem, mint gyöngyözött ki arczomon a tapadós, hideg izzadtság: mint kavarodik föl bennem minden érzés; hogy inog alattam a föld.

Eltámolyogtam, kivánszorogtam, neki dültem egy keritésnek, különben összerogytam volna. Perczekig tartott, mig magamhoz tértem.

Még napokkal azután is rémes, borzasztó vizióként lebegett előttem az iszonyu, embertelen látvány.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchenyi Könyvtár

NANKINGBAN.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYV-
TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

I.

A volt khinai főváros.

Sok puskapor. — Lün-Yoo tábornok korvettünkön. — Khinai kiváncsiság. — A Yangtce-Kiang folyó. — Árviz, büz és piszok. — Két európeizált mandarin. — A palankinban. — A nankingi kőfal. — A város látképe. — Nincs porczellán-torony. — A kapu utálatosságai. — Khinai laczikonyhák. — A büdösségek maximuma. — Olcsó élet. — A csőcselék tolakodik. — Kath. hittérítők. — A magasabb udvariasság. — Confucius hires temploma. — A nagy harang. — Borravaló. — Two dollar! — A nankingi arzenál csodája. — Megint a palankinban. — A Ming-dinasztia sirvárosa. — Porczellán-emlék.

A korvettünkről adott 21 ágyulövés mennydörögve zugott vissza *Nanking* városának hatalmas szürke falairól. A nagy árbocon lengő khinai lobogót (a veres napot elnyelni akaró zöld sárkány sárga mezőben) még jóformán be sem vonták az utolsó lövés után, a mikor már eldördültek a bástyákon is az első lövések, a melyekkel az etiquettre nagy sulyt fektető khinaiak territoriális üdvözlésünket viszonozták. Hogy 21 lövés helyett 27-et adtak vissza, az ugyan kevéssé felel meg a hadi tengerészeti etiquettnek, de annál inkább tanuskodik a mellett, hogy Khinában nem sokat számit egy-két lövésnyi puskapor.

A hajónkat körülözönlő sampangok és dzsunkék táborából egy kis hadi sampang bontakozott ki, mely néhány percz mulva hajónk alá érve, mintegy tuczat katona, inas, szolga és kisebb rangu mandarin jött a fedélzetre. Az inasok egyike egy csomó veres papirt nyujtott át a parancsnoknak és ékes khinai nyelven, (melyet shanghai-i főkonzulunk tolmácsolt) bejelentette a parti erőd parancsnokának küszöbön álló látogatását, a ki egyelőre névjegyét küldi.

Nehány perczczel később egy teljes lobogó-diszben pompázó hadidzsunkén megérkezett a *generális* ur nagyszámu kisérlettel.

— Csin-csin *balra* és csin-csin *jobbra*; valamennyien a mellükre

emelt öklüket rázogatják, hajlonganak balra és jobbra; kezet szoritanak ugyanegy személylyel négyszer-ötször . . . ujabb hajlongások . . . még egy néhány csin-csin és ökölrázogatás. Valamennyinek az ajkán egy örökös nyájas mosoly, a legyezők pedig egy perczre sem szünetelnek.

Végre *Ma-Sheng-Yün* ur, — az erődparancsnok — és kiséretéből az előkelőbb mandarinok lemennek a parancsnoki lakásba, a kiséret többi része pedig, a katonák, tisztek, névjegy-hordók, pipatartók és az izzadságtörlő kendőket vivő szolgák fennmaradnak a fedélzeten, a hol a legnagyobb otthonossággal végignézegettek és végigtapogattak minden ott levő tárgyat. Végig simogatták az ágyukat; belebámultak a csillogó ágyucsőbe és nagyokat röhögtek, ha a cső másik végén véletlenül megpillantották egy görbe szemü czopfos atyafinak a vigyorgó ábrázatját. Kiváncsian tekintettek le a tiszti karréba, meg-meghuzgálták a vitorlakötéleket, megtapogatták a matrózok zubbonyát, a kompaszokat és harangot; egy-kettő félő kiváncsisággal próbálta meg, hogy azokon a lépcsőkön csakugyan le lehet-e menni? De a harmadik lépcsőn tul egy se merészkedett . . . Hjah, nem lehet tudni, mi van odalen.

Ez alatt *Ma-Sheng-Yün* ur elmondá a parancsnoknak, hogy ő fensége *Cseng-Kuo-Csiuen* (az európai udvarokban ismert Cseng marquis nagybátyja) Nanking alkirálya legszivélyesebb üdvözleteit küldi a Nanking falai alatt horgonyzó hadihajónak a távoli *testvérországból* (Ausztria-Magyarország) és legmélyebb sajnálatát fejezi ki, hogy sulyos betegsége következtében a velünk való érintkezés gyönyöreit kénytelen átruházni az ő hü hivatalnokára, *Lien-Czo-Cseng* ő exczellencziájára, a ki mint nankingi taotay, a yank-ce-kiangi-i hajóraj és a balparti erődök parancsnoka, minden tekintetben parancsnokunknak és tiszti karának rendelkezésére áll. Egyszersmid meg lőn állapitva a programm is, mely bőven elég volt néhány napi itt időzésünk kitöltésére.

Nankingi tartózkodásunk előtt mintegy 30 napot töltöttünk a *Yangtce-Kiangon*, Khinának eme leghatalmasabb folyóján, mely kisebb ugyan az Amazonnál, de vetekedik a Mississipivel. A Yangtce-Kiangon való tartózkodásunk alatt a folyó kiáradásának a legmagasabb fokát érte el. A különben is széles folyó egyes helyeken a sik tengerhez hasonlitott és helyenkint a partok egyike sem volt látható. A 600 mértföldnyi ut fel a rohanó áron rendkivüli nehézségekkel volt összekötve. Ezen kivül nappal majd levert bennünket a tikkasztó, rettenetes forróság, a melyhez képest a Verestenger hősége valóságos enyhülésként jutott eszünkbe. Éjjel pedig a mérges mosquitok miriádja, a sáskák zizegő

csoportja és ismeretlen rovarok meg bogarak csuszó-mászó serege kinozta agyon az emhert.

A Yanktce-Kianghoz kötött várakozásunkban alaposan csalódtunk. Gyönyörü vidékről, festői látványosságokról szó sincs. A meddig a szem ellát, mindenütt csak a Yanktce-Kiang mocskos vizének rohamos, ragadó árja. A vizen tul egyhangu rizsföldek, theabokrokkal fedett lankás hal-

A „Zrinyi" hátsó casarettjén.

mok; itt-ott egynéhány száz vityilóból álló falu egy békanyálas tó körül; helyenkint karcsu pagodák, rendesen kisebb halom tetején. Mindenütt azonban unalom, csend és egyhanguság. Az érintett parti városok, mint pl. Csing-Kiangfu, Wu-Hu, Kiu-Kiangfu, Hankau, Hanyang és Wu-Csang, melyek mindegyikében hajónk néhány napot feküdt horgonyon, vajmi kevés változatosságot nyujtottak. Valamennyi város a folyótól elárasztva; a közlekedés helyenkint csakis sampangokkal és palankinokkal volt lehetséges. E kettőnek a hiányában rendesen egy kulinak a széles válla segitett a bajon.

Különben pedig Csinkiang éppen olyan mocskos, büzös és undoritó, mint a hogy Kiu-Kiang és Wu-Hu rendkivül szük utczái tömve vannak a hadonászó, kiabáló, félig meztelen czopfokkal, kutyákkal, disznókkal és szamarakkal. A különbség legfeljebb abban áll, hogy az egyik mocskosabb, büdösebb és piszkosabb, mint a másik, a szerint, a mint az egyiknek 100.000, a másiknak pedig 150.000 lakosa van.

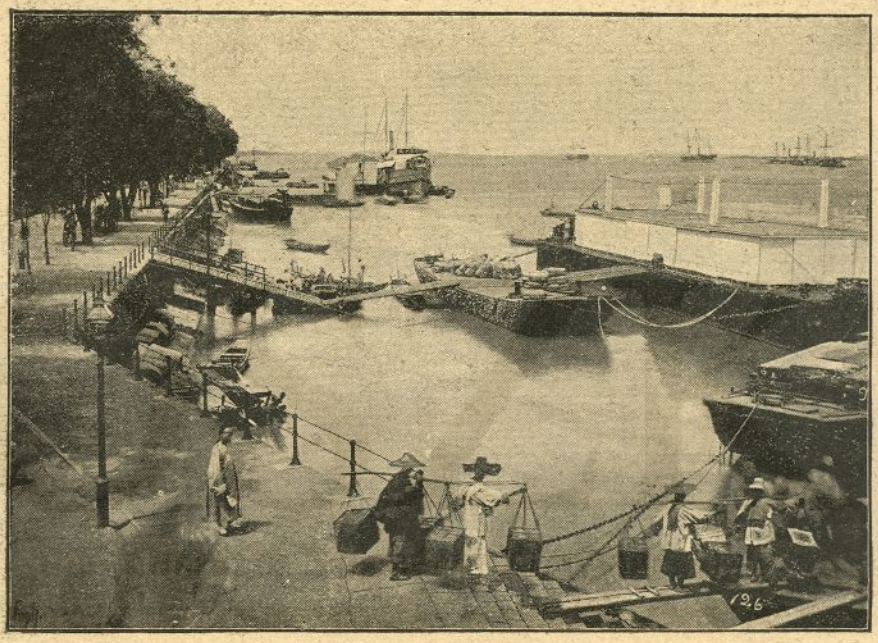

Hankau rakpartja rendes vizállásnál.

Ennyi piszok és büz után nem csoda tehát, hogy vágyva vártuk *Nanking* elérését, mely eltekintve a saját rendkivüli érdekességétől, ránk nézve azzal az előnynyel is birt, hogy vele a yanktce-kiang-i missziónk véget ért. Most azonban, miután ily nem remélt szivélyes fogadtatásban részesültünk, kettőzött örömmel néztünk a Nankingban töltendő napok elé.

Masnap reggel, daczára, hogy a kora hajnali órákban jöttünk a partra, már készen állott számunkra mintegy 10—12 palankin és öszvér, egy szakasz gyalogságból és néhány lovas tisztből álló diszőrség fedezete alatt. Tolmácsképpen és kalauzul két fiatal mandarin volt ki-

küldve, mister *Wooh-Seeng*, a ki 8 évet töltött Eszak-Amerikában, és monsieur *Sey-Yun*, a ki viszont Párisban tartózkodott hosszabb ideig. Mindkét gentleman rendkivül szives és nyájas modorral birt, a mi különben egész Khinában a müvelt osztály legfőbb és legjellegzőbb tulajdon-

Hankau rakpartja vizáradásnál.

sága. Különösen mr. Wooh-Seeng általánosan kedvelt egyéniséggé lett a legrövidebb idő alatt.

Ágyulövések és a palankint hordó kulik, meg a körülálló csőcselék ezrekre menő tömegének kiabálása és hadonázása, továbbá a tisztek és katonaság rendet csináló szitkozódása között indult meg a hosszu menet a folyótól mintegy másfélórányira fekvő Nankingba.

Órák hosszáig ülni egy palankinban nem olyan könnyü dolog, a mint azt az ember képzeli. Először is mozdulatlanul kell ülni, miután a legkisebb fészkelődésnél a palankin elveszti az egyensulyt és a következő perczben az ember a földön fekszik. Továbbá a hosszu bambuszrudak, a

melyeken a palankin fekszik, a kulik apró, de rendkivül gyors lépéseinek következtében folytonos rezgésben vannak és ennek következtében a palankin is; a bennülő pedig már az első negyedórában ép oly sajátságosan érzi magát, mintha akár egy a sik tengeren himbáló hajón lenne. Csakugyan megtörténik akárhányszor, hogy a kik először ülnek palankinban, valóságos tengeri betegségen mennek keresztül. (Tengerészszel persze ilyesmi meg nem történik.)

Bámulatos azonban az az erő és kitartás, a melyet a kulik kifejtenek. Egyes napokon 6—8 órán át hordottak bennünket nagyon rövid pihenéssel a tikkasztó, gyilkos forróságban. Meztelen vállaikon két-három ujjnyi vastag a bőr, a melyeket ép ugy feltört a teherhordó rud, mint az ökör nyakát a járom. Daczára a perzselő napsugaraknak, az öltözetük csupán egy derékkötőből áll; kalap helyett pedig a szemük elé egy ócska legyezőt kötnek, melyet a czopfjukkal erősitenek meg a homlokukon. Két-három órán keresztül minden legcsekélyebb pihenés nélkül haladnak a teherrel és legfeljebb azzal könnyitenek magukon, hogy egyhangu „holá-huh“ — „hija-hóh“ kiabálással biztatják egymást.

Egy órai ut alatt, mely nagyobbára árnyas lombok között vezetett, elértük a város falát, helyesebben ennek egy magas halmon fekvő délnyugati kapuját. A harminchárom tengeri mértföldnyi hosszu fal, mely évszázadokon keresztül diadalmasan tudott ellentállani a tatár és mongol hordák támadásának és a mely daczára annak, hogy a legutóbbi Tay-ping revolucziò alkalmával csakis *tizenkét évi ostrom* után került ismét a császáriak hatalmába, meglehetősen megmaradt szüz eredetiségében.

A kapu hüs árnyékába érve, pihenőt tartottunk, meg szemlét az érdekes kilátást nyujtó város felett. Az alattunk elterülő mély völgyben fekvő város leirhatatlan benyomást gyakorolt reánk. Beláthatlan távolságra terülnek el a tengeri mértföldnyi hosszu házsorok. A czikornyásfedelü földszintes házak oly sürü tömegekben állanak, hogy abszolute nem lehet megkülönböztetni egyiket a másiktól. A sürü házsorokat ép oly sürü lombos erdőzet váltja fel; közbe-közbe széles tavak és mocsarak bivaly- és disznócsordákkal ellepve. A lombozatból kiemelkedő halmokon karcsu pagodák felfelé kunkorodó czikornyákkal. A város tulsó oldalán, ott a hol egykoron a Tay-ping lázadás előtt a *hires porczellán-torony* állott, most a hadi arzenál magas kürtői okádják a fekete füstöt. Balra ettől az amerikai protestáns misszionáriusok palotaszerü klastroma emelkedik ki fehér falaival a sürü lomb közül. Ettől kissé távolabb a katholikus misszió szerény kis temploma, a honnan

sajátságos hangulatot keltően hangzik át a kis harang csengése. Körös-körül mogorva szürke fal, hatalmas bástyáival és kupolás tornyaival; a háttérben Észak-Khinának a felhőkig érő kopár hegycsucsai. Az egész képen pedig nyomasztó csend és kimondhatlan unalom fekszik.

A kapu alatt e közben élénk mozgás uralkodott. Élelmet áruló

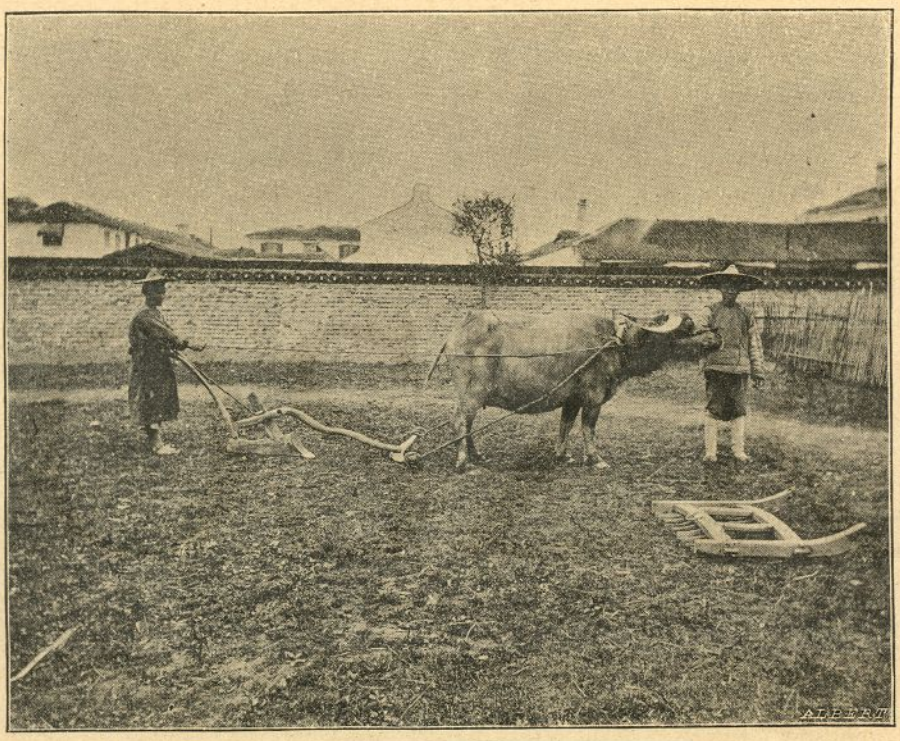

Földmivelés.

kofák, a társaságból kitaszitott bélpoklosok, undort gerjesztően eltorzitott ocsmány testükkel; kiszurt szemü vak koldusok, elitélt bünösök, nyakukon a két méter széles fagallérral; pihenő kulik a legkülönbözőbb teherrel, mint pl. vizes dézsákkal, rizszsel, tehénganéjjal — leirhatatlan káoszt képező csoportot alkottak.

A pihenésre szánt időt ugy a diszőrség, mint a kulik felhasználták a reggelizésre. Khinának minden városában és minden városának minden utczájában egymást éri a laczikonyha. A hol 10—15 munkás dolgozik, ott minden bizonynyal feltalálható a vándor laczikonyha is, a melyekben

kifürkészhetlen minőségü kotyvalékot árulnak, a mi felfogásunk szerint hihetetlen olcsó árakon. Az utczákon, az üzletekben, sőt a magánházakban létező büz oly rettenetes, hogy az ember mindaddig el nem képzelheti magának, a mig meg nem próbálta. De az a büdösség, az az orrfacsaró, hányásingert okozó ocsmány büz, a mely az ilyen laczikonyhák körül terjeng, az felülmul minden képzeletet. Akárhányszor megtörtént velünk, hogy miután egy félóráig kibirtuk az utczákon elterülő büdösséget — szánk és orrunk elé tartott jól átparfümezett zsebkendőnk segitségével — egy ilyen konyha közelébe érve, villámgyorsan „Kehrt euch"-ot csináltunk és a szó szoros értelmében kirohantunk a pestilenciális légkörből.

Valamennyi étel, melyet különben nagy választékban és többnyire apró kis csészékbe árulnak, nyulós, ragadós, nyálkás, de e mellett rendkivül olcsó. A mi kuliink és katonáink reggelije egy nagy csésze theából, egy ép ily nagy csésze rizsből, meg egy nagy tányér nem tudom miből állott; ehhez szittak egy nargilaszerü pakfonpipából 5—6 szippantást és fizettek érte 4 kasht, azaz $^4/_5$ krajczárt! Daczára, hogy a khinai, különösen a munkás napjában nagyon gyakran és nagyon sokat eszik, még sem költ napjában többet 20 kashnál, a mi pénzünk szerint 4 pengő krajczárt.

Egynehány tuczat „ahoo és éha" és ismét a palankinokban vagyunk. Csakhamar óriási közönség csoportosul körülöttünk. Bámulnak bennünket és nevetnek rajtunk, de nem az idegent nem ismerő vad nép naiv kiváncsiságával, hanem a mi sápadt arczunkat, czopftalan fejünket és furcsa öltözetünket kigunyoló, megvető és lenéző khinai csőcselék arczátlan szemtelenségével.

Daczára a katonai diszőrségnek, odatolakodnak a palankin közelébe, bebámulnak a sürü rácsozaton és röhögve, vigyorogva kiáltanak be valami gunyszót, leggyakrabban: „Yan-quai-tce, yan-quai-tce" (fehér-arczu ördög), mely ugy látszik, a legszokottabb gunyszó.

A parancsnok két tiszt és a két tolmács kiséretében letért a *taotay* palotájába vezető uton, mi többiek pedig a katholikus missziónárisoknál tettünk látogatást, A misszionárisoknál a Yangcté-Kiangon rendesen a legelőzékenyebb fogadtatásban részesültünk, a kik viszont igazán boldogak voltak, hogy hosszu kín- és küzdelemteljes munkában eltöltött évek után ismét európaiakat láthatnak. Nankingban, sajnos, ezuttal csupán *egy* misszionáriust találtunk, miután a többiek ez időben téritési müködésben voltak a kormányzóság távoli részeiben.

A kellemes társalgás között elköltött reggeli bevégeztével megjelent a parancsnok és kisérete. A társaság, a melyhez ezuttal a franczia

misszionárius is csatlakozott, megindult a hires Nanking látnivalóinak megtekintésére. Az alkirályi kegy és a taotay-i hatalom sok olyan helyet nyitott meg számunkra, a hova előttünk vajmi kevés idegen nyert belépést.

A minő rakonczátlan, intoleráns és visszataszító a köznépnek nagyobb

Khinai „gallér.“

része, ép oly mértékben előzékeny, nyájas és redkivül udvarias a *magasabb osztály*. Nálunk ilyen figyelem és kiváló *udvariasság* csaknem ismeretlen. Akár katonai, akár polgári mandarinokkal érintkeztünk, mindig feltünt a különbség az egymás iránt kifejtett udvariasságban és figyelemben.

Az első látogatás a Konfucius templomot illette, Khina eme párat-

lanul álló szentélyét. A templom t. i. kizárólag Konfucius emlékének van szentelve és évenkint csupán *kétszer* tartanak benne istentiszteletet, még pedig a császár által személyesen kiküldött főrangu mandarinok által. A templom egyszersmind Khinának a legnagyobbika. A főépület körül — egy halomra emelt piros porczellánfalu épület sárga fedéllel és zöld faragványokkal — a melléktemplomok egész komplexusa áll, valamennyi drága porczellánfestményekkel diszitve. A belső berendezés nagyon egyszerü. Az oltár egy hosszu és széles márványtáblából áll, melyre Konfucius neve óriási arany betükkel van bevésve. Jobbra és balra ettől két leghiresebb tanitványának az emléktáblái állanak. Az oltár előtt három különböző nagyságu márványasztal áll. A legkisebbikre helyezik a virágáldozatokat, a másodikra az élelmi szereket, a harmadikra pedig — egy kisebb vágóhidra emlékeztető márványlapra — teszik a lemészárlásra szánt állatokat.

Nyelvét öltögető, kidülledt szemü, vagy fogait vicsorgató bálványnak, vagy veresre mázolt torzképü istennek — a többi templomok szokott alakjainak — nyoma sem látható. A bejáratnál van a hires nagy harang és a még nagyobb gong.

A franczia misszionárius által improvizált rövid előadásból tanult khinai filosofo-moralis dogmán kivül tanultunk itt még valamit. Azt, hogy a *borravaló* Khinában sem ismeretlen valami. Az igazság kedvéért azonban meg kell vallanom, hogy egész Kelet-Ázsiában ez volt a legelső hely, a melyen az átkozott borravalót ismét eszünkbe juttatták. Pláne a Konfucius templomban és a mi még sajátságosabb, egy khinai parázsszemü „liliomszál“ (a Konfucius templom czerberusának hitvese) által, a ki parányi kis lábacskáival tipegve utánunk, eltávozásunk alkalmával egészen meglepő energiával követelte a „two dollárt.“

Az eszmerokonság kedveért a Konfucius templomból a Ming-sirokhoz, a 17. században kihalt *Ming-dinasztia* temetkezési helyére indultunk. A város falain messze kivül eső helyre vezető ut a hadi-arzenál közelébe vezet és miután szives házigazdánk, a taotay által kitüzött programmban ez ugy is fel volt véve, betértünk oda.

Az egykori világhirü porczellán-torony helyére emelt épület már kivülről meglepi az idegent modern épitési módjával, de még meglepőbb a belseje. Mindent inkább képzeltünk e helyen, csak azt nem, a mit valójában találtunk. Zakatoló gépeket a legmodernebb konstrukczió szerint, hydraulikus nyomással járó emelő-gépeket, 1200 kgos gőzkalapácsot, Nankingban készült mitrailleusöket és vontcsövü ágyukat; sőt mi több: *Maximágyut*; (a tölténytartó szij természetesen nem jobbról balra, hanem balról jobbra hzuzódik); villany-világitást és telefont! Az

egész arzenálban egyetlen európai sincsen; direktor, mérnök és munkás egyaránt khinai. A felszolgált thea és csemege szintén „echt“ khinai volt, számunkra tehát élvezhetetlen.

A Ming-sirokhoz vezető ut rendkivül fáradságos volt ugy nekünk, mint a szegény palankin-hordó páriákra nézve is. Két óra hosszára voltunk bezárva a szük kis kalitkába, mozdulatlanul és összekuporgatott lábakkal ülve ott, mint valami pagodai fabálvány. A forróság

A Ming királyok sirja.

rettenetes, igazán eltürhetetlen volt. Az ut első része egy 2 t. mfre huzódó hosszu és szük utcán vezetett keresztül, a már ismert körülmények között. (Büdösség) Ezrekre menő bámuló tömeg, egész csorda disznó meg szamár egy megszakittatlan hosszu sorban.

A város falaitól mintegy órányi távolságra feküsznek a siremlékek, a melyek abszolute nem érdemelték meg azt a fáradságot, a melyekkel e helyre jutottunk. A legszembetünőbb egy nagy fedetlen épület, a melynek a közepén egy óriási teknősbéka fekszik a hátából kiemelkedő

magas obeliszkkel. Ez épülettől balra huzódik egy hosszu kettős-sorban a monumentális szobrok fantasztikus csoportozata. Kolosszális elefántok, tigrisek, tevék, dromedárok, párduczok és más özönvizelőtti állatok 4—5-szörös nagyságban, valamennyi egyetlen kődarabból faragva. A jobbra vezető ut szintén 4—5-szörös nagyságban faragott férfi alakok által van beszegve, mindannyian pánczéllal és sisakkal felszerelve.

E hosszu sornak a végén egy kopár hegynek a falába vannak

A Ming királyok sirja.

elhelyezve a tulajdonképeni sirok, a melyek a társaság nagyobb részének felfogása szerint, bizony édes-kevéssé jutalmazták az idejövetellel összekötött fáradságot.

Az élők által nyujtott összbenyomás azonban tagadhatlanul érdekes volt. Meztelen kulik és tarka ruhás katonák, hosszu kék selyem kaftányos mandarinok, „lovas“ tisztek öszvér háton, párolgó tálakat kináló vándor szakács és tengerésztisztek hófehér öltözetben, eleven mozgó csoportokat képeztek a komor szinü palankinok körül vagy az

óriási nagyságu fanasztikus szobrok alatt. Üres kézzel azonban innen sem mentünk el. A Ming-sirok mellett tartják ugyanis Nanking egykori legnagyobb büszkeségének, a porczellán-toronynak romjait, melyek szent ereklyéknek tartanak. A *taotay* szivessége folytán mindnyájan kaptunk e romokból egy darabkát emlékül. Az ajándék egy tányérnagyságu sárga porczellán lap, a közepén egy háromfarku piros sárkánynyal.

Daczára igénytelenségének, a haza hozott khinai emlékek között nem a legutolsó helyen áll.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Szechényi Könyvtár

II.

A nankingi taotay-nál.

Megérkezés ő exczellenczijája palotájába. — A khinai névjegyek. — Szótagirás. — Entrées! — Lapos orrok. — A teriték. — Eszünk. — A pörkölt dinnyemag és thea. — A shamsu és rakhi. — Étlen-szomjan. — A menu. — Egy rossz vicz következései. — Finished!

Miután *taotaynál* a tiszteletünkre rendezett diner 1 órára volt kitüzve, sietnünk kellett vissza a városba, hogy a szigoru khinai etiquettet meg ne sértsük. A visszavezető ut még unalmasabb es kellemetlenebb volt, mint az előbbi. A tikkasztó forróságban áthevült palankin még kisebbnek tetszett és sokkal hevesebben rázott, mint előbb, mivel a kifáradt kulik nem tartották meg a szokott egyenletes taktust.

Néhány perczczel egy óra előtt megérkeztünk a taotay nyári palotája elé, a hol mozsárlövésekkel és kirukkolt katonasággal fogadtak bennünket.

Négy udvaron kellett keresztül mennünk, mig Lien-Czo-Cseng ő exczellenczijája termeihez értünk. Minden udvaron katonákból és szolgákból álló sorfalak között haladtunk végig, sőt a folyosón kisebbrangu mandarinok (üveggombosak) voltak felállitva.

Közvetlenül a terem előtt a taotay felnőtt fiai — persze mindnyájan mandarin-jelöltek — fogadtak bennünket és átvették a névjegyeinket.

A taotay fiai (hamisitatlan nankingi gigerlik), továbbá általánosan megkedvelt tolmácskalauzaink, mister Wooh-Seng és monsieur Sey-Yun

egyenesen a nagy étterembe vezettek bennünket, a hol ő exczellenciája, Lien-Czo-Cseng sürün osztogatott „*csin-csin*“-nel, arczán a már ismert örökös mosolylyal, barátságos ökölrázogatással és multiplikált kézszoritással fogadott bennünket.

A terem tágas és magas volt; ugy ez, mint a jobbra és balra fekvő szobák rendkivül egyszerü butorzattal. A falak csaknem egészen ablakokból állottak, melyeken keresztül láthattuk a még mindig sorfalat képező katonaságot az egyik oldalon, a másikon pedig az egész környék apró, czopfos fiatalságát, a kik a nagy bámulásban laposra nyomták az üvegen különben is pisze orrukat.

Az asztalok már készen állottak, zsufoltan megrakva számtalan apróságokkal parányi kis tányérokon, szilkékben és tálczákon. Abrosz, asztalkendő, kés és villa persze tökéletesen ismeretlen tárgyak. Az evőeszköz egy porczellán-kanálon kivül két hosszu és vékony elefántcsont pálczikából áll, a melylyel az apró kis darabkákra vagdalt ételt halászszák ki a tálból. Tudniillik az, a ki tudja. Mi bizony rendkivül ügyetlenül bántunk velük és egyetlen egy darabkát sem tudtunk velük felcsipni.

Nagy czeremóniák és számtalan hajlongások között elfoglaltuk a helyünket a három kerek asztalnál, még pedig szigoruan a rang szerint. Az elfoglalandó helyet maga a taotay jelölte meg a parancsnoktól nyert rangmeghatározás után. Balkezébe vette a *shamsuval* telt apró kis csészét, a jobb kezével megáldotta azt és nyájas mosolylyal intett oda az illetőnek, hogy: „*Csing-cho*“ (foglaljon helyet). Különben pedig vegyesen ültünk, ugy, hogy minden európai mellé egy mandarin jutott.

A taotay leülés előtt levetette sárga selyem kaftánját és letette selyemrojtos kalapját a lófarkkal, a mi Chinában a házigazda által kifejtett udvariasságnak a legmagasabb foka.

Mindenki kapott egy legyezőt meg egy apró kis tányérkát, amelyen felváltás nélkül kellett végig ennünk a 40—50 fogásból álló dinert. A maradékot minden teketória nélkül az ember az asztal alá dobja, vagy pláne egyenesen az asztalra üriti. Az asztalon készen álló apróságok nem tartoztak a tulajdonképpeni dinerhez, hanem csak olyan bevezetésféle pikáns apróságokat, „entréet“ képeztek. Nagyobbára előttünk ismeretlen tárgyak voltak, mig ellenben a parányi darabkákra vagdalt ruczasültet, malaczhájat, békaczombot, rákot, csigát, gyömbért, czukros mandulát, zöld hagymaszárat és a sohasem hiányzó pörkölt dinnyemagot, mint régi ismerősöket üdvözöltük.

Az italokat, az erjedő rizsből készitett *shamsut* és *rakhit* parányi kis szilkékben hordták fel. Mindkettő nagyon erős szeszes ital, kelle-

metlen, csipős fanyar izzel. A shamsut, melyet leginkább egy nagyon megromlott Xereshez lehet kasonlitani, pláne melegen kell inni; a rakhi pedig tökéletesen hasonlit a mi olcsófajta gabonapálinkánhoz, ráadásul egy definiálhatlan undoritó mellékizzel.

Mi, palankinokban megkinzottak, majd eldőltünk a szomjuságtól. Hat óra hosszat voltunk kitéve a rekkenő forróságnak a nélkül, hogy ez idő alatt valamit ettünk vagy ittunk volna. Örömmel siettünk tehát

A taotay palotája Wu-Huban.

a taotayhoz, miután reméltük, hogy a rendes khinai ételeken és italokon kivül kenyeret és bort, vagy legalább vizet kapunk, a melyek az előbbi khinai dinereknél számunkra az egyedüli élvezhető cikkek voltak. Nagyon csalódtunk. A taotaynál ezeknek nyoma sem volt.

A teremben nyomasztó hőség uralkodott, miután rajtunk és a mandarinokon kivül temérdek cselédség sürgölődött körülöttünk tálakkal, legyezőkkel és forró vizbe mártott kendőkkel az izzadság letörlésére. A kellemetlen szag még fokozódott, a mint megkezdették felhordani

dani az ételeket, a melyekből a világ minden kincseért nem tudtunk volna lenyelni egy mákszemnyi darabkát. A 40—50 fogásból álló menüre már nem emlékszem egészen, de egynehányat elő akarok sorolni — kóstolóul.

Fecskefészek leves Cochin-Chinából.

Czápauszony-leves.

E kettő a khinai konyhának legdrágább cikke és éppen ezért egy „chikkes" dinernél soha sem szabad hiányozniok. (Izük: nincs.)

Ruczatojás . . . De minő állapotban! A tojásokat t. i. néhány napra a földbe ássák, mig tökéletesen átmennek a rothadásba. Nem annyira az izük, mint inkább a szinük undoritó. A tojás sárgája zöldesbarna és nyálkás, a fehérje pedig szürkés-fekete és nagyon — nem jó szagu.

Disznó-sült . . . cooked in corean style. Zsirtól csepegő hájdarab, egy vékonyka hus-réteggel; behintve gyömbérrel és — czukorral.

Gombák, fialal bambusz rügygyel és valami zöld gyökérrel . . . Körülbelül ilyen ize lehet a szekérkenőcsbe mártott csepünek.

Vizi gesztenye apró csigákkal és halbelekkel.

Rizspudding mazsolával és zöld hagymaszárral . . . nyakon öntve egy nyálkás kocsonyával.

Rucza-sült, galambtojással. Az ize után itélve ép ugy lehetett volna páczolt patkányczomb napon sült krokodiltojással.

Kakas taréj és malaczvese . . . zöldes kocsonyában.

Tyukleves. Ahá, gondolám magamban, ebből te is eszel! Az ám! Egy nagy tál vékony levesben uszott 3—4 tyuk fejestől, lábastól egy darabban és még fel sem bontva. Brr!

Fáczánpástétom — mandulatejjel. Jobboldali szomszédom csámcsogott és szürcsölt a gyönyörtől, a mint ezt megpillantá. Ajánlotta nekem is melegen, de bizony engem hidegen hagyott.

Olajban pörkölt liliomgyökerek különféle tengeri füvekkel.

Ezután következett a tésztáknak hosszu sora, sok izléssel és csinosan földiszitve; puhányok, kagylók tarka szinü kocsonyákban; zöld, sárga és barna mártásokban főtt marhahus és majorság, továbbá mintegy 7—8-féle kocsonya a szivárvány minden szinében.

Valamennyi étel nagyon csinosan volt felszolgálva az egy egész vagyont érő drága kiukiangi porcellánon. A khinai szomszédok csillapithatlan étvágya és időnkint vissza nem tartható elbámulásuk után itélve, a mai diner valami egészen különös lehetett. Mi azonban minden erőlködés és elszántság daczára egyetlen egy darabkát sem tudtunk lenyelni. Hogy miben rejlik a khinai ételeknek ez a sajátságos undoritó

ize, azt nehéz meghatározni; de nagyon valószinü, hogy egyrészt a főzéshez használt zsir vagy a bőven használt ismeretlen füszerekben fekszik az oka. Annyi tény, hogy a felhordott ételek mindegyike egy ujabb csapás volt érzékeinkre. Nem egyszer, mikor az udvarias erőltetésnek engedve, egy darabkát a számba vettem és néhányszori ideoda forgatás után még sem tudtam legyürni, ilyenkor igazán közel voltam — a tengeri betegséghez.

Az asztalunknál ülő khinai urak, köztük mrs. Sey-Yun is barátságos társalgással mulattattak bennünket, mintegy 5—6-szor megkérdezték nevünket és rangunkat, sürün itták egészségünkre a shamsut meg a rakhit és találgatták a korunkat, melyet a müvelt khinai szokás szerint a *duplájára* becsültek. (Csakugyan jó, hogy aszszonyok nem voltak a diner-nél!)

Fiatal pár.

— Hány éves ön? — kérdé tőlem a jobboldali szomszédom, egy joviális potrohos kékgombos mandarin. Ugy-e 60?

Oh nem — mondám én, nagyon szégyenkezve, hogy egy véletlen pech folytán még nem vagyok oly szerencsés, hogy hatvan éves legyek.

— Tehát 50 — találgatta a baloldali szomszéd, egy fiatal mandarin-jelölt, karvastagnyi gyönyörü czopffal.

— Annyi sem, sajnos!

— Negyven!

— Nem.

— Tehát mennyi?

— Nemsokára — 29.

„*Aoh! cccce!*“ Általános bámulás, kételkedő fejcsóválás és megjegyzések khinai nyelven.

— Ilyen fiatal és már mandarin! — csodálkozik a kékgombos.

— Talán azért, mert olyan nagy bajusza van . . . jegyzé meg a fiatalabbik.

— Mit ér az, — mondám én, egy szánalmat gerjesztő mozdulattal mutatva a tarkómra, — ha nincs czopfom.

A kékgombos, akinek mr. Sey-Yun tolmácsolta megjegyzésemet, jóizü nevetéssel és „has"-veregetéssel fejezte ki tetszését. Hamarjában egy pohár rakhit kellett vele üritenem és legfőbb kitüntetése jeléül a saját tányéráról és a saját pálczikáival tömött az én saját szájamba egy jókora darab czukros-gyömbéres — malaczhájat. (Aligha állott ki ember sulyosabb büntetést egy meggondolatlanul kiejtett rossz viczczért.)

Monsieur Sey-Yun, a ki szintén kitüntetett barátságával, többször üritett az egészégemre néhány csésze shamsut és büszkén tartá az orrom alá az üres csészét, mutatván, hogy: *„finished!"* (bevégeztem, azaz kiüritettem.) Biztatott engem is nagyon, hogy csak „finish"-ezzek én is. Nekem azonban elég volt a dicsőségből, a czukros-malaczhájból is coreai stilusban és váltig szabadkoztam, hogy én „shamsu-nemissza" jámbor európai vagyok, a ki desztillált vizen kivül más itallal nem élek. De Sey-Yun biztatott nagyon és féltem, hogy megsértem, ha tovább is szabadkozom.

— Ejnye no, — gondolám magamban, próbálkozz meg vele! Én, a ki megiszom a hajónkon a 30° meleg poshadt sört; én, a ki minden komolyabb következmény nélkül megittam a 95-iki illosvai csigert — csak nem riadok tán vissza egy pohár shamsutól?

Behunytam a szememet és a mindenható Buddha kegyelmébe ajánlva lelkemet és gyomromat, egy elszánt kortytyal lenyeltem a rettenetes boszorkány-italt, oda tartva az üres csészét halálos ellenségem — akarom mondani kedves barátom Sey-Yun orra alá, a méregpoharat, kinosan nyögve: „fiinished!" (Az igazi „finished" azonban csak néhány órával később állott be.)

Mint mikor egy kinos és nyomasztó álomból ébred fel valaki, oly örömmel és megkönnyebbüléssel állottunk föl az asztaltól három órai kinvallatás után. Az étvágyunk ugyan már elmult, de a szomjuság rettenetesen kinzott bennünket. Ennek volt tulajdonitható, hogy az elbucsuzás a lehető leggyorsabb tempóban történt és sürü hajlongásokkal meg *csin-csin*-nel gyorsan hátráltunk ki a fölállitott sorok között az udvarra, a hol ezalatt a palankinjaink valóságos sütőkemenczévé melegedtek.

Gyorsitott taktusban haladtunk végig a végtelennek tetsző hosszu, szük utczákon, pocsolyák és tavak mentén; aztán ismét jött egy hosszu keskeny utcza, aztán egy kis erdő és végre valahára megérkeztünk a katholikus misszióhoz, a hol az előre látó gondos franczia páter pompás diner-vel és jégbe hütött pezsgővel (!) várt reánk.

Oh ti önmegtagadó jámbor férfiak, a kik a halálmegvetéssel és a legcsekélyebb személyes érdek nélkül nekimentek Shantung, Fokeen és Hounan hegyeinek meg sivatagjainak, elveszett lelkeket nyerni meg az Ur számára, soha, de soha kereszténvibb cselekedetet nem követtetek el, mint a mikor minket, Cseng-Kou-Csieun ő fenségének, Nanking alkirályának és Lien-Czo-Cseng nankingi taotaynak, a yangtce-kiangi hajóraj és a balparti erődök parancsnokának vendégeit a ti szerény hajlékotokban ily kereszténvi szivességgel, puhára sült roastbeaffel meg baraczkízes omlettel fogadtatok!

Egynéhányan bementünk a kápolnába és ott az oltár előtt szentül megfogadtuk, hogy soha, de soha többé — chinai dinerhez nem megyünk.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchenyi Könyvtár

AZ ELZÁRT ORSZÁGBÓL.

(Részben felolvastatott a m. Földrajzi társulat ülésén 1893. áprilisban.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A M T M Ú Z E U M
KÖNYV-
TÁRA

OSZK
Országos Széchenyi Könyvtár

Korea.*

Misszióink fontosabb része. — Elzárkózva a világtól. — Egy polyglott honfitárs. — Az „Extrem Orient“ népkeveréke. — Egy kis történelem és földrajz. — A véglegesen eltemetett anyós. — Tudományos expedicziò akadályokkal.

Ő Felsége „Zrinyi“ corvettjének Ázsia körüli expedicziójában volt két momentum, mely nemcsak mi ránk, kik az expedicziòban tényleges részt vettünk, birt a legnagyobb ingerrel, hanem diplomacziai és monarchiánknak kifelé gravitáló világkereskedelmi érdekéből tekintve is az utnak legfontosabb mozzanatát képezték.

Az egyik momentum abban állott, hogy mi voltunk az elsők, kik Khina belsejében, a Yangtce-Kiang partján mutatták haditengerészetünk és monarchiánk lobogóját. Hatszáz mértföldnyire haladtunk fel az ország belsejébe az emlitett folyón, a mely alkalommal Csinkiang-Fu, Kiukiang, Nanking, Wu-Hu, Hankau, Hanyan és Wucsang városokat érintettük.

Célunk az volt, hogy a kikötőben is megnyerjük kereskedelmünk számára azon jogokat, melyeket Khina császárja birodalmának több kikötőjében már megadott. Kereskedelmünknek eddig csak a következő *tengerparti* városok voltak nyitva: Shanghai, Amoy, Swatau, Tien-Csin, Fucsaufu és Tamshiu Formosa sigetén.

Expedicziónk a reá bizott kötelességeknek minden tekintetében eleget tett, a mennyiben az emlitett városokban mindenütt szabadon hor-

* A történelmi és az etnographiai adatok egy része Pater Wilhelm chemulpoi misszionárius személyes közleményei, részben pedig Griffith' „The hermit nation“ adatai után.

gonyozhatnak és szabad kereskedelmet folytathatnak az emlitett Yangtce-Kiang parti városokban. — (De csak mennének is!)

Habár kereskedelmi szempontból kevésbbé érdekes volt a koreai partok meglátogatása, azért ránk nézve annál több ingerrel birt utazásunknak e második főmomentuma.

A végső kelet két hatalmas birodalma, Khina és Japán között fekszik a koreai félsziget, mely bár területre felülmul sok európai államot, még ma is oly ismeretlen Európában, hogy a miveltebb körökben is alig tudnak többet nevénél és fekvésénél,

Khina és Japán érdekel minket; a könyvtárakban kötetekre megy azon müvek száma, melyeket róluk irtak; ismerjük földrajzukat, történetüket és szokásaikat. Korea pedig nem érdekel senkit, történetüket nem ismerjük, vele foglalkozó irodalmunk pedig majdnem semmi.

Korea azonban, az aránylag oly parányi tartomány, mind a mai napig „elzárt ország" maradt, a melyben a fegyveres erő és politikai cselszövények daczára is alig él 50—60 európai letelepedve.

— — A 16-ik századig K. u. névleg is ismeretlen volt Európában. Az azon időkből származó földabroszokon, melyeken Khina és Japán térképei már meglehetős határozott vonalakkal vannak megjelölve, Koreának alig akadtunk nyomára, (az első térképe — Pekingben élő franczia misszionáriusok müve — csak 1649-ben került Európába!) s igy nem lesz érdektelen Koreának *földrajzi viszonyaival, politikai beosztásával,* különösen pedig *tengerpartjával* és *folyóival,* klimájával és *magával a néppel* megismerkednünk.

A félsziget a körülfekvő temérdek szigetcsopottal körülbelül akkora lehet, mint N.-Brittánia, t. i. 18—19000 □ mértföld. Kivéve az északi oldalát, köröskörül tenger veszi körül; nyugatról és délről a *Sárga-tenger,* keletről a *Japáni-tenger.* Északon határos *Mandsuriával* és *Szibiriával.* Az előbbitől a *Jalu* folyó és az örök hóval fedett *San-Van* hegység választja el; (a *Kitse* által épitett faalkotmány inkább csak symbolikus határvonal). Szibiria közti határát pedig a Japáni-tengerbe ömlő *Tumen* folyó képezi. Az északi határán kezdődő hegység, a *San-Van* végig huzódik az egész félszigeten, ennek a déli csucsáig, de nem egyenes vonalban, hanem temérdek kanyarulatot és kiszögeléseket képezve. „A hegy 99 kanyarulatot tesz," mondják a koreaiak. A félsziget keleti partján a hegység rendkivül meredek oldalával egészen a tenger partjáig nyulik ki; — *Vladivosztok* és *Sanghai* közt járó hajók csak egy szürkés-zöld felhőt látnak Korea keleti partjából — mig ellenben a nyugati oldal ugyszólva az egész hegységnek lejtőjét képezi. Ugy mint az anyaország, a nagyszámu sziget is mind

erdős hegyekkel van boritva. A temérdek sziget és szigetecske közt van akárhány, mely nem egyéb, mint egyetlen hegycsúcs.

Gyönyörü látványt képeznek a számos apró szigetek, melyek némelyike alig emelkedik néhány méterre a tenger szine fölé, mig mások 2000—3000 lábnyira merednek ég felé. A legtöbb sziget azonban sötétzöld, buja növényzettel van boritva; mások ismét csupán egyetlen csúcsban végződnek, melyek majd egy rombadőlt lovagvárhoz, vagy egy leégett kastélyhoz hasonlitanak. Egyes helyeken 8—10 ilyen apró szigetecske áll szorosan egymás mellett, egy vonalban mintha ugyanannyi óriási nagyságu ágyulöveget sorakoztattak volna egymás mellé. Korea uralkodóját joggal nevezik „a 10 ezer sziget királyának."

A valóságos labyrinthet képező kis szigetek és szirtek közt a hajózás rendkivüli nehézségekkel jár. Ámbár hajónkon (a „Zrinyi" expeditióján Kelet-Ázsiába 1890—91-ben) kitünő és finoman detaillorozott térképeink voltak és daczára annak, hogy *Tsi-fu*-ból történt elindulásunk előtt egy kalauz jött hajónkra, kit directe koreai útunk tartamára rendeltünk meg Szeulból — Korea fővárosából — a Zrinyi corvetta csak a legnagyobb óvatossággal haladhatott előre a zürzavaros tömkelegben. Helyenként közvetlen a szirtek oldala alatt kellett magunkat tartanunk, alig nehány perczczel később pedig nagy és hirtelen kanyarulatot tettünk, nehogy neki menjünk egy zátonynak, melyet csupán 4—5 méter magas viz rejtett el szemünk elől.

A folyók torkolata szintén tele van szirtekkel és zátonyokkal. Egyes folyók kiömlésénél óriási szirtek feküsznek, oly módon, hogy úgyszólva meglátszik, hogy nem a természettől, hanem emberi kezek által lettek odahelyezve, ez akadályok által akarván lehetetlenné tenni, vagy legalább legnagyobb mértékben megnehéziteni az idegenek bejutását.

A szigetek legnagyobb része lakatlan, nem annyira megélhetési okoknál fogva, mint inkább politikai okokból. A sokkal hatalmasabb nyugati szomszédok, a khinaiak ellen, a koreaiak mindenféle természetadta fegyvert felhasználtak védelmük és elzárkozottságuk biztositására. Ez okból hagyták lakatlanul a szigetek nagy részét, különösen az anyaországtól távolabb esőket, hogy az "üresség„ által tartsák vissza a hatalmas ellenséget. Ugyanilyen gátat akartak képezni a *Jalu*-folyó és az ezzel párhuzamos határtjelölő fakerités között egy *több mértföldnyi szélességü terület lakatlanul* és müveletlenül hagyása által. Hogy e törekvésük nem hasonlit a struczmadár azon menekülési kisérletéhez, hogy fejét a homokba dugja, bizonyitja a tény, hogy *az évezre-*

deken keresztül folyó harczok daczára eléggé sikerült *elzárt nemzetnek* maradniok.

Az egészen lakatlan vagy csak igen népszegény szigetek azonban annál gazdagabbak állat és növényvilágban.

Az országnak más hasonló magasságu tartományok klimájától eltérő éghajlata hozza magával, hogy állat- és növényvilága is lényegesen eltér a hasonló magasságban fekvő tartományokétól.

Abból a körülményből, hogy a félsziget, valamint a körülötte fekvő temérdek sziget tulnyomóan hegyes, továbbá, hogy csaknem körös-körül tenger övezi, következik, hogy az egyes tartományok közötti hőmérsékleti és más éghajlati viszonyok is lényegesen eltérők egymástól. Ugyanegy tartományban, de sőt a hegységnek a két különböző oldalán is már más a hőmérsék és némi különbség mutatkozik a faunában és flórában is.

A két éjszaki tartományban, — *Piung an do*-ban és *Hiun kiung do*-ban, a melyek egyenlő magasságban feküsznek *Törökország* és *Olaszország* déli részeivel, az átlagos évi hőmérsék oly alacsony, hogy a folyók, pl. a *Jalu Tumen* évenkint 5 - 6 hónapon keresztül be vannak fagyva, mig ellenben a déli tartományokban pl. *Tsol la do* és *Quelpart* szigetén, a melyeket — fekvésüket tekintve, — Éjszak-Afrika klimája illetné meg, egyes időszakokban oly magas a hőmérsék, aminő csak a tropikus vidékeken szokott előfordulni. Daczára a periodicus nagy forróságoknak nem ritkán megtörténik, hogy a déli tartományok folyói, mint pl. a *Nak-Tong-folyó Kiung szang do*-ban télen befagynak és hogy a hegyek magas csúcsai több lábnyi magas hóval vannak boritva. Ebből a körülményből viszont az következik, hogy csaknem minden évben árvizek jönnek létre, még pedig oly magas fokuak, hogy nagyon kiterjedt helyeken mindennemü közlekedés lehetetlenné van téve.

A királyság többi részeire nézve áll, hogy a *nyár sokkal forróbb, a tél* pedig *sokkal hidegebb*, mint más hasonló szélesség alatt fekvő városokban.

Különösen a szigeteken a növény- és állatvilág rendkivül gazdag. A sajátságos klima, a magas hegyekkel váltakozó mély völgyek, továbbá a tenger hozza magával, hogy az állat- és növényvilág oly csodálatos összetétele áll fenn és hogy oly növények és állatok élnek a félszigeten és az Archipelaguson, a melyeknek egy része különben vagy csak a tropikus, vagy csak a hidegebb vidékek, vagy pedig csak a mérsékelt égöv kizárólagos növényei vagy állatai szoktak lenni. A növények közül otthonosak a coniferák, labiaták, compositák és cruciferáknak temérdek vállfajai. Egyes szigetek, valamint az anyaföld déli

részének lankásabb vidékei csodásan szép növényzettel, ugyszólva tropikusan buja gazdagsággal vannak boritva. A fák, cserjék, füvek, virágok között egymás mellett láthatók az éjszak-európai és dél-ázsiai növényeknek sok válfaja. Óriási mennyiségben tenyészik a *panax* (Quinseng) és más araliceák, melyeknek gyökereit a szomszéd Khinában rendkivül nagy mértékben elterjedt gyógyszerül használják.

Az állatvilág szintén rendkivül gazdag. Némely szigeten, mint pl. Quelpart szigetén — a koreai Sziczilián — a buja legelőkön ezrekre menő baromcsorda tanyázik. Lovakban Korea oly gazdag, hogy *nem egyszer 40—50 ezer lovas csapatokkal* vonult ki a határszélekre a támadó ellenség elé. A házi állatok sorába kétszeresen is besorolható kutya — (kétszeresen, mert a házőrzésen kivül rendes táplálékul is szolgál) — szintén nagy számban fordul elő. Sajátságos, hogy juhtenyésztésük nincs. Sőt oly kevés a juh, hogy az áldozatokra szánt bárányokat Khinából kell importálniok. Épp oly feltünő, hogy e parexcellence hegyes országban a kecske nagyon ritka.

Vadakban nagyon gazdag. A szarvas, őz, vaddisznó oly gyakori és oly nagy mértékben vadászszák, hogy egyes vidékeken, mint pl. *Kang ven do*-ban, a vadakban legdusabb kormányzóságben, rendes eledelül szolgálnak. A Khinában oly nagy mértékben gyógyszerül használt szarvas-szarunak jó részét Koreából impotálják.

Legfeltünőbb ragadozója Koreának a tigris. Jóllehet ennek tulajdonképpeni hazáját a tropikus vidékek sürü dsungelei képezik, a subtropikus vidékeken felül pedig már csak elvétve fordul elő az 53-ik szélességi fokig, — Koreában, és különösen ennek két éjszaki tartományában, holott ezeknek a legszigorubb telük van, a tigris nagy számmal található!

A tigris óriási pusztitásokat visz véghez. Egy koreai közmondás szerint „A koreaiak hat hónapig vadászszák a tigrist, a másik hat hónapon pedig a tigris a koreaiakat.“ Egy másik közmondás szerint pedig: „Csak a khinaiak pusztitottak el több koreait, mint a tigris.“

A másutt sürü dsungelekben élő tigrisek Koreában a magas hegyeken tanyáznak és a hómezőkön kószálnak. A téli hideg okozta szükség által hajtva az emberi lakok közelébe huzódnak és berontanak a falvakba, mint Szibiriában a farkasok. A lakosság a legcsekélyebb ovatosságot sem tanusitja a tigris ellen. Az udvarokat tél idején sem keritik be; nyáron pedig a mezei munka alatt éjjelre letelepednek a fa tövében, a nélkül, hogy őrt állitanának fel vagy legalább a tigriseket visszariasztó őrtüzeket gyujtanának.

A tigris-vadászatban valóban magas foku, páratlan személyes

bátorságot tanusitanak. Csupán egy rövid késsel meg egy dárdával felfegyverkezve, — télen hóczipővel ellátva — támadják meg a hatalmas ragadozót, holott a bestiák között akadnak négy méternyire is megnőtt példányok és oly vérengzők, hogy egy támadása alkalmával 5—6 embert is széttép. Innét ered, hogy köznyelven „maing-hó"-nak „ember-evőnek" nevezik a „ho-rangi"-t.

A tigris-vadászat azonban nem tartozik a sportok közé, a mint a vadászat általában nem megy Koreában sportszámba. Inkább szolgai munkának tartják, mint a vadászatot egyáltalában. A vadászat szabad mindenkinek, mindenütt, bármely állatra és bármely időben. Csak a *sólyomra* nézve áll fenn kivétel, mely az *egyedüli szent madár*. A tigris is a szent állatok közé soroltatik ugyan, de csak azon szentek közé, a melyektől csupán félni kell.

Különben pedig a husát megeszik, a csontjai pedig hathatós gyógyszernek tekintenek. A bőrét takarónak vagy szőnyegnek használják. Alig van valamire való ház, a melyben hiányoznék a tigris bőr.

A tigris oly nagy szerepet játszik Koreában, hogy a közlekedés, az ünnepek, társalgás, dal és költészet egyaránt befolyásoltatnak általa. A mint Khina annyi, mint a „Nyugati Sárkány", Japán a „Felkelő Nap", Oroszország (Szibiria) a „Falánk Ragadozó" (t. i. a koreaiak szemében), ugy Korea egyenlő a „Tigris"-sel. Az ország jelvénye a tigris, a lobogón rajta a „tigris", a király „a koreai tigris", a személyes bátorság szintén „tigris."

Ámbár számra nézve a *leopárd* gyakoribb a tigrisnél, ugy látszik lényegesen kisebb szerepet játszik, miután csak a közönséges vadak közé sorolják.

A vizi ragadozók között legnagyobb és legfélelmesebb az *allıgátor*, a mely többnyire a déli tartományok folyóiban él. Állitólag akkora példányok is előfordulnak, hogy egy embert egyetlen harapással ketté vágnak.

A madárvilág azonban leggazdagabban van képviselve valamennyi állatfaj között, különösen a magányos, lakatlan szigeteken. Talán csak az *Andesek* nyugati oldala mutathat fel e tekintetben oly nyüzsgést és összezsufolást, mint a koreai archipelagus, azzal a különbséggel, hogy mig amott a vizimadarak képezik a madárvilág főcontingensét, a koreai archipelaguson a legkülönbözőbb faju és osztályu szárnyasok élnek egymás mellett, ugyanazon foltocskán: vizi, erdei, mezei és hegyi szárnyasok. Daru, gém, gólya, pelikán, veréb, fáczán, szalonka, rigó, fürj, ökörszem, sas, sólyom, kormorán, sirály, jégmagár, harkály, varju,

holló, ruczák, ludak rendkivül nagy számmal élnek a félsziget és az archipelagus erdőiben, partjain és vizében.

Egy tudós, a madárvilágban jártas és ahhoz értő szaktudós számára egész életére kiható rendkivül érdekes tanulmány tárgyát képezhetné a koreai archipelagus madárvilága. A koreaiaknak a beosztásokról és csoportositásról a legcsekélyebb fogalmuk sincs.

A szigetek közötti zátonyok, melyek fehér, fekete, sárga, zöld, kék és ibolyaszinü korállokból vannak összetéve, egy tenger alatti gyönyörü szép, tropikusan buja növényzet képét mutatják a kristálytiszta vizen keresztül. A tenger maga szintén igen gazdag tárháza a szigetlakóknak. Tengeri csigák, kagylók és puhányok különböző válfajai nagy számmal fordulnak elő. A Sárgatenger nyugati partja közelében hónapokon keresztül eredménynyel vadásznak a heringre, mig a Japáni-tenger északi részében ehhez még a czethalvadászat is hozzájárul.

Gyöngyökben oly gazdag ez ország, hogy párja nincs a földgömbön. Arany-, ezüst- és szénbányáikat a legrégibb időktől fogva aknázzák, melyek ugy látszik kifogyhatatlanok.

A félsziget 8 „do"-ra, *kormányzóságra* van beosztva, mindegyik a saját helytartójával. A királyságnak e kormányzóságokra való beosztásánál a félszigeten végig vonuló hegység kanyarulatai voltak irányadók, a mint e hegység egyáltalában befolyásolja az egész országot ruházatra, szokásokra és intelligenciára nézve egyaránt.

A nyugati parton fekvő 5 tartomány közül legnagyobb *Piung an do*. Ugy ennek a tartománynak, valamint a többinek is az elnevezéséből itélve, nem sokat adhatunk a koreai logika helyességére, miután Piung an do, mely magyar forditásban körülbelül annyi, mint *béke és nyugalom*, már a legrégibb időtől kezdve szintere volt az *örökös harcznak és háborunak*. Itt hatoltak be mindannyiszor a khinai, mongol és mandsuriai hadseregek, a khinai Liau-Tung tartományon keresztül. A tartomány északi részében fekszik a *Jalu*-folyó, mely *Mandsuria* és *Korea* között a határvonal, egyszersmind a félsziget leghosszabb folyója.

Torkolatától számitva felfelé mintegy 60 mértföldnyire *Tsan-Son* városáig hajózható.

Piung an do határos lévén Khinával és mint aranyban, ezüstben és más fémekben, továbbá vadakban és halakban rendkivül gazdag tartomány, Khinával élénk közlekedésben áll. Sőt a Jalu folyón való halászat is meg van engedve a khinaiaknak, de csak azon szigoru feltétel mellett, hogy két hónapig tartó halászati idény alatt *khinainak a szárazra lépni nem szabad*. A feltétel oly szigoru, hogy annak

megszegése halálbüntetés terhe alatt tilos. Hogy azonban a csempészet e szigoru tilalom daczára nagyban virágzik, az természetes.

A Khinával megkötött ujabb határszerződések az Európában is ismert nevü *Li-Csung-Hang* kormányzósága alatt történtek 1875-ben, ki akkor *Liau-Tung* kormányzója volt. (Jelenleg Sanghai tartományának kormányzója.)

A kormányzóság másik folyója a *Tatong*, mely sok tekintetben Koreának a Rubikonja. A folyó mellett fekszik a Kitse által alapitott város *Pingg Jang*, mely a 10. századig K. u. fővárosa volt.

Lakossága mintegy 900,000 lélek 293,400 házzal (az 1890-ben felvett népszámlálási kimutatás szerint) lényegesen különbözik a többi kormányzóság népességétől. T. i. harcziasak, erőszakoskodók; a belháboru és békezavarás mindig ebből a tartományból indult ki és ez a tartomány pártolt át leggyakrabban a szomszéd tartományokhoz. Inde nomen: Béke és nyugalom.

A 2-ik tartomány nyugaton *Hoang hai do*, magyarul: a Sárgatenger tartománya.

A kiszögellő része legközelebb esvén Khinához, e tartományon keresztül történt a legtöbb tengeri támadás a „Nyugati Sárkány" és a „Koreai tigris" harczaiban. Talán ez az oka, hogy Hoang hai do a legkevésbbé népes tartomány.

Már az arabok és hinduk ugy ismerték, mint a gyöngyökben és drágakövekben dusgazdag országot.

A hoang hai-i előkelők még most is gazdagon vannak feldiszitve ékszerekkel, de különösen gyöngyökkel.

Az ipar és kereskedelem Hoang hai do-ban el van hanyagolva. Legfőbb foglalkozásuk a halászat, mely a heringben gazdag tengerparton néha hihetetlen eredménynyel jár.

A khinaiaknak ezen a részen is meg van engedve a halászat, de csak áprilistól junius haváig. A halászokra nézve a partralépés épp oly szigoruan tilos, mint Ping-Anban a Jalu folyó halászainak.

A Tatong folyó torkolatától délre esik a *Sir James Hall* szigetcsoport, melyet az edinburgi földrajzi társulat nevezett el Hall kapitány tiszteletére, ki először parancsnokolt brit hajót a Sárga-tengeren 1816-ban.

Mint emlitve lőn, a tengeri támadások Korea ellen többnyire Hoang hai tartomány partján zajlottak le. Ez okból a tengerpart egész hosszában *jelző állomások* voltak elhelyezve, melyek napjainkig megmaradtak.

A jelzés *(Pong-va)* a hegycsucsokon meggyujtott őrtüzekből áll, melyek egy folytonos lánczolatot képeznek a fővárosig.

Az éjjeli őrtüzet nappal a nedves vizszalma füstje helyettesiti. A

pong-va oly jól volt szervezve, hogy a part felé tartó ellenség megpillantásától számitva 4 óra alatt a főváros tudósitva volt az ellenség közeledése felől.

A tartomány lakosságának száma 516.000 ember. Ezek 87.170 házban laknak. Sajátságos, hogy Hoang hai lakosságát, az országnak tenger felőli védőit a többi koreaiak locsogónak, tunyának és ostobának tartják.

A királyság 3-ik tartománya *Kiung kiu do*, „a főváros tartománya", mely valamennyi között a legkisebb. Partja rendkivül szakgatott. Legnagyobb folyója a *Han*, melynek torkolatát a temérdek öböl zátonyok között megtalálni nagyon nehéz.

A Han folyó partján fekszik az ország fővárosa *Szeul*, melynek 20 láb magas falai között cca 150.000 ember él. A főváros közelében 4 erődített város fekszik, melynek mindegyike fontos szerepet játszott a legujabb időkben, t. i. az európaiak első érintkezése alkalmával. E városok: *Szuven* délen, *Koang-Tsin* délkeletről, *Kai-Szing* éjszakról és *Szang-va* nyugatról, mely a 4 között legerősebb és legfontosabb bástya. Ez utóbbinak ormán már az amerikai és franczia lobogó is lengett, mindenesetre csak nagyon rövid időre.

Kiung kiu do-nak 680,000 lakosa van 136 ezer házzal. Kiung-Kei-ban laknak az ország legelőkelőbbjei és legvagyonosobbjai.

Negyedik tartomány nyugaton *Tsung tsung do* = „Tiszta hüség." Körülötte temérdek apró szigetecske. Az éjszaki részen fekszik *Nai-po* félsziget, melyet a koreiak az „ország gabonatárának" neveznek. 700,000 lakosa van 244,000 házzal.

Délnyugaton fekszik *Tsol la do*, a „Tökéletes Háló." Valamennyi tartomány között a legsziklásabb és mint ilyen legkevésbbé termékeny. A part hajózási viszonyokra nézve rendkivül kedvezőtlen. Köröskörül sziklák és zátonyok környékezik és gyakori a sürü köd. *Tsol la* partján történt a legtőbb hajótörés, itt ment többek közt tönkre a 2 franczia hadihajó, a *Viktoria* és *Glorie*. Ugyanitt történt a holland „Sparrwehr" hajótörése is.

A tartomány fővárosán, *Tsung-tsin-en* kivül még mintegy 10 kisebb erődített t. i. romladozó, 5—6 láb magas vályogfallal keritett városa van. Lakosainak száma 906,000, 290,000 házzal.

Tsol la tartomány kormányzósága alá tartozik a déli csucsáról 60 teng. mfdre eső *Quelpart*-sziget, Koreának leghegyesebb pontja. Legmagasabb csucsa a *Han-Ra-Szan*, mely 6500 láb magas. A hegy csucsán három, vizzel telt tó van. A koreai monda szerint az első *három ember* e tavakból oltotta szomját.

Quelpart Koreának a legkevésbbé népes része. A kevés lakosságnak legnagyobb részét az anyaországból deportált bünösök képezik.

A keleti oldal déli tartománya *Kung-Szang* = „tiszteletteljes szerencse kivánat."

Fekvésénél fogva, t. i. mint Japánhoz legközelebb eső tartomány, Japánnal sürü érintkezésben állott, még pedig hol békés, hol harczias indokokból. A gyakori érintkezés meg is látszik lakosain, mert sok tekintetben (és természetesen előnyösen) eltérnek nyugati honfitársainktól. Legjelentékenyebb városa *Fuszan*, (a mely városra a szerződés 1876-ban köttetett meg a japánokkal). Fuszan és *Nagaszki* (Japán) közt tenger alatti kabel összeköttetés van, valamint a nyugati oldalon Csemulpo és Tien-tsin között.

A koreaiak között *Kiung szang do* tartomány lakosai a legrokonszenvesebbek. Innen kerülnek ki az ország tudósai és a magasabb rangra hivatott férfiai.

A japánokkal való érintkezésnek leghumánusabb eredménye abban áll, hogy a különben oly alacsony társadalmi niveaun álló nők Kiung szang do-ban még legtöbb szabadalommal birnak.

A tartományok leghegyesebbje *Kang ven do* „a folyók mezője", melyet bátran a koreai Svájcznak lehetne nevezni.

Népessége harczias, bátor és a félsziget legjobb katonái, valamint munkásai a legerősebbek és női a legszebbek. A koreai nők, kik a „Központi birodalom" urának háremébe eljutnak, csaknem mind Kang venből származnak.

A kereszténységre azonban Kang ven volt a legmeddőbb talaj.

Hiun kiung do-t a „Tökéletes Áttekintés" tartományát csak a *Tumen* folyó választja el az *„Éjszaki medvétől"* vagy a *„Falánk ragadozótól"*, a hogyan a koreaiak nevezik éjszaki szomszédjukat, az oroszokat.

Hiun kiung do lakosságának foglalkozása a bányászat és halászat, különösen a hering és czethalászat.

Aránylag a legkevésbbé népes, 500,000 lakosa van 103,300 házzal.

Egyedüli jó kikötője *Jung-Hing* vagy Braghton-Bay.

Másik fontos városa *Genszan*, mely csak 1880-ban nyittatott meg a japánoknak.

A különböző iparok közt általában az egész országban — legmagasabb fokon áll a papir-ipar. A legkülönbözőbb célokra használt papir gyártásában oly tökélyt értek el, hogy ez minőségre tultesz a japáni papiron. Szőnyeget, edényeket, ruhadarabokat is gyártanak papirból. A vazallusság idejében, midőn vagy a keleti, vagy a nyugati bi-

rodalomnak tartoztak adóval, ennek jelentékeny részét papirban rótták le. Ügyesek a selyemgyártásban is, de ebben messze mögötte állanak a khinaiaknak és japánoknak. Páratlan ügyesek azonban a szalma és bambusz-fonatok készitésében. A vékony bambusz-szövetek, melyeket leginkább a kalapok készitéséhez használnak, oly erősek, mintha drótból lennének fonva.

Mint látható, a félsziget egyaránt gazdag növényben épp ugy, mint állatokban és ásványokban, a mely tulajdonságáról bizonyára már régen tudomással birtak szomszédai is. A két hatalmas és egymással Korea miatt örökké féltékenyen versenyző birodalom közé beékelt ország kifogyhatlan kincseire mindakét szomszédnak a legrégibb időktől kezdve fájt a foga, a kikhez ujabb időben csatlakozott az éjszaki szomszéd is, a „Falánk ragadozó."

Nem csoda tehát, ha a versengő szomszédok közé szerencsétlenül beékelt ország, mely évszázadokon keresztül ki volt téve hol az egyik, hol a másik hatalmas szomszéd támadásának, néha 2-nek is egyszerre és a honnan hajószámra hordták el a kincseket, mialatt lakossága rohamosan pusztult az ellenség kardja és a tigrisek karmai alatt, az önmagára szorult ország igyekezett minél inkább visszalépni az érintkezéstől és határait a lehetőségig megközelithetlenné tenni. E törekvésében nagy részben segitségére volt a természet is. Nyugati partját aránylag sikeresen megvédi a temérdek sziget zátony és szikla, melyek a zaklatott anyaországnak mintegy előőrseiül szolgálnak. Az ország belsejébe vezető folyók oly sekélyek, hogy azokon csak nagyon kevéssé mélyen járó hajók hatolhatnak fel egy darabig. A torkolataik pedig a temérdek öböl és zsákut közt rendkivül nehezen találhatók fel; azonkivül kiálló sziklákkal vannak eltorlaszolva. Az apály és dagály által okozott vizállási különbség oly nagy, mint sehol másutt a földgömbön. Igy pl. Kiung kiu do-nak partján az apály és dagály közti különbség 60 láb.

Eme a természettől nyert „khinai fala" által megvédve lévén egyfelől, másrészt ők maguk is teljes erővel hozzájárultak, hogy félszigetöket tökéletes „szigetté" tegyék a külvilágra nézve. Fenn éjszakon, hol a Jalu és Tumen folyók által nemcsak hogy nincsenek védve, de sőt annak befagyott területe még elősegiti az inváziót, erős határőrséget állitottak fel. A Mandsuria és a félsziget közti határt jelölő és ősrégi időktől fogva fennálló deszkakeritést, egy ugyanilyen hosszu és nehány mértföldnyi széles parlagon hagyott terület követ; katonái, ha nem is jól fegyelmezett katonák, de mindenesetre bátor és elszánt harczosok. *Rodgert* amerikai tengernagy, ki szárazföldre kitett csapataival az or-

ság fővárosáig akart eljutni 1875-ben, beszéli, hogy midőn legénységének már sikerült a koreai katonaságot lefegyverezni, ezek még nem adták meg magukat, hanem kövekkel, fadorongokkal és fogaikkal védték magukat az amerikaiak ellen.

Elszigetelési törekvésükben erős támaszuk a szokatlan és meglepő gyorsan váltakozó klima: a hó, a jég, a tengeri vihar és gyakori sürü köd a partokon. Mind e fegyvereiknek köszönhetik, hogy még ma a jól felszerelt hadicsapatok támadásainak és a könnyebb taktikával vezethető flották támadásainak daczára is Korea az, a mi volt századokkal ezelőtt, elzárt ország.

Valamennyi tartomány egy-egy helytartó kormányzására van bizva, a kik azonban alája vannak rendelve a három főminiszterek mindegyikének. Viszont a három „csong" elsője a „Csenkun" (körülbelül miniszterelnök) a legmagasabb rang az országban. A Csenkun egyszersmind főnöke a 6 másodrangu miniszternek. A tartomány kormányzóiból — pancso — ezeknek két-két főhivatalnokából — csampan — és a főtanácsosból — csam-é — áll a királyság hivatalnoki karának a törzse. Ugy mint Khinában, Koreában is a hivatalnoki kar dominál. A törvények szerint bármely állásu és bármely kaszthoz tartozó egyén elérheti a hivatalnoki rangot. A szokásban azonban másképen van és a köznépből vajmi ritkán emelkedett fel valaki a kiváltságos és rendkivüli előnyöket biztositó és nagy jövedelemmel járó hivatalnokságra. A hivatalnokság különben nagy tudomány, mert többszörös vizsgákat kell letennie és alapos jártassággal kell birni az ország szentesitett törvényeiben. Igy pl. jól kell tudnia a hivatalnoknak, hogy ezen meg ezen az ünnepen a különböző társadalmi osztályhoz tartozóknak, hogyan kell öltözködniök? A különböző kasztokhoz tartozó egyén által elkövetett lopás, csalás, rágalmazás miképpen büntettetik? Melyik ünnepen mennyit és mit szabad főzni, hogyan kell ülni, hogyan és hányszor kell sirni a temetéseknél, mikor milyen szinü és alaku kalapot kell viselni? Szóval a hivatalnoknak tudnia kell, nemcsak politikai, büntetőjogi és vallási törvényeket, hanem a közönséges mindennapi életnek a legjelentéktelenebb ügyét-baját, miután mindezeknek a hogyan és miképpeni elvégzése, a koreai corpus jurisnak nagyobb részét képezi.

A rangfokozatok — ugy mint a lakosságnál — a hivatalnoki karban éles válaszfalakkal vannak elválasztva.

A köztük fenálló viszonyt jellegzi az, hogy a fölebbvaló az egy ranggal alatta levőt „görbe hátu"-nak nevezi, miután sohasem látja maga előtt másképpen, mint mélyen meghajolva.

Minden hivatalra csak két év tartamára nevezik ki a hivatalnokot. Hogy az illető tovább megmaradhasson rangjában, vagy hogy magasabb rangot nyerhessen el, ujabb vizsgákat kell letennie, bizonyos összeget kell lefizetnie, a melynek megteremtése — magától értetődik — a szegény köznép dolga. „Izzadni és adót fizetni, ez a mi — jogunk", mondja a koreai közmondás.

Hogy mily képtelen dolgokat és a zsarolásnak minő raffinált módját követik el a hivatalnokok, hogy rövid, esetleg csak két évre terjedő hivatalnokoskodásuk alatt lehetőleg minél többet harácsolhassanak össze, bizonyitja az, hogy Khinában, a hol pedig a mi forgalmunk szerint a hivatalnoki rang önkénykedő, zsaroló eljárása néha hihetetlen mérveket ölt, azt szokták mondani valami feltünő zsarolásra: „koreai gazdálkodás!"

Van egy intézmény, a mely arra szolgál, hogy általa a hivatalnokok és a köznép közötti viszony ellenőriztessék. Ez intézmény abban áll, hogy magasrangu hivatalnok bejárja *titokban* az országot, megfigyelni az egyes kerületekben a helyzetet és viszonyokat, hogy aztán *közvetlenül ő felségének*, Korea királyának tegyen jelentést a látottak és hallottak felől.

Ezt a hivatalnok tehát, ki egyenesen a köznépnek a hivatalnokok zsarolása elleni oltalmára van kiküldve „vándorló inspektornak" lehetne nevezni.

Tulajdonképpen azonban nem egyéb, mint királyi kém, a közbelépés vagy személyes hatalom felruházása nélkül. A keletázsiai. — különösen a koreai bizalmatlanság folytán — e királyi kém ellenőrzésére egy második „vándorló inspektor" van kiküldve, a kinek az ellenőrzésére ugyancsak a „koreai gazdálkodás" alapján egy harmadik kém valószinüleg nem felesleges.

Jóllehet a lakosság egymástól meglehetősen élesen elválasztott kasztokra van felosztva, lényegesen eltér más nemzetnek, pl. a hinduknak kasztrendszerétől. Mert: mig amott a kasztok közötti és át nem hágható válaszfalak a vallás által hozattak létre és tartatnak fenn, itt a vallásnak a kasztokhoz semmi köze, mert azokat a politikai viszonyok hozták létre és politikai törvények tartják fenn. Az első kasztot a nemesség képezi — az egykori fejedelmek utódjai. A nemesség a katonai és polgári osztályra oszlik, mely két hatalom egymással örökös féltékenykedésben él. Háborus időkben azonban határozottan a katonaosztály dominál.

Második kasztot képezik a középnemesek, kik átmenetet képez-

nek a polgári osztálytól a nemességhez. Ebből az osztályból kerülnek ki a kisebbrangu hivatalnokok, különösen a „khinai tolmácsok".

Harmadik kaszt a polgárok osztálya: t. i. a vagyonosabb kereskedők, iparosok és kézmüvesek.

Negyedik kasztot képezi a lakosság zöme, földmivesek, kisiparosok, vadászok, halászok stb.

E négy kaszt után következik a „megvetettek osztálya", a melyhez azok tartoznak, kiket mesterségük folytán mintegy megbélyegzetteknek tekintenek. Ehhez az osztályhoz, mely különben fölötte áll a jobbágyoknak és rabszolgáknak, tartoznak a *mészárosok, hóhérok, bőrrel dolgozók és a papok!*

Ez öt csoport után következik a lakosságnak egy része, melyet épp ugy lehet jobbágyságnak, mint rabszolgáknak tekinteni. „Se nem ökör, se nem ló", mondják róluk a koreaiak. Jobbágyoknak azért, mert a rabszolgaság fogalmához viszonyitva, igen sok szabadalommal birnak, rabszolgáknak pedig azért, mert gazdájukhoz oly viszonyban állanak, a minő viszony csak rabszolga és tulajdonos között állhat fenn. A gazda rendelkezik jobbágyának élete és családja fölött. Ennek gyermekeit eladhatja; összeházasithatja őket tetszése szerint. A férfi rabszolga — a csong nom — nem veheti nőül azt, a kit ő akar, hanem azt a női rabszolgatársát, a kit gazdája szemel ki számára. Szabad férfi nőül vehet rabszolgaleányt, a mely esetben „pi-pu" lesz, féljobbágy; az ilyen házasságból született gyermekek szabadok, mig ellenben a leányok a feleség gazdájának tulajdonát képezik. A felszabadult férfiu — a pol-sin — ezután is bizonyos függő viszonyban marad előbbi gazdájához, a ku-szianghoz. A rabszolgavadászat — csin-ro — t. i. a megszökött szolga — panno — kézrekeritése nagy szenvedélylyel és kitartással üzetik a koreai vadász köznép által.

Jóllehet, hogy ugy a magasabbrangu állami hivatalnokság, mint a magasabb rangu katonai rang ugyanegy kasztnak — nemességnek — privilégiuma, az állami hivatalnokok föléje vannak helyezve a katonáknak, a kikkel azonban megegyeznek abban az előnyben, hogy ugyanegy büntetés van előirva mindakét osztálynak. Ez előnyök legjelentékenyebbje — a koreai nemesség szemében — abban áll, hogy kivégeztetésre való elitélésükkor „igényt tarthatnak" ennek legszelidebb nemére, a lefejeztetésre. Tekintettel a halálos itéletek többi nemére, ez határozottan előny. A büntetések rendkivül szigoruak és nagyon gyakoriak. A legcsekélyebb vétségre és nem csak a társadalmi vétségekre, mint pl. lopás, rablás, verekedés, megvesztegetésre vannak sulyos testi büntetések előirva, hanem az ugynevezett „etiquett megsértés", mint

pl. bizonyos ünnepen nem az előírt bizonyos magatartás ruházatban vagy más egyébben, szigoruan és sulyosan büntettetik.

A leggyakrabban alkalmazott testi fenyités abban áll, hogy a deliquensnek hátára egy lapáttal mérnek ütéseket, vagy pedig bambuszbotokkal az alszár mellső felére, a szárcsontra. Továbbá kézlevágás, felkötés az egyik lábnál, éheztetés, a börtönben lánczokra verve.

Egy ritkán alkalmazott büntetést, melynek megemlitése azért nem érdektelen, miután Koreában a kereszténység martyrjait, a hőslelkü misszionáriusokat szokták kivégeztetésök előtt igy megbüntetni, abban áll, hogy a deliquensnek a nedves arczára oltatlan meszet kötnek, a fülein egy-egy nyilat huznak keresztül, a hátára pedig egy gongot kötnek és igy viszik a vesztőhelyre, mialatt a „végrehajtó“ folyton a gongot ütve kiabálja a népeknek, hogy mit követett el a deliquens. A ki apját megüti, az halállal bünhődik. Az apagyilkos és hazaáruló máglyán hal meg.

Mindezeknek és az ehhez hasonló fontos belügyeknek az aprólékosságig és a hajszálhasogatásig menő leirása nagy részét teszi annak a könyvnek, melyet a „koreai bölcsek könyvének“, magyarul: törvénykönyvnek neveznek. Bátran elmondhatni, hogy nincs nemzet, melyet kevesebb bölcseséggel és több kegyetlenséggel kormányoznának, mint a koreai nemzetet.

A kormány abszolut hatalommal uralkodó királyának személye szent és sérthetetlen. A felségsértés, történt légyen az tettel, szóval, vagy csak gondolatban, kinos halállal büntettetik. A király testét érinteni semmi nemü körülmények közt nem szabad. A jelenlegi uralkodónak nagyatyja meghalt egy tályog okozta betegség következtében, miután a tályognak késsel való megnyitása a törvény értelmében lehetetlen volt. A ki azonban *véletlenül* mégis megérintette a királyt, az kitüntetésül vagy megkülömböztetésül örök életén piros selyemruhát köteles hordani. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy a királynak nagyszámu hitvesén kivül, több száz főből álló háreme legyen, melynek tagjai azonban nem viselnek piros selyem köntösöket. A hites társak, kiknek elseje az uralkodó királynő, előkelő hivatalnoki családból valók, mig ellenben a háremhölgyek csaknem kivétel nélkül Kangven tartományból valók, kik ugyanazon szerepeket játszszák Koreában, mint Khinában a szucsaui lányok.

A királyt szeuli palotájában, melyben az uralkodó ház többi tagjai is élnek, pazar fény veszi körül. Csak a legritkább esetekben hagyja el palotáját, a mely fontos eseményről a város lakosságát már napokkal előbb értesitik. Ilyen alkalommal minden ajtó, ablak el

van zárva, az utczákon sorfalat képező lakók pedig térdepelnek, kezükben seprüvel és szemétlapáttal, az engedelmesség és alázatosság jelvényével. A diszes menet élén viszik a nagy „*tigris lobogót*“, az országnak, a hatalomnak és a dicső népnek jelvényét. A menetben két egymáshoz minden részecskéjében hasonló palankin van, melyek egyikében ül a *Hap-num*, a másik pedig üres. Hogy melyikben ül Ő Felsége, — a „Hap-num“ — azt csak a három főminiszter tudja; a népnek fogalma sincs róla.

A „Tigrislobogó“ után viszik az uralkodónak élet és halál feletti uralmának jelvényeit; fejszét, kardot és háromágu szigonyt.

Van továbbá a menetben temérdek piros lobogó, napernyő és a „Nagy legyező.“

A koreai udvarnál egyes olyan szokások is állnak fenn, melyek az európai udvarok méltóságával is összhangzásban állanának és tényleg állanak is. Igy pl. meg van a lábmosás szokása, a mely abban áll, hogy a királynő minden évben egynéhány 80 éven felüli nőt fogad magánál a palotában és sajátkezüleg megvendégeli őket. Ha valami örvendetes esemény éri az országot, az országnak mind a nyolcz kormányzóságában a 80 éven felüli öregeket megvendégelik az illető kormányzóság költségére.

A királynő személye iránti nagy tiszteletnek a kifejezése az a törvény, mely előirja, hogy ha a királynő oly állapotba jut, a mely által az országnak egy leendő trónörökössel való megajándékozása van kilátásba helyezve, akkor három hónaposnál fiatalabb állatot leölni az egész országban nem szabad!

Ugy mint Khinában, Koreában is rendkivül magas fokban van kifejlődve *a társulati vagy egylet-képző rendszer* és *a czéhalkotás*. Ama összetartás következtében, melylyel az ugyanegy kormányzóság lakosai egymás iránt viseltetnek, oly idegennek tekintik a másik kormányzóság lakosait, mintha azok egész más világrészből valók volnának; viszont az ugyanegy kormányzóság különböző városainak lakói idegennek tartják a más városbelieket. A társulati vagy összetartási ragaszkodás oly messzire megy, hogy egy városnak *egy* utczájában lakók szövetséget képeznek egymás között, a másik utcza lakói pedig egy más szövetséget. *Sőt az egyes utczák egyes házcsoportjai* — 5—6 ház lakói — még szűkebb szövetségben, respective barátságban élnek egymással.

A czéhrendszer kultiválása tultesz a khinain. A legmagasabb rangu hivatalnokoktól kezdve le a legalsóbb rendü mészáros legényig — a mészáros Koreában (ugy mint Arabiában) a legutolsó emberosztályhoz

tartozik — nincs ember, legyen az miniszter, kereskedő, tudós, hajcsár, kocsis, kuli vagy koldus, a ki ne tartozzék valamelyik céhhez. — A legelőkelőbb nemes épp ugy tagja valamelyik czéhnek, mint az előkelő ur legutolsó szolgája.

Legfőbb czéh a teherhordóké, mely czéh oly jól organizált és oly hatalmas, hogy mint olyan *számottevő faktor az egész királyságban*. Valóságos „statust in statu“ képeznek, a melynek főnöke halállal büntetheti a czéh tagjait. Szervezkedésük és egyleti törvényeik által olyanforma viszonyban állanak a politikai hatóságokhoz, mint pl. az európai államokban a katonatisztek, vagy Németországban a deákok. A politikai hatóságok nem avatkozhatnak belügyeikbe, és ha jogaikban megsértve érzik magukat, felmondják a szolgálatot, azaz strikeolnak, mindaddig, míg sérelmükért kárpótlást nyertek.

Ha hosszabb időre strikeolnak, eltávoznak az illető districtből, a melyben ez által tökéletesen megszünik mindennemü közlekedés, sőt pang a kereskedelem is.

Hogy az alsórendü népnek ily óriási befolyása van az országban az a félsziget közlekedési és kereskedelmi viszonyaiban leli okát. Vasutnak t. i. Koreában nyoma sincs, az országutak rendkivül ritkák és azok is nagyon elhanyagoltak; teherhordásra csak igen ritkán használnak barmot; és igy az egész ország közlekedése, különösen teherszállitása embererő által történik vagy a legjobb esetben lóháton, a mely azonban szintén a teherhordó czéh privilégiuma. Azonkivül becsületesek, tökéletesen megbizhatók, a reájuk bizott dolgot pedig éppen kitünő és az egész országra kiterjedő organisatiójuk folytán a lehető leggyorsabban végzik el. Általánosságban véve azonban a közlekedés a tartományok és városok között nagyon gyenge. Az uri osztályból többnyire a hivatalnokok az utazók, kik districjeik városait látogatják meg. Utjokat emberek által vitt hordszékben teszik meg, a megfelelő kisérettel. A kiséret egyik fontos tagja a „rendcsináló“, vagy a „kitérő“, kinek összes kötelessége abban áll, hogy folyton kiabálja, csii va, csii va! (Térj ki) vagy: szálljatok le a lóról! Ezt akkor is kell kiáltani, ha egyetlen lélek sem jön szemközt az uton, vagy ha a szembe jövő a lehető leggyalogabban is jár.

A főbb országutakat kivéve, szálloda vagy vendéglő nincs az egész országban. Nincs is rá szükség. Az utazó koreai beszállhat bármely házba és bármely időben; mindenütt nyitott ajtókra talál és oly vendégszeretetre, mely ritkitja párját az egész földön. Az utra kelő szegényebb sorsu koreai magával viszen egy takarót és egy zacskó

rizst. Éjszakára ott száll meg, hol az est utoléri, a rizsét pedig ott főzi meg, a hol megéhezik.

Az országut mentén a munkások meghivják és megvendégelik az arra haladó utast. Hogy mily összetartók és egymást kölcsönösen kisegitők a koreaiak más tekintetben is, kitetszik abból, hogy társadalmi életüknek bármely mozzanatában önzéstelenül és feltétlenül segitenek egymáson. Ha egy szomszédnak leég a háza, azt közös erővel felépitik; ha a szomszéd férjhez adja a leányát, hozzájárulnak az örömhöz ajándékokkal, az ünnep rendezésével. Ha egy szomszéd szegénysége következtében nem adhat semmi ajándékot, akkor magára veszi a fáradságot, hogy elvigye a hirt és a meghivást az illető családnak bármily távoli districtben lakó rokonaihoz. Temetéseknél idegenek végzik el dijtalanul a szokásos intézkedéseket, hogy a gyászoló családtagokon ezáltal könnyitsenek.

Hogy e korlátlan vendégszeretettel igen sokszor a legrutabb visszaélések történnek, az természetes. A kóborló és az egyik districtből a másikba vándorló szegények néha elárasztanak egyes vidékeket, ugy hogy a polgári hatóságoknak kell magukat közbevetniök, hogy megtisztitsák a várost a temérdek hivatlan vendégtől.

Minthogy a koreaiak nagyon szeretik a mulatságot, különösen a zenét és tánczot — már t. i. oly értelemben, hogy más muzsikáljon és más tánczoljon hozzá, — továbbá mert nagyon szeretik a látványosságokat — az ország minden részében mindig járnak-kelnek a vándorzenészek, akrobaták, csepürágók, jóslók, büvészek.

Különös szerepet játszanak a vándortánczosnők, a kiket sok tekintetben Koreának az auvergnei gyermekeinek lehet nevezni. *Kang ven do*-ból, Korea Svajczjából származnak, szép arczuak, csinos teremtések, kik hegyes hazájukból elindulnak az országba szerencsét próbálni, nem vivén magukkal mást, mint szép arczukat, szép hangjukat és kellemes modorukat. Énekelve és tánczolva vándorolnak városról-városra, néha férfi zenekar kiséretében. A hol neszét veszik egy mulatságnak, oda beállitanak mint tánczosnők és énekesnők, vagy mint kisegitők a vendégek kiszolgálásában. Mindenütt szivesen látják és aránylag jól is fizetik őket.

A zenén és tánczon kivül szenvedélyesen üzik a koreaiak a kártyát és koczkát. Ezt azonban személyesen végzik el. A kártya és koczkajáték rendkivül el van terjedve és nagy szenvedélylyel üzik a társadalom valamennyi rétegében. Még a' katonaságnál sincs betiltva; sőt az őrségre kiküldött őrszemek is koczkázhatnak azon koreai logica alap-

ján, hogy: az az őr, a ki koczkázik, az nem alszik, aki nem alszik, az ébren van, az vigyáz, ergo az őr koczkázzék.

A kasztrendszer ismertetésénél láttuk, hogy a kasztok közt fennálló válaszfalak nem a vallás által előirt törvények alapján állanak fenn és hogy a vallás terjesztői, a hit szolgái, — kik a kelet-ázsiai népeknek kivételével az egész földgömbön a társadalomnak vagy a legfőbb és legtiszteltebb tagjai sorába tartoznak, vagy pedig, — az osztályozott társadalmu nemzeteknél, — a kasztok legelsőjét képezik, — Koreában oly alacsony niveaun állanak, hogy nincsenek is beosztva a kasztokba, hanem az ugynevezett megvetett osztályhoz tartoznak és ebben is annak a legalsó fokán állanak. Mig a szomszéd tartományokban, a tisztán Buddha-vallásu khinaiaknál és japánoknál a szintén igen alacsony társadalmi fokon álló papság tagadhatatlanul játszik egy jelentéktelen kis szerepet, Koreában abszolute tekintetbe nem vett, nem respektált, nem kedvelt osztályt képeznek. Ez a sajátságos tünemény, mely diametralis ellentétben áll valamennyi müvelt, sőt egészen czivilizálatlan vad törzsek társadalmi rendszerével, két körülményben találja okát Először is: a koreai papok az erkölcsi sülyedésnek, az egyéni elzülésnek, a fajtalan kicsapongásnak oly gyakori jelét adták és adják már régi idők óta, hogy nem egyszer magának a kormánynak kellett közbelépnie, hogy megszüntesse a papoknak általános botrányt, felháborodást és a társadalmi rendnek fennállását veszélyeztető sértő magaviseletét. A második ok pedig az, hogy a koreaiak nemcsak az uralkodó vallás — a buddhaismus — iránt tanusitanak közönyt, de határozottan mondhatni, hogy igen kevés kivétellel, tökéletesen hiányzik bennök a vallásosság és kegyelet iránti érzék.

Jóllehet a Buddhaismus, koreai nyelven: Pul-csié, az uralkodó vallás, a bálványimádás sokkal jobban van elterjedve. Minden tárgynak, legyen az földön és vizen, vagy föld alatt, meg van a saját külön istene. Igy pl. van hegyisten, fák istene, esőisten, kőisten sőt konyhaisten is van — Csoan — a kinek az oltárán persze a legtöbbet áldoznak. A levegő tele van istenekkel, a kik szüntelen ott lebegnek és ólálkodnak és csak azon törik fejöket, hogy mi módon lehetne az embereknek minél többet ártani. Mert a koreai istenek csak nagyon ritkán tesznek jót. Ártani az embereknek, ez az isteneknek hivatása első sorban, a koreai hit szerint. A tengerről fuvó szél sem egyéb, mint az istenek lélegzete! Valamennyi isten — bálvány — meg van testesitve egy vagy más alakban. A bálványok faragásában nem nagyon scrupulosusak. Egy emigy-amugy összetákolt faalkotmány, melyen egy kis gömbalaku darab a fejet ábrázolja, egy nagyobb gömb a törzset, mely két rudra

van megerősitve — megteszi a szolgálatot. Az országutakon láthatók egyenesen álló vagy már kidőlt czölöpök és nagyjában összetákolt törzsek, melyeken mélyedések és dudorodások a szemet, orrt vagy szájat stb. ábrázolják, ezek mind ugyanannyi bálványok.

A Buddhaismus után legelterjedtebb vallás a Confucius tana, mely a XV. században lett behozva a khinaiak által. A confucismusnak többnyire az előkelő osztályok a hivei. Megjegyzendő azonban, hogy mig a buddhaismus a tulajdonképeni vallás, a Confucismus inkább csak morál-philosophia. Innen van, hogy oly rohamosan tudott hóditani a müveltebb osztályokban. A confucismusnak különben elég nagy a tekintélye, mert minden valamire való városnak van egy nyilvános épülete — a Tai-Sem-Kán — a melyben Confucius tanai vannak egy táblára bevésve.

A khinaiak életében oly nagy szerepet játszó „Fengshiu" kevés módozattal benne van a koreai morál-philosophiában is. A khinai „Jo és In" Koreában „Jum és Jang." „Jum" a féfi fogalom, „Jang" a női. A Jumhoz tartozik minden, ami határozottan férfias, erős, biztos, egészséges, kellemes, jó, szép, mély, hegyes vagy kerek. Igy pl. Jum: A férfi, munkaerő, becsület, huseledel, a nap, tüz, nyereség, árviz, szép ruha s persze Koreában a tigris is.

A Janghoz tartozik minden, a mi a Jumnak ellentéte, a mi határozatlan, nem bizonyos, a mi langyos, gyenge, kellemetlen. Igy pl. Jang: a nő, a hold, a tunyaság, a papirpénz, a patak, a zöldség (mint táplálék), kis hegy stb.

Ugy mint a khinainál ez a Fengshiu, ugy a koreainál is a Jum-Jang befolyásolja minden tettét, elhatározását, terveit és szándékát. A koreai bölcsnek pedig egyik legnehezebb tudománya abban áll, hogy ezt a sajátságos tant a — Jum-Jangot — minden alkalommal és mindenkire a legelőnyösebben alkalmazhassa.

Az ősök imádata oly magas foku, hogy az sok tekintetben tulteszen a khinain is. A nők itt is abszolute ki vannak zárva az „ősök kultuszából" és az a fiugyermekek kizárólagos privilegiuma.

A kasztokra nézve határozott törvények állanak fenn; mig a magasrangu nemesség három ősnek áldozhat, t. i. apának, nagy- és dédapának, a gentry már csak két ősét imádhatja. A köznép pedig csupán az apáig mehet vissza kegyeletének kifejezésében.

A legmagasabb rangu bálvány mindazonáltal a Buddháé, a kit Koreában Pulnak neveznek. Alakra nézve hasonlit a többi buddhaista főistenekhez, csakhogy egy kissé modifikálják a koreai izlés szerint. Igy pl. szája és fülei tulnagyok, orra tompább, a szemei pedig ferde

metszésüek. Mindenütt trónuson ül, a mely alakra hasonlit a lótusz virág nyitott kelyhéhez, az „örökkévalóság symbolumákoz."

Vallási szertartásaikban csaknem minden tekintetben hivek maradtak a Khinából átplántált mintához és csak faji jellegöknek és tulajdonságaiknak megfelelő részletekben tértek el attól. Jelenleg azonban már épp oly megvetéssel tekintenek le a khinaiak vallására, mint a milyen mélyen megvetik és mélyen magok alatt állóknak tartják magát a khinai nemzetet. Egyáltalában megvetettnek és szánalomra méltó félmünek tartanak mindent, a mi nem koreai: a japánokat, az európaiakat, a keresztény vallást, a nyugati tudományt.

Pedig minden intézményük khinai eredetü: a kormányrendszer, a közigazgatás, a vallás, a tudomány.

Mig saját nemzeti nyelvük és tudományuk tökéletesen el van hanyagolva, a khinai nyelv, tudomány és bölcselem ismerete a hivatalnoki rang elérhetéséhez elmaradhatatlan kellék.

A koreai nyelv irni és olvasni tudása még nehezebb tudomány, mint a khinaié. Sajátszerü az, hogy mig pl. a köznéphez tartozó ember a saját szakmájába vágó dolgokat folyékonyan olvassa és irja, egyetlen jelt sem tud kibetüzni egy más mesterségbe vágó dolgokat leiró könyvből.

A hivatalnoki ranggal oly temérdek és magas foku előnyök lévén összekötve, legfőbb törekvése minden erre hivatottnak, sok tanulmány és sok tudás által valamely hivatalra való képesités megszerzése. Innen van, hogy e szándékuk kivitelében óriási szorgalmat fejtenek ki az illetők. Ernyedetlen szorgalommal tanulnak éveken keresztül, hogy az évnek bizonyos szakában megtartott vizsgákat sikeresen letehessék. A hivatal utáni vágy oly erős és oly elterjedt, hogy nem ritkán öreg családapák, ősz emberek is neki adják magukat a tanulásnak.

A tanulás legfontosabb tárgya azonban nem más, mint Buddhaismus, Confucismus, bálványimádás és a babona — a Jumjang. — Miveltségük és tudományuk alig változott valamit évszázadok óta, holott akkor a hollandi hajótörött Hammel Henrik korában az astronomia csak astrologia volt, a földgömb alakjáról és annak csak távolról is megközelitő nagyságáról fogalommal sem birtak.

Ámbár csaknem köröskörül tenger mossa határait, azért legkevésbbé sem tengerész nemzet a koreai. Hajóik ugyanolyanok, a minőket már a legrégibb korban is használtak, t. i. otromba, nehezen kormányozható dzsunkik, görbe árboczokkal, bambusz vitorlákkal. Minden hajókötelük szalmából van fonva, sőt a horgonyláncot is szalmakötél helyettesiti. Csónakjaik is otrombák, nehezek. A csónakokban nem

használnak evezőket, hanem hosszu farudakat, melyekkel a csónakot tovább tolják. Partjaikról nem igen merészkednek dzsunkeikkel eltávozni, miután alig ismerik a nautikus tudomány alapelemeit. A főirány nem az „Éjszak", hanem a „Dél" (ugy mint Khinában). Ismerik és használják az iránytüt, melyet Ji-nam-pul-nak, delejes vasnak neveznek.

A napot 12 órára — si-re — osztják be és minden órának 8 negyede — esik-je — van, Az órákat nem számokkal jelölik, hanem minden órának meg van a maga neve. Igy pl. van: tigrisóra, ho-si; (az órák belseje): bárányóra, Jang si; sárkányóra, Siong-si, stb.

Az időt mutató óra nagyon kevéssé ismert. Legtöbbnyire napórát használnak; továbbá a czölöpök és fák árnyai, a napi foglalkozás, legközönségesebben azonban a jelentkező étvágy után következtetnek az idő mennyiségére. Az órák töredékeivel, perczekkel nem igen törődnek az idő meghatározásában. A „tigrisóra elején", vagy a „Szélóra vége felé történt", szokták mondani. A 29 és 30 napokból álló hónap nem 4 hétre, hanem három szakaszra van beosztva. Az év ilyen 12 holdhóból áll. Időszámitásuk sem Ki-Tsehez — az egyesült koreai királyság megállapitójához — van kötve, sem pedig Buddhához, vagy Confuciushoz, hanem 60 esztendőből álló cyklusokra van beosztva, melyet 2367 évvel Kr. sz. előttől számitanak. Jelenleg 1893-ban Koreában a 4530-ik évet irják.

Számitásuk a 10-es rendszeren alapszik, hanem azért két sorszámból álló mennyiséget már ugy jelölnek meg, hogy azokat mint egészeket sorozzák egymás mellé. Pl. 63-at igy jelölnek 6, 10, 3; 953 = 9, 100, 5, 10, 3; 1764 = 1000, 7, 100, 6. 10, 4 — A 10 ezeren felüli mennyiségek kifejezésére már nincs számuk, hanem betükkel irják ki.

Megismerkedvén a lakosság polgári és vallási törvényeivel, intézményeikkel és szokásaikkal, nem lesz érdektelen megismerkednünk az egyes individuummal és a magánszemélyre vonatkozó viszonyokkal.

A koreai férfi magas, erős és nyulánk. Arcza széles, durva vonásokkal; a pofacsontok kiállók, az alsó állkapocs erős, csontos, hegyes Az orrnyereg a legtöbb esetben nagyon lapos, széles czimpákkal; a metszése ferde.*)

A szemöldök sürü, vastag; szakál és bajusz nagyon gyér, nagyon

*) A szemtekének e ferde fekvése a (koreaiaknál, khinaiaknál és japánoknáli) csak látszólagos, miután a szemteke éppen ugy fekszik üregében, mint akár a kaukázus fajnál; csupán a szemhéjaknak felfelé, a külső szemzug felé irányitott sajátságos metszése tüntetik fel ferdének.

A „nagyszemü" európainál a szemteke sem nagyobb a normálisnál, csupán a szemhéjak nagyobb nyilása tünteti fel nagynak.

soknál egészen hiányoznak, különösen a szakál. Az arcz szine szennyessárga vagy buzaszinü, csak ritkán látható — a fiataloknál — a halvány narancssárga szin. A száj széles, idomtalan, sárgás zománczu erős fogakkal.

Általában véve typikus mongol jelleggel birnak, mely csak itt-ott van kevéssé modifikálva az által, hogy az orr és az arczprofil kissé élesebb, a mennyiben a pofacsontok nem oly erősen kiállók, a homlok domborubb, a koponyacsontok kevésbbé összenyomottak; ezeknél az arcz nemesebb, intelligensebb kifejezést nyer.

Legfeltünőbb a hajviseletük, melyre igen sok gondot forditanak és a mely egyáltalában nagy szerepet játszik társadalmi életükben. A hajviselet ugyanis már első tekintetre elárulja, hogy az illető férfi nős-e vagy nőtelen, mely állapot közti különbség sok tekintetben a legnagyobb fontossággal bir az illető férfiura nézve. A nős férfi ugyanis fekete, sürü, vastag szálu haját kontyba köti a feje bubján, mig ellenben a nőtlen férfiak a nősektől való megkülönböztetésül nem kötik kontyba a hajukat, hanem czopfot viselnek.

Mig a köznépnél a konty csak lazán van összekötve és jókora nagy, az uribb osztálynál legfennebb akkora, mint az illető férfiunak az ökle. A konty fekete fátyollal van beboritva, a fátyol pedig szalagokkal van az áll alatt megerősitve.

A koreai czopfja lényegesen különbözik a khinaiak czopfjától. Mig emezeknél minden férfi kivétel nélkül hosszu, többnyire a bokáig leérő czoptban hordja haját és gyakran állhajjal, lószőrrel vagy zsinórral toldja meg, a tarkó körül pedig a hajat leberetválja, a koreai nőtleneknél a haj meg van hagyva, a czopf pedig csak a hát közepéig ér. Az idegennel akárhányszor megtörténik, hogy az ilyen czopfot viselő, halványsárga arczu, tökéletesen szőrtelen arczu fiatal embert hosszu fehér zubbonyba öltözve, leánynak tart.

A czopf igen nagy szerepet játszik a férfi életében Addig, mig nőtelen, nem szabad kontyot viselnie és addig, mig nőtelen, nem tartják férfiunak. A 35—40 éves nőtlen férfiu még gyermeknek tartatik, bármily csint vagy gonosztettet követ el, a törvény nem vonja felelősségre, mert hiszen még csak gyermek! A 12—13 éves gyermek azonban, ha megnősül, kontyba kötik a czopfját és e percztől kezdve férfiu. Hivatalt nyerhet — ha ugyan az előirt vizsgákat leteszi — részt vehet az öregek társaságában, és hatalmat gyakorolhat a nálánál sokkal idősebb testvérbátyja fölött, ha az még nőtelen Ugyanakkor a család második fejévé lesz és az apa elhalálozása után korlátlan hatalmu ura az

egész családnak, beleértve anyját, idősebb leánytestvéreket és a nőtlen testvérbátyját is.

Az apa korlátlan hatalmu és felelősség nélküli ura családjának. Gyermekei ugyszólván rabszolgái. A fiu atyjáról, vagy atyjával csak a a legmagasabb tisztelet kifejezésével beszélhet és a köznépnél valóságos cseléd vagy ápoló szolgálatokat teszen apjának. Az uribb osztályoknál is olyanforma az apa és fiu közötti viszony, hogy bátran alkalmazható reá a japánok szokásos mondása, t. i.: „Négy dolog van a világon, a melytől félni kell: a földrengés, a vihar, a tüz és az — apa."

Ezzel ellentétben az anya semmit sem számit, a mint hogy a nő Koreában a társadalomban abszolute számot nem tevő lény. Egyedüli hivatása a férjnek gyönyörül szolgálni és a leánygyermekeket fölnevelni. A köznépnél azonkivül a nő képezi a munkaerőnek egy nagy részét is. Viszonyaikat és társadalmi állásukat jellegzi az, hogy a nőnek nincs is neve. Ha a fiu anyjáról beszél, ugy teszi azt, mintha atyjának valamelyik nőcselédjéről beszélne. A mig a nő hajadon, addig ugy nevezik, hogy: ennek meg ennek a neje; ha fiut szül, akkor: Izének az anyja. A jobbmóduaknál 6—7 éves korukban külön választják a fiukat a leányoktól, és ettől kezdve megtanitják a fiut, hogy szégyenletes dolog leánytestvérével beszélni, de még csak látni is őket. A leányokat viszont megtanitják, hogy nagy szégyen egy férfi által láttatni. Magától értetődik, hogy a már zsengekorban magába szivott kölcsönös lenézés és rettegés mélyen alássa a családi élet szilárdságát.

A leánygyermek serdülő korától gondosan el van rejtve idegen férfiszemek elől. A férfi megölheti nejét, az apa a lányát, ha azokat idegen férfi érintette. Ha valamely vakmerő szerelmes betör imádottja szobájába, a nőnek nem szabad kiáltással vagy ellenállással védekeznie, nehogy az esetet megtudják. Mert akár vétkes, akár nem, örök életre meg van szégyenitve, és soha többé férjhez nem mehet.

A női lakosztály a törvény előtt is sérthetetlen. Ha a törvény emberei által üldözött férfi a női lakosztályba menekül, az üldözők oda nem követhetik, hanem meg kell várniok, mig onnan egy vagy más módon ismét előkerül.

A férj az első idegen, a kit a koreai nő először lát szemtől szembe. Ez erkölcsóvó intézménynek a következménye, hogy a női öngyilkosságok oly feltünő gyakoriak.

Ha a nő özvegyen marad, nem mehet többé férjhez, ha akár mint 12—13 éves gyermek marad is özvegyen. Sőt a menyasszony is, a kit csak oda igértek egy férfiunak, özvegynek tekintetik, ha a vőlegény esküvő előtt elhal.

A házasság kizárólagosan közvetitő utján történik. Az esküvő napját pedig a jóslók és kuruzslók jelölik ki. Az esküvő ünnepélye — a mely alkalomra a nő annyi ruhát ölt magára, a mennyit képes — abban áll, hogy a menyasszonyt elhozzák a vőlegény házába bizonyos időre, ott leültetik egymással szemben és a menyasszonyt beboritják fátyollal. A férj ezalatt folytonos kérdésekkel zaklatja a nőt, a melyekre azonban ennek egyetlen szó választ sem szabad adnia, a minthogy az egész napon egy szót sem szabad szólania. Ez egyszerü czeremónia alatt a násznép óriás mennyiségü eledelt fogyaszt el és ezzel az ünnepélyesség be van végezve.

A jobb módúaknál esküvő után néhány nappal a férj hosszabb időre elhagyja fiatal nejét, ezáltal mintegy kifejezendő, mily kevésre becsüli nejét.

Ugy a férfiak, mint a nők viselete meglehetősen bizarr. A teherhordó munkás és az előkelő hivatalnok ugyanegy szabásu és szinü ruhát viselnek. (A hivatalnokok azonban bizonyos előirt alkalmakra felöltik diszesen himzett kék ruhájukat.) A katonák ellenben mindig vörös vagy kékszinü egyenruhát viselnek.

Sajátságos tünemény, hogy Kelet-Ázsiának éppen a legtisztátlanabb nemzete — mert a koreaiak határozottan azok — visel fehérszinü ruhát. Tekintettel azonban a koreaiak határozott ellenszenvére minden iránt, a mi a vizzel, mosakodással és testi tisztasággal a legcsekélyebb viszonyban áll — a legtöbb esetben a fehér szin szennyes szürkére változik. Az öltözet lényeges részét különböző hosszuságu bő ujju felső kabát képezi, mely szalagokkal van a testhez erősitve.

Gomb és gomblyuk teljesen ismeretlen előttük. Zsebük sincs, hanem kis zacskókat hordanak az övükön. A nadrágot hosszu bugyogó képviseli, mely a bokánál vagy le van kötve, vagy pedig szabadon lobog. A téli időszakban, a minő mérvben fokozódik a hideg, ép oly arányban gyarapodik a felöltők száma is. A mint aztán tavaszszal a hőmérsék ismét emelkedik, lassankint fogyni kezdenek az egymásra rakott ruharéteg is. Hogy ezek között a legalsó réteg a hónapokig tartó szakadatlan viselés következtében nem tartja meg eredeti fehér szinét és hogy nem kifogástalan illatu, az természetes.

Legfőbb fényüzést és egyedüli változatosságot képezi öltözetükben a kalap. Mint emlitve volt, a férfiak hajukat kontyba kötik a fejbubján és ez a konty fekete fátyollal van bevonva. Erre a fátyolra jön a kalap. A többnyire rizsszalmából, lószőrből, posztóból vagy bőrből készült kalap karimája rendkivül széles — néha egy és fél méter átmérőjü, mig

ellenben a tulajdonképeni fejboritó rész csak épen akkora nagyságu hengerből áll, amennyi a konty befedésére szükségés. Ugy mint a fátyol, az is hosszu fehér szalagokkal van megkötve az áll alatt.

Ugymint Nai-po félsziget Tsung tsung do-ban Koreának a magtára, ugy Quelpart sziget Koreának a kalapraktára. A királyság nagy részében a Quelpart szigetről került kalapokat használják.

A női viselet szintén meglehetős szokatlan. Minden korban és rangban ugyanaz, csakhogy az uribb osztálynál az általánosan használt ruházaton kivül vannak még az ünnepekre és családi ünnepélyekre is előirt öltözetek, melyek a rendestől — t. i. a köznép által is használttól — szinre és szabásra eltérnek. Rendesen több szoknyát is viselnek egymás fölött különböző hosszuságban. Mig az első közvetlen a mell alatt van megkötve, a legfelső ennél sokkal mélyebben van a csipőkön megerősitve és hosszu uszályban végződik. A test felső részét rövid ing fedi, mely a mell egy részét meztelenül hagyja.

Hajukra nagy gondot forditanak és phantasticus alakokat formálnak a rendesen dus hajzatból. Ha azonban a saját hajzatból nem telik, akkor állhajat, állatszőrt, posztódarabokat vesznek igénybe kisegitőül, minek következtében hajviseletük otromba, nehézkes és lényegesen különbözik ugy a khinai nők simára lefésült, komoly hajviseletétől, még inkább pedig a különben is hasonlithatlanul kellemesebb japán nők bizarr, de mégis kellemes és izléses hajviseletétől.

Épitkezésük rendkivül szegényes és kezdetleges. Mutatja ezt az is, hogy egyetlen rom sem maradt fenn régi épületeikből és hogy jelenleg sem tudnak egyetlen monumentálisabb épületet felmutatni. Minden kormányzóságban van ugyan nehány város, melyek falakkal és bástyákkal vannak erősitve, de egynehánynak kivételével, mint pl. *Kasag va, Szeul* és *Kai Szeng* városok *Kiung kei* kormányzóságban, nincs egyetlen egy, mely egy közép kaliberü modern ágyunak ellenállhatna. A munkásosztály és a köznép házai nyomorult viskók. Szobáik oly alacsonyak, hogy csak mélyen meghajolva lehet helépni, vagy bennök járni. Kürtő, ablak ismeretlen. Ha az ember négykézláb bemászik a szobába (az ajtók t. i. oly alacsonyak, hogy csak ily módon lehet bejutni) a fojtó füstön kivül, melyet a ganajból készitett tüzelőszer áraszt el, leirhatatlan ocsmány büz csapja meg a belépő orrát. Butorzatot keveset használnak, a szegényebb osztálynál pedig ennek nyoma sincs. Ezeknek még székük sincs, hanem a földön ülnek, sarkaikon guggolva.

A gazdagoknál különös fényüzésképen halmozzák fel a szőnyegeket és vadállatok bőrét. Az ágy csaknem a fedélzetig meg van

rakva tigris, leopárd, hiuz és medvebőrökkel. Tigrisbőr különben van minden valamire való háznál. Faldisz nincs sehol. A festészet és szobrászat nevetséges, roppant primitiv munkák létrehozásáig emelkedett.

Üveges ablak azonban még a gazdagoknál is nagy ritkaság. Üveg helyett olajos papirt vagy selymet használnak. Az üveg t. i. rendkivül drága. Az üres sörös és boros palaczkokat, melyeket itt-ott összevásároltak, disztárgyként alkalmazzák lakásaikban. Egy szép, fehér nagyobbszerü orvosságos üveget oly becsben tartanak, mint pl. mi egy sazuma vázát vagy kiukiangi korsót. A hajónkat meglátogató mandarinok rendesen a legboldogabb hangulatban távoztak el hajónkról. T. i. mindnyájan egy-egy hatalmas pezsgős üveget szorongattak mellükön, persze üresen.

Az evésben tultesznek a khinaiakon is. Megesznek mindent és bármikor, gazdag és koldus egyaránt. A mit egy koreai naphosszában képes megenni, az hihetetlen. Minden ünnepük és ünnepélyük, szertartásuk és mulatságuk legfőképpen az evésben áll. Az ünnepek jelentőségét a felszolgált ételek mennyisége határozza meg. A minőség e mellett nem is jő tekintetbe. Minél többet töm magába a vendég, annál — bölcsebb!

Diszétel az elevenen megfőtt tyuk, — tang-talk, — melyet fejestől, lábastól, belesről tesznek az asztalra, fel nem bontott állapotban. A kutyahus a rendes táplálékok közé tartozik és csak a tél első havában nem szabad enni. A tigrishustól kezdve végig a medve, szarvas, hiuz, marha és baromfihuson, megesznek mindent: halat, kigyót, csigát, puhányokat. A munkás osztálynál és a köznépnél legfőbb étel a rizs, a melyből a koreai bámulatos mennyiségüt tud elfogyasztani. Háromnégy liter (megfőtt állapotban) a napi porczió, de ha van, megeszik 3—4-szer annyit. Egy nehányszor láttam, hogy egy koreai a szájához emelt egy nagy tálat, a melynek tartalmát 2—3 literre becsültem és nem vette el onnan addig, a mig a pálczikákkal — a Koreában szokásos evőeszközzel — egyetlen szem rizset tudott összekaparni a tálban.

Az anya ölébe veszi a gyermeket és elkezdi tömni rizszsel, addig, mig a hüvelykével kel utána segiteni, akkor aztán megpaskolja a gyermek gyomrát, hogy még egy porcziót tömhessen belé.

A versenyevés gyakori mulatság, melynek a nagyobb népünnepélyeknél épp ugy nem szabad hiányoznia, mint akár a birkózásnak, boxolásnak, nyillövészetnek, a melyekben a koreaiak igen nagy ügyességet tanusitanak. A versenytéren 2 nyárson két ökör van felhuzva, alattuk nagy tüzzel. Az adott jelre a két versenyző társaság neki esik

a két ökörnek; a melyik társaság hamarább eszi kopaszra a nyársat, az a győztes.

Hogy mennyire falánkok, mutatja azon körülmény, hogy sült hal alig kerül az asztalra, miután rendesen nyers, sőt eleven állapotban eszik meg a tenger vagy a folyó partján. A tengerparton gyakran láthatók a halászok, a mint kihorgászván a halat, vagy valami puhányt, leakasztják a horogról, belemártják abba a mártásba, melyet egy kis edényben hordanak magukkal és a még ficzkándozó hal, vagy a nyálkás hüllő elevenen vándorol a koreai széles szájába belestül, pikkelyestől.

Sajátságos, hogy e két legnagyobb theafogyasztó nemzet közé beékelt koreaiak a theát nem iszszák. A köznép előtt ez épp oly ismeretlen, mint pl. a khinai köznépnél a bor, vagy Japánban a kávé. Egyedüli szeszes italuk a rizsből desztilált pálinka, mely a mi gabonapálinkánkhoz hasonlit, csakhogy ennél sokkal gyengébb. Legszivesebben azt az állott vizet iszszák, a melyben a rizs főtt.

Rendkivül sajátságos szokásokkal van összekötve temetési szertartásuk, a melyet épp ugy, mint összes más szertartásaikat, nem a vallás irja elő, hanem a politikai törvények. A viaszszal és mészszel légmentesen elzárt koporsóba behelyezett elhunytat hónapokig tartják a házban. A gazdagoknál — kiknek nagyobb lakásuk van, — valamelyik szobában, a köznépnél pedig az udvaron vagy a tornáczon tartják. Az elhunytat csupán a koporsó közelében szabad siratni, de itt 3—4-szer napjában. A keserü bánatnak és a gyászolásnak másutt vagy többször, akár kevesebbszer való kifejezését a törvény nem engedi meg senkinek. A koporsóra minden reggel ételeket raknak, ezeket azonban a bus gyászoló eszi meg keserü könyük között. Az apa koporsójánál a fiu, — kivált az elsőszülött, — nemcsak addig virraszt térdepelve egész éjszakákon keresztül, mig a koporsó a házban van, hanem künn a temetőben is, ha ugyan temetőnek lehet nevezni azt a helyet, a hova a koporsót kivitték. Mert rendszeres temetőt Koreában nem ismernek. Az előirt idő után a koporsót kiviszik a házból a mezőre. Az otthon oly nagy kegyelettel őrzött koporsóval itt künn már kevésbbé szigoruan járnak el. A koporsót ugyanis nem teszik sirba, hanem csak a talajra helyezik és befödik szalmával vagy téglával. A sirra ráteszik azt a ruhadarabját az elhunytnak, melyet életében oly sok gyönyörrel viselt, t. i. a kalapját. A nőtlen férfiakat, ha még oly vének is, ugy temetik el, mint a gyermekeket, t. i. sokkal kevesebb czeremóniával és a gyásznak kisebb mérvü kifejezésével. A vagyonos és előkelő családok halottaiknak szájába három gyöngyöt tesznek, de

nem mint a koreai Lethe vizén fizetendő vámpénzt, hanem azért, mert a koreai hit szerint a három gyöngy megóvja tulajdonosát a végbomlástól. A legujabb anthropologiai ásatások azonban kimutatták, hogy vagy a gyöngyök nem tették meg kötelességüket, vagy pedig, hogy a gyöngyök olyanok voltak, mint a koreaiak által az oltáron elégetett papirpénzek, t. i. hamisak. A koreaiak a paradicsomot nem mint szép kertet képzelik, hanem mint egy drága gyöngytavat.

Koreában való tartózkodásunk alkalmával történt a királyné elhunyt anyjának temetése. A koporsó 8 hónapig volt Szeulban a királyi palotában eltéve. Ezen eltevés ideje alatt igen gyakran tartattak temetési próbák, a melyekre az ország nagyjainak legtöbbje a fővárosba volt rendelve, hogy a gyakorlatokon részt vegyen. A próbák alkalmával egy üres koporsó vitte a főszerepet. Szeptember első napjaiban volt a főpróba jelmezekkel és szeptember 10-én megtörtént a valódi és végleges eltemetés.

Mielőtt Koreának legujabb történetébe áttérnénk, az érdekes országnak középkori multjából álljon itt néhány érdekes mozzanat.

Koreának középkori történetében van egy időszak, a mely — bár sajátszerüen hangzik, de történeti tény — *némi összefüggésben áll — Magyarország történetével!* Tudniillik ugyanaz az ellenség, a mely a tizenharmadik század elején hordáival elárasztotta *Koreát*, és a mely nemre és korra való tekintet nélkül pusztitotta a lakosságot a Park-Tushan hegy tövében, meg a Tatong folyó partján, ugyanaz az ellenség csaknem ugyanabban az évtizedben pusztitott a Kárpátok tövében és a Tisza partján.

Ez az ellenség, a mely tehát közös ellensége volt Koreának meg — Magyarországnak, és mindazoknak a népeknek és nemzeteknek, a melyek e két határszél között letelepedve éltek, a mely ellenségnek százezrekre menő hordái elöntötték Khinát, Tibetet, Elő-Indiát, Persiát, Oroszországot, és mely Dalmácziáig hatolt előre, — a hatalmas *mongol hadsereg* volt, mely *Dzsinghis-Khán* (Tamudzsin) főparancsnoksága alatt alakult és Mandzsuriából indult ki a világ meghóditására. Azalatt a Dzsinghis-Kkán alatt, a kinek hadserege és hóditási területének nagysága messze fölülmulja Nagy Sándor és Napoleon hóditásait és hadseregeit, a kit két évtized alatt meghóditotta egész Ázsiát és Európa felét, a ki rövid átvonulása alatt valamely tartományon néptelenebbé tette azt, mint egy évekig duló ellenség vagy epidémia.

Nem érdektelen körülmény talán, hogy ez a Dzsinghis-Khán, a kit általában mongol vagy tatár eredetünek tartanak. tulajdonképpen sem tatár, sem mongol, hanem — *japáni* volt!

Egy japán történetiró, *Suyematz*, a ki néhány évvel ezelőtt (angol nyelven) irta meg Dzsinghis-Kkán hadjáratainak történetét, khinai és japáni történeti okmányok alapján kimutatja, hogy Dzsinghis-Khán azonos a japán hadsereg egykori parancsnokával, *Yoshitsuneval!**

A Suyematz által gyüjtött történeti adatok szerint Yoshitsuné, a ki a japán hadsereg főmarsallja volt, testvérbátyja *Yoritumo* üldözései következtében kénytelen volt menekülni Japánból. Koreán keresztül Mandzsuriába menekült, a hol az eleinte csak bátyja ellen gyüjtött kis hadsereg csakhamar oly óriási hadsereggé nőtte ki magát, a melyhez hasonló a világtörténelemben nem fordul elő.

A japán történetiró ezt az állitását következő adatokra épiti: a személyazonosságra mutat: a név, kor, rang, személyes tulajdonságok, harczi jelek, fegyverek, lobogók, mitosz, családi nomenclatura, egyéniségek a hadseregben, győzelmi jelvények, pénz, okmányok és erődítési módszerek!

Bármint legyen is, annyi azonban tény, hogy ugyanaz az ellenség, a mely átlépte a khinai falat és elárasztotta Koreát, ugyanaz az ellenség néhány évvel később Magyarországot is a végkipusztulás határáig vitte.

Koreának a neve azonban csak a tizenhatodik század közepe táján jutott el *először* Európába *Marco Polo* által, a ki hosszabb ideig tartózkodott Khinában, Korea szomszédságában. Nehány évvel később a portugallok is hoztak hireket Koreáról; különben is a portugallok voltak az első európaiak a Sárga tengeren és ők voltak azok, a kiket a japánok először láttak „tüzet és villámot okádni."

* * *

Igen érdekes viszonyok között léptek először érintkezésbe Koreával a *hollandok*. Ugyanis 1627-ben történt, hogy egy hollandi hajó a Sárga-tenger viharjai által megtépve, Korea sziklás partjaira vetődött és ott alapos hajótörést szenvedett. A partra menekülő hollandok szörnyü bámulatot keltettek a parton összegyült benszülöttekben. *Először láttak európaiakat!* A koreaiak nagy örömmel, csaknem ujongva fogadták a *fehér vadakat*, mint a hogy örvend például egy fekete néptörzs főnöke a Csendes-Oceán szigetek valamelyikén, ha sikerült egy ártalmatlanná tett „Paheka Maorit" (fehér bőrüt) hatalmába ejteni.

A partra vetődött hollandokat nemcsak hogy nem bántották, hanem ellenkezőleg nagyon megbecsülték őket.

* The Identity of the Great Conqueror Genghis Khan with the Japanese Hero Yoshitsuné by K. Suyematz of Japan.

Ugy tekintették őket, mint valami játékszert, vagy akár egy megszeliditett medvebocsot. Bámulták a fehér bőrüket, szakállukat, furcsa beszédüket és „nevetséges ruházatukat“ és „irtózatosan nagy orrukat.“ (A koreaiak tudniillik czopfot viselő, görbeszemü, czitrom-sárga szinü, szakálés bajusztalan emberek, a hol a férfiak is hosszu szoknyát viselnek és a világon a legpiszébb orral rendelkeznek.)

A hajótörött hollandiaknak legnagyobb része elpusztult a fogságnak már első éveiben; a három megmaradottak közül kettő mintegy tiz esztendővel később elesett a koreaiaknak a mandzsurok ellen vivott csatájában. *John Wetterré*, az egyetlen megmaradott teljes *huszonhét évig* maradt fogságban a koreaiak között.

Wetterré fogságának huszonhatodik évében ismét hajótörés történt a koreai partokon, még pedig — sajátságos véletlen — ismét hollandi hajó került zátonyra. A hajótörés Quel-part szigetének déli partján történt, mely alkalommal a hatvanhat főnyi legénységből harminczkét ember elpusztult.

A hajó — a három árboczos Sparwehr — az utazásairól akkori időkben hires Hammel Henrik tulajdona volt. A quelparti koreaiak persze rögtön foglyukká tették a partra menekülőket, a kiknek sehogy sem akarták elhinni, hogy ők „holland állampolgárok“, hanem déli vadaknak tartották őket. Miért is hitték volna el nekik, hogy ők hollandiak, mikor azt akárki mondhatja. Eszökbe jutott, hogy van nekik a fővárosban egy saját külön hollandusuk, majd szembesitik avval.

A harminczkét hollandit erős fedezet alatt a fővárosba vitték. Óriási feltünést keltettek a falvakban és városokban, a melyen átvonultak. Ezrekre menő tömeg kisérte utjukon, nem tudván betelni a látványnyal. Leginkább a szőke vagy veres szakál, különösen pedig az irtózatos nagyságu orr volt az a csodálatos dolog, mely a fehér vadakon feltünt. Általános volt a koreaiak között az a hiedelem, hogy a fehérek „felgyürik az orrukat, ha isznak vagy esznek.“

Nem csoda; „a kaukázusi orr először tölté el bámulattal a turáni pisze fajt!“

1653-ban, október 23-án szembesitették Hammel Henrik embereit Wetterrével. A huszonhatéves fogságban megőszült és tökéletesen elkoreaiasodott Wetterré képzelhető örömmel ismerte fel szélesvállu, nagyszakállu honfitársait, a kiknek viszont hihetetlennek tetszett, hogy az előttük álló, örömében őrjöngő, borzasztóan kinéző alak — honfitársuk legyen.

Wetterré egy évvel később meghalt. Ujabban jött fogolytársai azonban még tizennégy évig maradtak fogságban, mig végre egy bámu-

latos véletlen folytán sikerült megmenekülniök. Tudniillik egy őrizetlen napon sikerült a tengerpartot elérniök. A várost bekerítő falon átmászva, hatalmukba keritettek egy véletlenül ott horgonyzó koreai dzsunkét. Ennek árboczára felvonták a holland lobogót, a melyet a hajótörés alkalmával megmentettek és a melyet tizennégyéves fogságuk alatt szent ereklyeként rejtegettek — átvitorláztak a japán partokra, Nagasakiba, a hol éppen jelen volt az a hollandi hajó, mely évenkint megtette utját egyszer Batavia és Nagasaki között. 1668-ban tizenhét évi távollét után érkeztek meg hazájokba, Hollandiába!!

Koreáról hozott hireiket bámulattal hallgatták ugyan, de egyszersmind nagyon kételkedtek annak valódiságában. Csakugyan meseszerüleg hangzó elbeszéléseik és tudósitásaik a még csak hirből és névről is alig ismert távoli ország sajátságos népéről, ezeknek furcsa szokásaikról annál inkább is hihetetlennek tüntek fel, miután ebben az időben, a felfedezések korszakában, a messze földekről és exotikus tartományokból hazatérő tengerészek tulzott és fantasztikus elbeszélései által az utazók elbeszélésébe vetett bizalom nagyon meg volt ingatva.

Mindazonáltal a Hammel Henrik irásban is megörökitett közleményei* voltak a legelsők, melyekben Koreáról az *első és közvetlen említés* volt téve.

1783-ban jelent meg Koreában az első keresztény misszionárius, ki nem volt más, mint maga Shenghuni, koreai követ, a pekingi udvarnál, ki ott a keresztény vallásra tért át. 1791-ben már 4000 keresztény koreai volt Koreában. És midőn néhány évvel később megjelent az igazi első misszionárius, a portugali Jean dos Remedios, a macooi misszionárius telepről, nemsokára megvolt az első martyr is, kit nemsokára sok ezer, meg ezer más követett. Daczára a legnagyobb kinzásokkal összekötött keresztény-üldözéseknek, a keresztény vallás rendkivül gyorsan terjedt a koreaiak között. Lehet azért, mert a koreai komoly, higgadt és nyugodt természetének sokkal inkább megfeleltek a keresztény vallásnak a misszionáriusok által oly önmegtagadó hősiességgel és férfias bátorsággal hirdetett tanai, mint a Buddha vallásnak az erkölcsileg elzüllött és általánosan megvetett hivei által tanitott, minden alapot, minden költőit és minden magasztosat tökéletesen nélkülözőnek látszó Buddhaizmus.

A kinzások és mészárlások azonban nem riasztották vissza a misszionáriusokat Koreától. Az 1839-iki mészárlások után, — melyek

* Narrative of an Unlucky Voyage and Inprisonment in Corea, 1653—1667, by Hendrik Hammel

oly alaposan lettek végrehajtva, hogy a városokban és falvakban *ötös csoportokra osztották* fel a házakat és egyenként szedték elő azokat, kik magokat kereszténveknek vallották — nemsokára ismét 12 franczia misszionárius lopózott be az országba Berneux püspök vezetése alatt.

Ez a Berneux püspök volt az, ki Korea legujabb történetében a döntő mozgalomhoz adta meg az inditó okot.

Ugyanis 1853-ban Kina az Amur folyó és a Tyumen közötti részt, — mely Koreának északi részével határos — átengedte az oroszoknak. A koreaiakra igen kedvezőtlen volt e határcsere, miután már előbbi tapasztalataiknál fogva, sokkal kedvesebb szomszédnak tartották a „Nyugati sárkányt" (Kinát), mint a „Falánk ragadozót" (Oroszországot).

A nyugtalanság fokozódott azáltal, hogy nemsokára az átengedés után többizben orosz hadihajók jelentek meg Korea keleti partjain, a mely körülmény éppenséggel nem felelt meg a minden idegentől annyira irtózó koreaiaknak. Ugyanezen időben mozgalmas és válságos idők jöttek a kelet-ázsiai tartományokra. 1860-ban a francziák és angolok bevették Pekinget. — A megrémült császár Korea felé menekült, a minek hirére viszont Korea királya rémült meg. (A „Központi birodalom ura és a Nap öcscse" még mint vendég sem volt kedves a koreai udvarnak.) Oroszország folyton hóditott kelet felé; Japánt folyton zaklatták az amerikaiak és angolok. Szóval forrongott az egész Végső-Kelet. Nem csoda tehát, ha a már annyiszor megtépett félsziget, a melyben ezenkivül belháboruk dultak, a legnagyobb nyugtalanságban volt.

És ekkor betetőzésül megjelenik egy hatalmas orosz hadihajó Korea partjain. A szalmaszálba is kapaszkodó koreai kormány Berneux püspököt kérte fel közvetitőül és megigérte neki, hogy *szabad tért engednek neki téritési munkáiban*, ha kieszközli, hogy az orosz hadihajó vonuljon vissza a partoktól. Berneux püspök azonban nem vállalta el a közvetitést, azt hozván fel indokul, hogy ő sem születésre, *sem pedig vallásra nézve* nem azonos az oroszokkal. (Igaz, hogy Gervais tengernagy akkor még nem járt flottájával — Kronstadtban.)

A püspök magaviselete által felháboritott kormány részéről kiadatott a parancs a keresztények lemészárlására. Az egy évvel később felvett számitások szerint nem kevesebb, mint tizezer ember vesztette életét a mészárlásokban. A misszionáriusok közül is csak háromnak sikerült megmenekülni a kivégzések elől.

A Pekingben székelő „Chargés d'Affaires" elégtételt kért a koreai kormánytól. A felhivásra azonban még csak nem is válaszoltak. Tehát boszu! A megboszulás és megbüntetés végrehajtásával Rosé tengernagy

— a kelet-ázsiai franczia flotta parancsnoka — lőn megbizva, ki 1866-ban indult el nyolcz hajóból álló flottájával Csifuból Korea felé.

Néhány eredménytelen támadások után, Rosé tengernagy tökéletes kudarczot vallva, nyolcz nappal elindulása után hirtelen és váratlanul megjelent Csifu kikötőjében, a tiencsini, pekingi és shanghai európaiak legnagyobb bámulatára és a francziáknak nem nagy dicsőségére.

Magától értetődik, hogy a koreaiak végtelen örömmel és büszkeséggel voltak eltelve a nem remélt győzelem felett. A fiatal király felajánlotta segitségét a kinai császárnak az európaiak kiüzésére a „Központi birodalomból." A „Nap öcscse és az Ég fia" azonban lemondott a jóakaratról — egyelőre.

Azonban még a győzelmi mámor alatt egy uj lobogó megjelenése által lettek megijesztve. — Kezdték az emberek Koreát nem békében hagyni. T. i. egy amerikai hadihajó jött számon kérni Koreától, hogy mi is történt azzal a „General Sherman" hajóval?

A „General Sherman" ugyanis békés természetü kereskedelmi hajó volt, mely a kinai partokról átvándorolt a közeli Koreába, üzleti szándékkal. Az amerikai shooner véletlenül a Ta-Tong folyóba tévedt; olyan vidékre, a melyen még európait vagy amerikait vajmi ritkán, vagy talán még soha sem láttak, ellenben határtalanul gyülölték őket. A folyóba tévedt hajót megtámadták, szétrombolták és felgyujtották, a legénységet pedig — egy nehány ember kivételével — legyilkolták.

Ezt a gyilkosságot megbüntetendő, jelent meg a „Wachusett". A kérdőre vont kormányzó azzal mentette magát, hogy a gyilkosság — tévedésen alapszik, a mennyiben a Ta-tong parti lakossága azt az amerikai shoonert — franczia hajónak tartotta, és mint ilyet, joga volt azt megtámadni. Hogy le is győzetett az a francziának vélt hajó, az nem a koreaiak dolga, mert hát „c'est la guerre." Ellenben melegen ajánlják a „Wachusett" parancsnokának, hogy haladéktalanul hagyja el a partokat, mert máskülönben nincs kizárva, hogy nem jut-e a „Wachusett" a — General Sherman sorsára.

A „Wachusett" parancsnoka nem lévén ellátva további rendeletekkel, nem tehetett mást, minthogy, daczára az elbizakodott és sértő válasznak, visszavonuljon.

Az észak-amerikai Egyesült-Államok azonban nem hagyták annyiban a dolgot és nemsokára megjelent a partokon a kelet-ázsiai amerikai flotta Rodgers tengernagy parancsnoksága alatt. Tökéletes munkát azonban ő sem végezhetett. Már csaknem az ország fővárosáig, Szoulig jutott, a szárazföldre kitett csapataival, midőn egyszerre, csaknem az ostromlandó falak alól, visszahivták Tientsinbe, Kinába, hol idő-

közben nagymérvü lázongás tört ki az ott élő európaiak és amerikaiak ellen.

A mi az európaiaknak és amerikaiaknak sem fegyverrel, sem politikával nem sikerült, — t. i., hogy a félszigetnek legalább egy-két pontjára nézve kereskedelmi szerződést kössenek — az végre sikerült a japánoknak 1875. évben.

Ez évben ugyanis egy japán hajó kötött ki a Han folyó torkolatában. Ezuttal először történt, hogy Japán részéről *egy modern hatalmas páncélhajó* járt a koreai partokon. A benszülöttek csakugyan tévedésbe ejtettek általa; azt hitték, hogy amerikai, megtámadták és a legénység nagy részét legyilkolták.

A megboszulásra kiküldött japán flotta parancsnoka — Küroda tábornok — oly szerencsés pozicziókat küzdött ki Seoulig, a fővárosig előnyomuló csapataival, hogy a megszorult koreai kormány tanácsosnak látta a japán tábornok követeléseinek eleget tenni. Küroda feladata abban állott, hogy kereskedelmi szerződést, letelepedési engedélyt nyerjen Koreának egyes kikötőire. Fü-San kikötője volt az első város, melyet megnyertek és nemsokára az északon fekvő Gensan várost is megkapták.

Az uttörő japánokat csakhamar követték az európai államok is, melyek a pekingi udvar közbenjárásával rövid időközökben kereskedelmi szerződésbe léptek Koreával szabad kereskedelem, közlekedés és letelepedésre nézve.

Az osztrák-magyar birodalom részéről 1890-ben történt az első érintkezés Koreával. Szeptember 21-én jelent meg az *első hajó* — a Kittel Wladimir cs. és kir. fregatt-kapitány parancsnoksága alatt álló „Zrinyi“ corvettánk — Csemulpó kikötőjében.

Kelet-Ázsia partjain és a kinai birodalom nagyobb folyóira kiterjedő expedicziónak abban állott a föladata, hogy egyrészt szerződésre lépjünk *a Yang-Tze-Kiang és Minho* mentén fekvő városok fontosabbjaival és leginkább pedig, hogy megkössük *a barátságot és kereskedelmi összeköttetést* Koreával.

Parancsnokunk a tisztikar egy részének kiséretében szárazföldi uton — lóháton — Seoulba ment, hol haladéktalanul érintkezésbe lépett az illető kormányférfiakkal. A külügyminisztérium tagjai, névszerint: *Min-Csong-Mak* m.-elnök, *i-Hon-Cson-Yong* és *Nam-Csong Csol* alelnökök, tovább *I-Csung-Ha* és *Kim-Sha-Csol* főtanácsosok legünnepélyesebb módon fogadták küldöttségünket és kifejezték, hogy ő felsége Korea királya (Li Hui, a 28-ik uralkodó a Han dynastiából. Csul-Csong király utódja; született 1851-ben, uralkodik 1864 óta. Felesége

a Min dynastiából származik; a trónörökös Li-Csok, született 1373.) büszkeséggel és örömmel lép szerződésre a hatalmas nyugati államal (Ausztria-Magyarországgal), de legnagyobb sajnálatára nem bocsátkozhatik most semminemü külügyi dolgokba, tekintettel a szigoruan előirt udvari etikettre, melyet a jelenlegi gyász előir. (Ugyanis ott létünk alkalmával temették el a királynak több hónappal ezelőtt elhalt édes anyját.)

A szerződés azonban véglegesen megköttetett a mult évben, még pedig ő felsége Ferencz Ferdinánd trónörökös által, ki földkörüli utja alkalmával az „Erzsébet császárné" pánczélhajónkon érintette Koreát, hogy az általunk meginditott egyezséget véglegesen megkösse.

Nagy vendégszeretettel fogadtak bennünket Koreában a chemutpói kikötőben horgonyzó amerikai, orosz, német, khinai és japán hajók. A chemulpói kikötőben horgonyzó hajók között sokkal inkább helyén van a kölcsönös figyelem és udvariasság, mivel a hajók jobban egymásra vannak utalva, mint más kikötőben.

Chemulpóban ugyanis a naponkint kétszer váltakozó apály és dagály közötti különbség óriási. Ott, hol déli 12-kor 65—70 lábnyi mély a tenger, 2—3 órával később gyalog lehet járni a ragadós iszapban. Az apály beálltával egész kis hegyek és koráll-zátonyok tünnek elő, melyeket a dagály később ismét ellep. Ez okból a hajók a várostól nagyon távol, mintegy 2—3 *mértföldnyire* kénytelenek horgonyozni. A városba induló csónaknak rögtön a dagály kezdetével kell indulnia és viszont csak az apály megkezdésével indulhat az ember vissza a hajóra. Hogy ez az időhöz kötött csónak-közlekedés mennyi kellemetlenséggel van összekötve, az könnyen elképzelhető. Ott tartózkodásunk alkalmával többször történt meg, hogy a városba evező csónakjainkat olyan helyen érte utól az apály — pl. valamely dombocska tetején — a hol már a *kezdődő* apály éreztette erejét és a — szárazon hagyta a csónakot. Miután az apály 6 órát tart, a dagály is 6 óráig növekedik, a csónak pedig mindjárt az apály kezdetén „hoppon" maradt, még pedig oly helyen, a hol csak a *teljes* dagály emelte ismét magával, megtörtént az, hogy a csónak a hajó és a part ide-oda való megtevésén kivül *még 12 órát* vesztegelt egy helyre szegezve.

Egy verőfényes napon a mult szeptember 21-én délelőtt a szokásos rapport alkalmával, rendeletet kaptam a parancsnoktól, hogy délután 1 órakor menjek ki egy csónakkal és néhány emberrel egy általa meghatározott és a kikötő térképén megjelölt zátonyra. Tudomására jutott, hogy e zátonyon, mely mintegy 68 lábnyira fekszik a tenger szine alatt apály alkalmával, a midőn tehát a zátony egészen

szárazon fekszik, rendkivül érdekes tárgyakat lehet gyüjteni. Missziónknak ugyanis egyik feladata volt, hogy az érintett tartományokban anthropologiai, zoologiai, botanikai és mineralogiai gyüjteséket eszközöljünk a bécsi cs. és kir. udvari muzeum számára. E czélból többek között 600 liter absolut alkoholt vittünk magunkkal, miután az érintett kikötőkben nem mindenütt számithattunk ily czélra alkalmas spirituszra, vagy ha igen, akkor csak nagyon drága árban. A hadihajóra oly veszedelmes portékát a *hajó falain kivül* helyeztük el, jól eldugaszolt vasedényekben. Hogy mily tengerész geniálitással voltak ez aránylag nagy edények megerősitve, mutatja az, hogy azok az óriás hullámok, melyek a Veres-tengeren és az Indiai Oceánon, később pedig a délkhinai vizeken és a Sárgatengeren végigmosták a hajó fedélzetét, ezeket a *kivül elhelyezett* edényeket, nem voltak képesek onnan elmosni.

Előkelő koreai.

Mindjárt ebéd után fölszereltettem egy kis csónakot, az ugynevezett „Jolté"-t, és miután vitorlával szándékoztam megtenni az utat, csak két matrózt vettem magamhoz. Az utolsó pillanatban egy fiatal kadettünk ajánlkozott csak ugy „magánszorgalomból", hogy ő is velem jön. Persze, a legnagyobb szivességgel fogadtam az ajánlkozót, a kiről hosszu utunk alatt alkalmam volt meggyőződni, hogy nagy érdekkel viseltetik a természettani tudományok iránt.

Elláttuk magunkat az expedicziohoz szükséges eszközökkel; t. i. magunkhoz vettünk egynehány edényt, üveget, csákányt, kalapácsot stb. és azonkivül belebujtunk két pár óriási sárcsizmába, melyek czombig értek. (Különben pedig a nagy hőségnek megfelelő fehér ruházatban maradtunk.)

Elvitorláztunk a Zrinyi alól és végig haladtunk az előttünk horgonyzó hajók előtt; — rajtunk kivül a japáni „Depanko" és „Chokaykan", az amerikai „Palos", a khinai „Tay-itn", a német „Iltis" (ugyanazon

német korvetta, mely 1896. évi augusztusban Khina éjszaki partján, Csifu közelében tönkre ment) és az angol „Firebrand“ voltak egy hosszu sorban elhorgonyozva. A térkép segélyével könnyen megtaláltuk a kijelölt zátonyt; de miután még nem következett be a tökéletes apály, ezt még viz boritotta. Mi tehát egy darabig még fel s alá laviroztunk, mig végre a viz végkép lefolyt a zátonyról; csónakunk fenékre ért s odakötöztük egy nagyobb tengeralatti sziklához, hogy a nyaldosó habok ne ragadják el előlünk. Az egyik matrózt hátrahagytam a csónaknál őrségül, mi hárman pedig neki indultunk az előttünk elterülő körülbelül egy négyzet mértföldnyi területnek.

A talaj természetesen roppant puha és ingoványos volt. Némely helyeken derékig süppedtünk az iszapba, és csak nehezen tudtunk belőle kivergődni. A magunkkal hozott hosszu és sulyos evezőrudak, a melyeket éppen e körülményre való előrelátásból hoztunk magunkkal a csónakból, kitünő szolgálatot tettek az ilyen besüppedéseknél.

A mily érdekesnek igérkezett a „tudományos kutatás“, ép oly kevéssé volt eredménydus. Csak nagyon kevés olyan tárgyakat — halakat, puhányokat, csigákat és füveket — találtunk, a minőket már előbb, kevésbbé mélyen a tenger szine alatt fekvő zátonyokon nem találtunk apály alkalmával. Éppen ez okból mindig tovább és tovább haladtunk előre a zátonyon és talán meg sem állottunk volna a tulsó végeig, ha fel nem hivta volna figyelmünket a tengermorajlás arról az oldalról, a melyen a „Jollé“-t hagytuk. Ugyanekkor az őrizetül hátrahagyott matróz kiáltásait is meghallottuk.

Megfordultunk és a talaj viszonyainál kifejthető gyorsasággal visszasiettünk. Legnagyobb meglepetésünkre vettük észre, hogy a matróz a zátonyon állva, teljes erejével huzza a csónakot befelé, melyet a folyton növekvő hullámok el akartak sodorni.

Rögtön átláttuk, hogy *utolért bennünket a dagály!* Most már sietnünk kell hazafelé, mert minél később indulunk, annál erősebb munkánk lesz a *dagály ellen* feljutnunk a hajónkig. A vitorlára nem igen számithattunk, miután ez idő alatt a szél is megfordult, és éppen abból az irányból fujt, a melybe nekünk haladnunk kellett, hogy a Zrinyire juthassunk. Utóvégre vitorlával is eljuthattunk volna, de csak hosszadalmas lavirozás segélyével.

Csak azt nem tudtuk megfejteni, hogyan állhatott be a dagály *már most,* holott számitásunk szerint csak *két óra mulva* kellett volna beállania. Mi e számitás alapján ugy is terveztük, hogy még az apály alatt fogunk hajónkra visszatérni, a mi azért is könnyebb lett volna, mert igy az apálylyal *visszafelé folyó* hullámokon játszva eveztünk volna

hajónkig. Ekkor hirtelen eszünkbe jutott, hogy ma, teljes holdtölte napján, *a dagály korábban és nagyobb mértékben* áll be, mint rendesen. *(Springflut.)*

Rögtön megindultunk hazafelé, még pedig vitorla alatt. Egy darabig könnyen folytathattuk utunkat és nemsokára elértük a zátonyhoz legközelebb fekvő japán hajókat, még pedig első sorban a „Chokaykant". Innen már csak két teng. mértföldnyi utunk volt a Zrinyi-ig.

Amint a Chokaykan jobb oldala alá értünk, kis csolnakunk vitorlája megcsappant és egészen lazán lógott le az árboczról. T. i. a Chokaykan *felfogta előttünk a szelet.* Éreztük ugyan és láthattuk is, hogy a dagály árja eltériti csónakunkat az irányából, de nem tehettünk ellene semmit. Az evezők segitségével ugyan előre haladhattunk volna ugy a hogy, de ezt „illetlennek" tartottuk megtenni. T. i. egy kifeszitett vitorla alatt levő csónakban evezőket igénybe venni, tengerész szempontból: helytelen, *(unmaritim).* Mi tehát nyugodtan, de egyszersmind elég könnyelmüen engedtük magunkat a dagály árja által mindinkább tovahajtatni azon hiedelemben, hogy mihelyest a Chokaykan alól kiérünk, ismét szelet fogunk és folytatjuk utunkat *vitorlával.*

A japán hajó alól ki is értünk, de már ekkor a szél is megszünt! Bevontuk a vitorlánkat és a matróz elkezdett evezni. Daczára erőltetett evezésünknek, a könnyü kis jollé alig jutott valamivel előre a mindinkább rohamossá váló dagályáramon. A mennyi utat nyertünk előfelé a Zrinyi felé vezető uton, négy annyit vesztettünk az oldalra hajtó áramon. A két matróz kifáradt az evezésben és mi ketten, én meg a kadet, felváltottuk őket. Friss erővel fogván hozzá az evezéshez, csakugyan előbbre is jutottunk, de csak addig, mig az uj seprő is jól seper. Erőnk fogytával mi is mindinkább hajtottunk oldalra és már oly távolságra jutottunk az egy sorban elhorgonyzott hajóktól, hogy azoknak már csak a körvonalait tudtuk homályosan kivenni.

A helyzet kezdett nagyon válságossá lenni. Mert ha még tovább is ily mértékben hajtatunk oldalvást a dagályáram által, akkor az vagy kihajt bennünket a kikötő tulsó oldali bejáratán a sik tengerre (a kikötőnek két bejárata van), vagy pedig nekihajt bennünket a meredek szikláknak, a melyek e második bejárat oldalát képezik. Dolgoznunk kellett tehát teljes erővel. Most már gyakrabban váltottuk fel egymást az evezésben. Hol a két matróz evezett együtt, hol pedig én és egy matróz, vagy pedig a kadett és egy matróz. Akár igy, akár ugy, utat nem nyertünk, hanem lassan ugyan, de folyton hajtattunk kifelé. Csak addig akartuk még magunkat tartani, mig megérkezik hajónkról a segé-

lyünkre kiküldött nagy csónak. Hogy a hajónkon fel fog tünni e hosszas kimaradásunk, és hogy küldenek segélyünkre egy nagyobb csónakot, azt biztosra vettük.

Végre valahára fel is tünt előttünk a csónak. A tizenkét evezős által hajtott csónak gyorsan közeledett felénk; a csónakot vezénylő kadett tréfás hősiességgel dicsekedett, hogy ő majd megmenti a „tudományos expedicziót". Könnyü volt neki tréfálni, miután a nagy csónak csak ugy repült felénk, segitve a *felénk rohanó* áramtól.

Amint közelünkbe értek, átdobták a vontató kötelüket, „slepp"-be vettek bennünket és megindultunk hazafelé. Mi pedig a kis jollében addig fujtuk a tenyerünket, a melyeket véressé tört fel a megerőltetett hosszu evezés.

A „tudományos expedicziót megmentő kadett" azonban csakhamar belátta, hogy az imént jogtalanul nevetett ki bennünket, szegény „tudósokat."

A dagály ekkor érte el növekvésének tetőfokát; az áram oly erős volt, hogy óránkint 7—8 mértföldnyi gyorsasággal rohanhatott. Beláttuk, hogy a vontatás által mind a két csolnak kölcsönösen akadályozza egymást az előrejutásban. Eloldottuk tehát jollénkat, és kiki a maga erejére támaszkodott. E közben gyakrabban ugrott fel rövid időre egy gyenge és szabálytalan irányu szellőcske. Persze rögtön kifeszitettük vitorlánkat oly módon, hogy legalább *egy ponton* tarthattuk magunkat (beidrehen) addig, mig a dagály növekvése megszünik.

Miután beláttuk, hogy daczára erőlködésünknek, mind inkább távozunk a hajóktól és feltartózhatlanul közeledünk a meredek sziklához, elhatároztuk, hogy a kikötő bejárata közelében *elhorgonyzott koreai dzsunkére* fogunk menekülni.

Mindkét csónakkal irányt vettünk a dzsunke felé, ennek közelébe érve, jelekkel mutogattuk nekik, hogy hozzájuk akarunk jönni és ott maradni, mig a dagály tart, mert máskülönben kihajtatunk a tengernek vagy neki megyünk a szikláknak.

Ugy látszik, megértették jelbeszédünket, mert mire közelükbe jutottunk, már készen tartottak csónakunk számára egy — szalmakötelet. A koreai hajósok minden kötelüket szalmából fonják. Még a sulyos horgonyt tartó kötél is szalmából van fonva.

Mintegy 50 méternyire a dzsunketól, a jollé személyzete között elosztottuk a szerepeket, melyeket a legnagyobb präcizitással kellett ugyan egy pillanatban végrehajtani, ha sikert akarunk elérni. Mert ha végig siklunk a dzsunke mellett, a nélkül, hogy sikerüljön beléje kapaszkodnunk, akkor aztán igazán veszve vagyunk.

A vitorla alatt uszó csónakunkat a dzsunke orrának irányoztam, hogy a dzsunke hosszoldala mellett végig sodortatva, annál több időnk és alkalmunk legyen a lenyujtott kötelet megragadnunk.

Csak mikor a dzsunke közvetlen közelében voltunk és volt egy „fiff" pontunk, a mely feltüntette az áramgyorsaságát, csak akkor vettük észre, mily rohamosan hajt bennünket a dagályáram.

Az adott vezényszóra egyszerre és ugyanegy pillanatban végeztük szerepünket mind a négyen. Az egyik matróz és a kadet hirtelen lerántották a vitorlát, én ugyan e pillanatban egy nyomással a kormányt jobbra forditottam, hogy a jollé hosszoldala parallelbe jusson a dzsunke hosszoldalával; a jollé orrán álló matróz pedig megragadta a lenyujtott kötelet.

Meg voltunk mentve. Néhány perczczel később megérkezett a másik csónak is és ugyan azon manőverrel oelekapaszkodtak a dzsunkéba. Mindkét csónakot a dzsunke magasan felkunkorodó tat-ja alá kötöttük, mi pedig és néhány matróz felmásztunk a tat-létrán a dzsunke fedélzetére.

A koreaiak szivesen fogadták köszöntésünket és élénk diskurzusba bocsátkoztunk — jelekkel. Alig töltöttünk egy negyedórát a dzsunkén, a midőn a koreaiak azt kezdik magyarázni, hogy már most elég volt a pihenésből és haladjunk, mert ők rögtön felvonják a horgonyukat és elindulnak, még a meddig dagály tart. A jelek félreismerhetlenül ezt mondották; nem akarván velük ellenkezni, jobbnak találtuk minél előbb megkezdeni a „rückwärtz-concentrirungot".

De alig volt egy-két matróz a levezető hágcsón, a midőn már a koreaiak vonták fel a horgonyukat és ezzel egyidejüleg a vitorláikat. Ezen manőver alatt minden hajó *visszafelé megy* (deinsen), képzelhető már most a mi helyzetünk! A két csónakunk legénységeinek nagy része még a dzsunkén volt, a két csónak pedig még odakötve a *hátrafelé* menő dzsunke mély tat-ja alatt! A hágcsón leszállni a csónakokba már nem volt időnk; csak leugrálhattunk beléjük. A két csónak, melyek egymás mögé voltak kötve, hosszoldalukkal összenyomódtak, az evezők egy része a vizbe esett, az egyik árbocz eltört; egy matróz ugrás közben a két csónak közé esett és kezeivel belekapaszkodott az egyik csónak peremébe. Ugyan e perczben a két csónak összeütődött és szétzuzta a kapaszkodó matróz ujjait. Az én jollémnek kormányfogantyuja szintén eltörött; a matrózok pedig kiabáltak, káromkodtak, a dzsunke pedig mindezzel mit sem törődve, elvitorlázott az orrunk előtt.

Minthogy azonban ezalatt a dagály nagy mértékben csökkent és éreztük, hogy könnyen haladunk előre a hajók felé, a tengerész könnyü

kedélyével csakhamar elfelejtettünk minden bajt. Még a szakadó záporral, mely bőrig áztatott bennünket, sem törődtünk. Hiszen csak *két órai* evezés kell és otthon vagyunk!

De eveznünk sem kellett. Alig hogy a dzsunkét elvesztettük szem elől, meghallottunk egy kedves prüsszögést és zakatolást. Mindjárt sejtettük, hogy e kellemes hangokat az érettünk küldött *gőzbárka* okozza.

Ugy is történt. A mi keresésünkre küldötte ki az első tiszt, ki *nagyon hosszas* kimaradásunk miatt mégis kissé nyugtalankodni kezdett.

Most még csak egyen szerettem volna tul lenni. T. i. a beszámoláson a *gyüjtött tárgyakról* (egyetlen darabka sem maradt a csónakban), meg az eltört evezők, árboczrud és matrózujjak beszámolásával.

Szerencsémre az „Iltis“ korvetta tisztjei voltak nálunk vendégségben. Miután pedig már két óra óta voltak nálunk, a tiszti szalón párkányzata pedig már szépen ki volt rakva *üres* üvegekkel, a beszámolás minden komolyabb következmények nélkül eredt meg.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

III.

A japán negyed.

Rokonszenves modor. — Ruházat. — A „nevelőintézet.“ — Ideiglenes házasság.

Az egyedüli, a mi kellemesen, csaknem üditőleg hat az emberre e szokatlan és furcsa, de mindenesetre nagyon érdekes városban, az a — japán negyed.

A japánok általános kiüzése alkalmával nehány ezer családot némi kötelezettség elvállalása árán megtürtek az országban. Ugy mint a khinaiak, ők is megmaradtak a legkonzervativabb módon azoknak, a mik voltak, t. i. tőzsgyökeres japánoknak. Kár is lett volna, ha csak egy szemernyit is vesztettek volna eredeti jellegükből.

Minden tulajdonságuk, a melyeket a velök ideiglenesen érintkező idegen észrevehet, csak kellemes és tisztességes. Különösen itt Koreában, a hol a köztük meg a benszülöttek és khinaiak közötti óriási különbség a közvetlen összehasonlitás által még fokozódik, a japánok a legkellemesebb benyomást teszik az emberre és meghóditják az európait az első pillanatban. Hogy az oroszlánrész a japán nőket illeti meg, az természetes.

A koreaiak büzös és mocskos viskói után nagyon kellemes benyomást okoz a japán negyed. Ennek a lakói tisztasságra nézve felülmulják a földgömb bármely nemzetét. Az utcáik és udvaraik mind megannyi miniatur parkok és kertek, A házaik oly csinosak, mint egy kalitka; a szobáik egy-egy skatulyát ábrázolhatnának. Mindenütt bámulatra méltó tisztaság uralkodik és egész Kelet-Ázsiában itt sziv be az ember először üde, tiszta levegőt.

Butoraik nekik sincsenek és az összes dísz az egész szobát elborító gyékényben vagy hófehér szőnyegben és a falak izléses, gyöngéd és szingazdag tapetirozásában áll. Jellegző a tisztaságukra az, hogy egyetlen házba sem léphet be az ember, mig a czipőit le nem veti. Ez ép ugy áll a thea- és magánházakra nézve, mint akár Daybucsunak a legszentebb pagodájára nézve is.

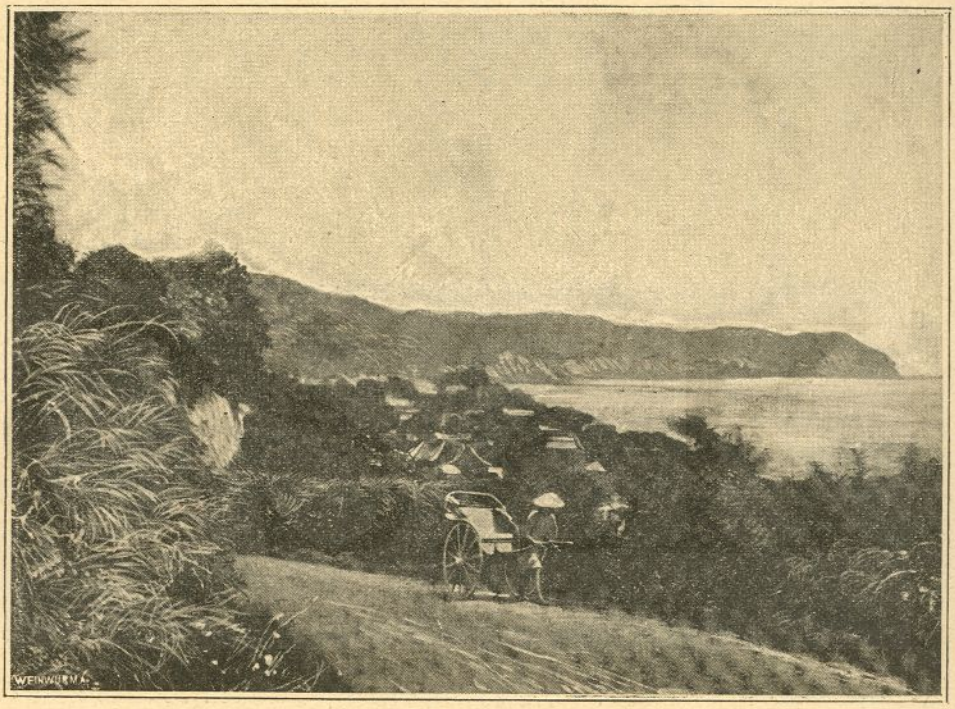

Japán jinirickshaw.

Érdekes látványt nyujtanak az utczák naplemente után, a mikor a szokásos délutáni fürdések vannak.

Sok ház előtt egy fürdőkád van, a mely körül nehány fiatal leány, asszony és gyermek áll. Valamennyien tökéletesen Éva-kostümben. Fügefalevél gyanánt szivacsot tartanak a — kezükben.

A fiatal lányok pajkosan játszadozva, egymást kergetődzve várják, mig a kádban ülő társnőjük elvégzi a fürdést és a sor reájuk kerül. A közelükbe jövő idegen abszolute nem zavarja őket játékukban, sőt ellenkezőleg: pajkos kifejezésü, gyönyörü fekete szemeikben, gyermekes kiváncsisággal várják közeledtét. Ha az ember megszólitja őket, zavar-

tan forditják félre a fejüket, vagy pedig szemérmesen eltakarják az — arczukat.

Az előkelő japán nő keveset különbözik az alsó osztály nőitől. Valamennyien egyaránt izléses és exczentrikusan tarka-barka ruházatot

Japán parasztlány.

viselnek. Hogy a japán nők egyáltalában oly kitünő hirnévvel birnak (nem erkölcsi szempontból értem) és valamennyi nemzet sokkal több rokonszenvet és érdeket tanusit irányukban, mint Ázsiának bármely más női iránt, az sok tekintetben a viseletüknek tulajdonitható.

Ugyan ki nem ismeri a Yum-Yumot és két nővérét a Mikádóból? Hát még ezek az igazi Yum-Yumok minő kedvesek!

A mélyen és keskenyen kivágott, bokáig, vagy a földig érő kön-

tös elegáns kaczérsággal tünteti fel az idomokat. A derekukon egy arasznyi széles selyemövet viselnek, melyet szorosan a mell alatt kötnek meg. Az övbe hátul egy tarkaszinü párnaalaku szövet van behuzva. Hogy az utóbbi nem akar csalás lenni, kitünik abból, hogy először is nem dugják a „kimono" (köntös) alá, hanem egész nyiltan fölötte viselik, másodszor pedig ez a betét csak épen addig ér, a hol az európai nő — betéte kezdődik.

Az ujjak csak a könyökig érnek; innen azonban hosszan lelógnak és szép redőkbe egyesülnek, a mint a nő öntudatlan kecsességgel összeteszi karjait a mellén. Lábaikon 4—5 ujjnyi magas faczipőket, inkább csak talpakat viselnek, melyeknek a felső lapja bambusszal vagy bársonynyal van bevonva.

A harisnyák ujjakkal vannak ellátva, hogy a czipőt tartó szijjakat az ujjaik közé szorithassák.

E czipőhordás az oka a japán nők sajátságos járásának, a mely ép ugy különbözik az európai, mint a khinai és koreai nő járásától. A khinai nő t. i. elnyomoritott apró lábaival jobbra-balra dülöng, mint egy elhizott rucza. A koreai nő pedig hátrahuzva a nehéz slepp meg a fejére rakott fonatok sulya által, kidüllesztett mellel jár. A japán nő ellenben, a kinek minden lépésnél vigyáznia kell, hogy a talpak le ne hulljanak lábairól, befelé forditott lábait vizszintesen emeli fel, a minek következtében a szorosan tapadó köntös alatt nagyon tisztán látszanak meg a formás idomok, karjait keresztbe fonva a mellén egy kissé előre hajolva jár a japán nő és ép oly kecses minden mozdulata, mint a minő kellemes, üde és pajkos kifejezésü az arcza, a mely egyes esetekben feltűnő szép.

Igaz, hogy szemeik ferdébben állanak, mint a khinai nőké, de ez nem olyan feltünő, mert a szemöldök párhuzamosan ferdén áll. Mig amazoknál többnyire egy durczás, gyermekes kifejezés ül az arczon, a japán nő mindig mosolyog, mindig pajkos és vig.

Ha egy idegen belép a házba, a nők egy herczegnőhöz méltó gyönyörü bókkal hajolnak meg és mosolygó arczczal kinálják meg az embert űléssel, theával meg csemegével. E közben mesterileg kezelik apró legyezőiket. Bánatot, örömet, meglepetést hiven és félremagyarázhatatlanul tudnak legyezőikkel kifejezni. A mijök van, az mind apró, izléses és finom. A tálczák, a csészék, a dohányzó készülékek, sőt a legprimitivebb házi készülékek is valami sajátságos csinnel birnak.

A theaházakat. melyek a japáninak egyedüli és az európainak legkedvesebb mulatóhelyét képezik, igaztalanul bélyegezték oly hirhedt helyiségekké. Lehet ugyan, hogy pl. Jokohamában vagy Hyogoban ilye-

nek, de hogy csak azóta ilyenek, a mióta az európai és amerikai mulatók látogatják, az valószinü. Mert oly vidékeken, melyeket az európai kultura még nem hatott át, mint pl. Japán belsejében vagy Koreában, a hol a japánok hiven megtartották eredeti jellegüket, — ezek a hirhedt theaházak nem léteznek.

„Grand toilette."

Az itteni theaházakban tisztességesebb hang uralkodik, mint egynémely elite-bálon. Egy tisztességes japáni illetlennek tartaná itt kiabálni vagy nyujtózkodni.

A kiszolgálást fiatal lányok végzik, a kik az ilyen intézetbe ép oly szándékkal helyeztetnek el a középosztályu családok által, mint a minővel nálunk küldik a lányokat a zárdába és képezdébe, t. i. nevelés végett.

Nálunk tanulnak a lányok trigonometriát, mathematikát, logikát, asztronómiat és görög régiségtant; a japán lány pedig tanul sütni, főzni, himezni, énekelni és tánczolni. Egyébbre nincs is szükségük. Egyedüli hivatásuk a férjnek gyönyörü és felviditó hitvestársul szolgálni és hogy megtanulja férjét gyöngédséggel és szeretettel kiszolgálni. Hogy a fiatal lány mindezt egy nyilt házban tanulja meg (mert daczára a tisztességes hangulatnak, egy theaház mégis csak nyilt ház), az egy kicsit nagyon japáni felfogás és nekünk európaiaknak nagyon spanyolul hangzik, de tökéletesen megfelel a czélnak.

A „neveldébe" jövő európaival szemben nagyon elfogultak — de csak az első perczekben. Csakhamar beletörődnek a szokatlan helyzetbe és aztán megmutatják a természetes, naiv jellemüket. Gyermekes bizalommal telepednek le az idegen mellé és kellemesen hangzó nyelvükön üde hanggal csacsognak az embernek, igazi lány-módra. Ha megkinálják valamivel, pirulva és félénken fogadja el, de csak ugy, ha idősebb társnője egy fejbólintással engedélyt ad reá.

Egy alkalommal, a mint egy czigarettát vettem elő, a mellettem ülő lányka egy kecses mozdulattal nyujtotta oda az égő parazsat, a mely szivességeért megcsókoltam kezecskéjét. A szokatlan megtiszteltetésre — vagy minek tartotta a lányka — mélyen elpirult és felugrott mellőlem, odafutott társnőihez és élénk taglejtésekkel magyarázta nekik a rendkivüli eseményt. Csakhamar hárman-négyen összedugdosták a fejüket és elfojtott nevetéssel meg sziszegéssel beszélték meg a látszólag közérdekü ügyet. A megcsókolt kezü lány és társnői gyermekes kiváncsisággal tekintettek hol reám, hol az esemény szinhelyére t. i. a kézre. Aztán egy másik sarokba futva, sorra fogdosták és tapogatták a corpus delictit, a melynek bevégeztével a kis lány ismét leült mellém és daczára, hogy a „czigarettám még javában égett", ismét oda tartotta a parazsat, de ezuttal a balkezével.

A theaházakban nevelt lányok nemcsak hogy nem tartatnak erkölcseikben kifogásolhatóknak, hanem ellenkezőleg, a japáni fiatalok szivesen veszik nőül a minden tekintetben „praktikusan" kimüvelt háziasszonyjelöltet.

A japáni életben a nő játszsza a legfőbb szerepet. Minden egyéb csak másodrangu szereppel bir. Még nehány évtizeddel ezelőtt, a mikor az európai hajók még nem voltak oly gyakoriak a japáni vizeken, a vendégszerető japánok legelső sorban nejeiket és leányaikat ajánlották fel az idegeneknek, miután az ő felfogásuk szerint szörnyü gondolat volt az, a hónapokig tartó hosszu tengeri utazások alatt nélkülözni a női társaságot. Később, mikor az idegen hajók sürün követték egymást

és durva visszaélések történtek a kedves nemzet vendégszeretetével, az ügyet alaposan megváltoztatták, a mennyiben a nőket a megérkező idegeneknek ajándék helyett nőül adják, még pedig egészen lege artis.

Minden európai, a ki ideiglenesen letelepszik a számukra megnyitott kikötőkben, családot alapithat magának *arra az időre*, a melyet a városban szándékozik eltölteni. Ha esetleg tovább ott maradhat, meghosszabbithatja a házassági szerződést is.

De nemcsak ezek, hanem a rövid időre ott horgonyzó tengerészek is élvezhetik a házasélet boldogságát.

Igen érdekes faja a házasságoknak, az ugynevezett *időre kötött házasság*, mely vonatkozhatik részben a benszülöttek közti házasságra, részben pedig a benszülöttek közt ideiglenesen letelepülő fehér arczuakra. Az ember nem is hinné, mily nagy terjedelmeken és a müveltségnek aránylag mily magas fokon álló nemzeteknél van a „házasság időre" szokásban.

Az indiai mohamedánoknál Kelet-Indiában, Ceylon szigetén, Perzsiában, a rendes hites társon kivül igen gyakran vesznek a férfiak ilyen ideiglenes feleséget. Az igazi feleség — az akdi — semmivel nem bir sem több joggal, sem kötelességgel, mint a sighe, az ideiglenes feleség. Az időre való házasságot meg lehet kötni 1 órától 99 évig terjedő időre.

A ki pedig azt hiszi, hogy ez az időre kötött házasság csak olyan tisztességes formába öltöztetett más valami, az alaposan téved. Mert ezek nem olyan holdsugárnál és rigófüttynél kötött szövetségek, hanem a szülék és tisztességes tanuk jelenlétében a pap által megáldott házasságok. A szerződésileg kikötött időre az ideiglenes feleség föltétlen engedelmességgel és hüséggel tartozik férje urának. Házasságtörés halállal büntettetik vagy pedig a társadalomból kizárást okozó vétséget képez. Az izlam legszentebb városaiban, Mekkában és Medinahban is divik az ideiglenes házasság, különösen a nagy zarándoklás idején. Sőt Délamerika egyes vidékein a protestáns misszionáriusok is ideiglenes házasságot kötnek a benszülött szépekkel.

A kelet-indiai hadseregben és a hollandoknál Sumatra és Jáva szigetén tartózkodó csapatainál az ideiglenes házasság a benszülött malayi, hindu, singaléz és atsini hajadonokkal nem csak hogy meg van engedve, de sőt az illető kormányok nagyban elősegitik a házasság megköthetését és a fekete meg bronzszinü kincstári nőkről atyailag gondoskodnak, mint bármely müvelt európai államban a tisztek és altisztek nejeiről.

Legnagyobb mértékben divik az ideiglenes házasság a „kelet-ázsiai franciáknál," a japánoknál.

Magától értetődik, hogy e házasságok, daczára annak, hogy nem az égben, hanem rendesen egy közvetitő bódéjában köttetnek meg, kivétel nélkül mind boldog házasságok. Hogyne, mikor csupa mézes*hetekből*, gyakran pláne csak mézes*napokból* állanak. S a ki azt hiszi, hogy ez csak olyan tréfaházasság vagy pedig burkolatba öltöztetett — más valami, az alaposan téved.

Az ideiglenesen megkötött házasság a kitüzött idő tartamára épp oly szent és feloldhatlan, mintha valami orthodox pópa adta volna rá az áldását. A fiatal menyecske pedig épp oly féltékenyen őrzi hitvesi jogait, mint bármely más európai menyecske a — mézeshetekben.

Tekintettel arra a körülményre, hogy a hajók rendesen csak rövid ideig tartózkodnak a kikötőkben, a házasság létrejöttének nem gördítenek sok akadályt az utjába. A megérkező hajó még jóformán le sem bocsátotta horgonyait, a midőn már megjelennek a kereskedők, közvetitők és alkuszok, kis csónakjaikkal és felajánlják áruikat, élelmiszereiket, gyümölcsöt és mindent, a mire egy hosszu tengeri utat megtett hajó személyzetének szüksége van.

Az alkuszokkal és kufárokkal egyidejüleg megérkezik a házasságközvetitő is. A legszeretetreméltóbb módon ajánlja fel a házasság és családi élet boldogságait, a melyekre állitása szerint csak az ő közvetitő-irodájában lehet szert tenni. Ezt bebizonyitandó, előmutatja a legkülönbözőbb nyelveken irt bizonyitványokat, meg a hivatalos engedélyt. Nagyon meggyőzőleg magyarázza meg, hogy szélesen kiterjedt ismeretségei vannak, többnyire jómódu polgári családokkal, a melyekben 2–3 férjhez adandó leány van. Nyomatékos érvül előmutat egy albumot, mely tele van gyönyörü fiatal lánykák és valami idősebb nőknek müvészileg kolorirozott fényképeivel. Minden fényképre van megjegyzése. Elmondja a leány nevét, családi körülményeit, hogy hol nevelkedett és hogy mi mindent tud.

A piéce de-resistancet képezi az albumnak egy külön szakasza. Ebben van azoknak a hajadonoknak a fényképe, *a kik már többször voltak férjhez adva.*

— Ez itt Jamata; kitünő tánczosnő, gyönyörüen gitározik, — négyszer volt már férjnél. Itt van testvére, a kis Oyonoszo; karcsu mint a zerge; arcza tiszta mint a Fudzijámán a hó. Kár, hogy eddig csak két férje volt. Ez itt Hasziyoda. Igaz, hogy már 22 éves, de már nyolczszor volt menyasszony.

— Ez mind nagyon szép, kedves Yama-Huki barátoom. De mondok

Egy haragos szépség.

én magának valamit. Nem kaphatnék egy olyan feleséget, a ki még — egyszer sem volt férjhez adva? Van-e magának olyan ismerőse is?

A derék Yama-Huki nagyot néz a kérdésre és csaknem fitymálólag mondja, hogy „oh igen, van olyan is.“ Az arczán azonban látszik, hogy nem valami kedvező véleménynyel bir a barbár európai izlés felől.

Az előzetes megbeszélések után megtörténik a bemutatás a családnál meg a menyasszonynál. Az embernek borsódzik a háta, ha rágondol, vajjon hányszor lehetett férjhez menve az — anyósa!

Ezután elmegy az ember a jegyzőhöz vagy a bíróhoz, ott aláírja a házassági okmányokat, leszurja csengő „yen“-nekben (japán dollár) a hozományt, a melyen menten megosztoznak a jegyző, az após, meg a közvetitő. Ezzel az esküvő be van végezve; kezdődhetnek a mézeshetek.

Mikor aztán megérkezik az indulás napja, az ember érzékeny bucsut vesz kis feleségétől, a kinél önzetlenebb és ragaszkodóbb teremtés alig akad más valahol. Emlékül kap egy szép pillangós kimonót, meg egy selyem övet a hozzá dukáló betétekkel; hazakiséri a családjához és átadja ott hivatalosan, ünnepélyesen.

A hajó pedig fölszedi horgonyait, kifeszíti a vitorláit és folytatja utját más országba, más világrészbe.

A válás fájdalmai nem sokáig bántják az embert, mert van egy japán közmondás mely ugy szól, hogy: „Anderes Städtchen, anderes — Weibchen“.